

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 23 października 2017 r.

Poz. 4023

UCHWAŁA NR XXIX/155/2017 RADY GMINY ŁAZISKA

z dnia 29 września 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łaziska na lata 2018 - 2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, z późn. zm.), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.), uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łaziska na lata 2018 - 2021, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Łaziska.

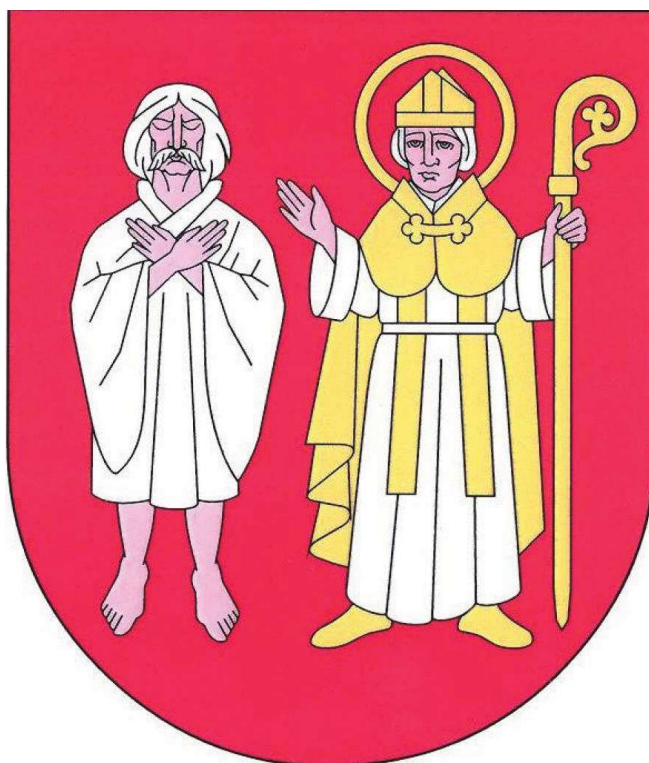
§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Henryk Kołodziejczyk

Załącznik
do Uchwały Nr XXIX/155/2017
Rady Gminy Łaziska
z dnia 29 września 2017 roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Łaziska

Lipiec, 2017

Opracowanie:

ARCHFOTO TECHNOLOGY Bogusław Okupny

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	38
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	40
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	51
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	66
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	66
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	72
5.2.1 Charakterystyka geograficzna gminy Łaziska	72
5.2.2 Zarys historii obszaru gminy	75
5.2.3 Dziedzictwo niematerialne	85
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	86
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	87
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	87
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	88
5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	89
5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	91
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	96
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	103
7. Założenia programowe	108
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki	108
7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu	108
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	117
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	118
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	121
Bibliografia	130

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łaziska na lata 2018-2021” jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami będącymi w granicach gminy. Dziedzictwo kulturowe (definicja za Janem Pruszyńskim: J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. 1, Kraków 2001, s. 50): zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy Łaziska. Program opieki nad zabytkami gminy Łaziska powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej i poza zawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Niniejszy program został opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446*) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawi Radzie Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446):

Art. 87:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 Ustawy:

Art. 87

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-6 Ustawy:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Art. 87

3. *Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.*
4. *Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.*
5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*
6. *Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Dz. U. Nr. 78 poz. 483, z późniejszymi zmianami

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. () w art. 5, art. 6 ust. i art. 86 stanowi, że ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni tego artykułu w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Art. 6

- 1) *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz.*
- 2) *Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.*

Przepisy artykułu kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury.

Art. 73

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu tworzą katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych. W zestawieniu z art. 6 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami pojawia się relacja pomiędzy obowiązkami państwa, które działając poprzez wyspecjalizowane organa (służby konserwatorskie), stwarza warunki do upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, a wolnością korzystania z tych dóbr. Wolność ta jest jednak ograniczona warunkami związanymi z ochroną i zachowaniem zabytków oraz prawami podmiotowymi (prawem własności) innych osób.

Art. 82

Obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej oraz troska o dobro wspólne.

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku, wyrażonego normą prawną – obowiązkiem troski o dobro wspólne. W myśl art. 1 Konstytucji RP Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”

W świetle art. 5 i 6 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki. Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w sposób (np badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

- I. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z.o.z.)**
tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która w art.1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 zawarty został zbiór definicji legalnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w Ustawie, jak: zabytek, zabytek nieruchomy i ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucje kultury, prace: konserwatorskie i restauratorskie, roboty budowlane, badania: konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy oraz otoczenie zabytku. Wymieniona w art. 3 pkt 5 **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz 406 ze zm.). Wymienione w art. 3 pkt 6 **prace konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 290).

Wymienione w art. 3 pkt 7 **prace restauratorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 8 **roboty budowlane** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego.

Wymienione w art. 3 pkt 9 **badania konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 **badania architektoniczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 **badania archeologiczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Art. 3 Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) *zabytek — nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- 2) *zabytek nieruchomy — nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;*
- 3) *zabytek ruchomy — rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;*
- 4) *zabytek archeologiczny — zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- 5) *instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami — instytucją kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;*
- 6) *prace konserwatorskie — działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;*
- 7) *prace restauratorskie — działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań*
- 8) *roboty budowlane — roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;*
- 9) *badania konserwatorskie — działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- 10) *badania architektoniczne — działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;*
- 11) *badania archeologiczne — działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;*
- 12) *historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny — przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- 13) *historyczny zespół budowlany — powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*
- 14) *krajobraz kulturowy — przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;*
- 15) *otoczenie — teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.*

W art. 4 i art. 5 ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organa administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza, a w artykule 6 podkreślił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Tak więc ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy oraz także jest to pożądaný stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

Art. 4. *Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;* 2.
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5. *Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:*

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 6 ustawodawca podał agregatową definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Art. 6.

1. *Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:*

1) *zabytki nieruchome będące, w szczególności:*

- a) *krajobrazami kulturowymi,*
- b) *układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) *dzielami architektury i budownictwa,*
- d) *dzielami budownictwa obronnego,*
- e) *obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) *cmentarzami,*
- g) *parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) *miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

2) *zabytki ruchome będące, w szczególności:*

- a) *dzielami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) *kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) *numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) *wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),*
  - f) instrumentami muzycznymi,*
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*
- 3) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*
  - b) cmentarzyskami,*
  - c) kurhanami,*
  - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*
2. *Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.*

W art. 7 ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków. Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków, utworzony w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków. Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na

podstawie art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gminy (związku gmin), na których terenie ma być utworzony.

Należy podkreślić, że Rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca 2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt (prezydent, burmistrz) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opiece nad zabytkami do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

że w studium uwarunkować i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględnić w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy wyłącznie mówić w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z.. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione ustaleniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nie ujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są w tym przypadku prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;*
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;*
- 2) uznanie za pomnik historii;*
- 3) utworzenie parku kulturowego;*
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiąże się dla właściciela określone obowiązki: będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku uszkodzenia, kradzieży, zmiany miejsca

przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2), a szczególne wymagania co do standardów ochrony zabytku zostaną określone w rozporządzeniu.

Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich a także dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 ust. 4).

Jednostkom samorządu terytorialnego, powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe.

Art. 16

1. *Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.*
  - a. *Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.*
2. *Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.*
3. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.*
4. *W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.*
5. *Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.*
6. *Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.*

Na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia, zgodnie z art. 17.

Art. 17. 1. *Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- 1) *prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
- 2) *zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
- 3) *umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 3a) *zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;*
- 4) *składowania lub magazynowania odpadów.*

W art. 18 i 19 wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W nowelizacji ustawy (z 18 marca 2010 roku) do art. 19 dodano ustęp 1a, w którym wskazano, że zabytki wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków muszą być bezwarunkowo chronione w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, o warunkach zabudowy, o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej.

W art. 20 wskazuje na konieczność uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektu i planu zagospodarowania przestrzennego.

Art. 18

1. *Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*
2. *W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:*
  - 1) *uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
  - 2) *określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;*
  - 3) *ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Art. 19

1. *W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:*
  - 1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*
  - 2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*
  - 3) *parków kulturowych.*
- 1a. *W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:*
  - 1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*
  - 2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.*
- 1b. *W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:*
  - 1) *ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*
  - 2) *ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*
  - 3) *wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.*
2. *W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.*
3. *W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.*

Art.20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W art. 21 i 22 ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są, burmistrzowie i wójtowie gmin.

Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku

Art. 21.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

- 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*
- 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*
- 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgoda właściciela tego zabytku.*
- 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.*
  - 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*
    - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
    - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
    - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*
- 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.*

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecani konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczeniu lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.)

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecania konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Art. 28. 1. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1. uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

2. zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3. zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4. zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 3 wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zgodnie z art. 32 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:
  1. wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
  2. zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
  3. niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłuższym niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.
3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.
4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.
5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:
  1. pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
  2. pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
  3. nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.
6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- Okres wstrzymania robot nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.*
8. *Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robot.*
  9. *(uchylony).*
  10. *O znalezieniu przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, na polskich obszarach morskich należy niezwłocznie zawiadomić właściwego dyrektora urzędu morskiego. Przepisy ust. 1 pkt 1 i 2 i ust. 3 – 8 stosuje się odpowiednio.*

Zgodnie z art. 33 ust. 1 wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłużej niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Art. 33.

1. *Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).*
2. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.*
3. *W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.*
4. *O znalezieniu przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, na polskich obszarach morskich należy niezwłocznie zawiadomić właściwego dyrektora urzędu morskiego.*

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby: fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Tryb i sposób wydawania pozwoleń, wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w rozporządzeniu

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

MKiDN z 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wnioski o ponowne rozpatrzenie są ostateczne. Odwołanie nie przysługuje:

7. Od decyzji wydanej przez organ I instancji, jeżeli upłynął dla strony czternastodniowy termin do wniesienia odwołania;
8. Od decyzji wydanej przez organ II instancji.

W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Art. 36. 1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) *prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;*
- 2) *wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;*
- 3) *prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;*
- 4) *prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*
- 5) *prowadzenie badań archeologicznych;*
- 6) *przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 7) *trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;*
- 8) *dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 9) *zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;*
- 10) *umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r. poz. 199, 443 i 774) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 11) *podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;*
- 12) *poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 sprawowanie opieki nad zabytkami co do których tytuł prawny posiada gmina należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Art. 71.

1. *W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy tym zabytku.*
2. *Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Zgodnie z art. 73 gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadająca w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 73.

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74.

1. *Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:*
  - 1) *ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”;*
  - 2) *wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.*
2. *Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.*

Art. 75.

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków może udzielić dotacji osobom bądź jednostkom, o których mowa w art. 73, na podstawie umowy zawartej z tymi osobami lub jednostkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Art. 76.

1. *Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:*
  - 1) *nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;*
  - 2) *nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.*
  - 3) *nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku.*
2. *Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w ust. 1 pkt 2, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robot przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Art. 77.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) *sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;*
- 2) *przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;*
- 3) *wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;*
- 4) *opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;*
- 5) *wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;*
- 6) *sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;*
- 7) *zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;*
- 8) *stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;*
- 9) *odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;*
- 10) *odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;*
- 11) *odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;*
- 12) *modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robot przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Art. 78.

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.
2. Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robot.
3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robot.
4. łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 1–3.
5. Dotacja, o której mowa w art. 74 ust. 2, jest udzielana we wnioskowanej wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich.

Artykuły 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej

Art. 81.

1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy lub powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.
2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robot budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Art. 82.

1. Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 200% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót
2. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej
3. W celu zapewnienia realizacji postanowień określonych w ust. 1 organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

Art. 82a.

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej zamierzającej realizować działania, o których mowa w art. 31 ust. 1a, dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych, o których mowa w art. 31 ust. 2, oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych działań. Przepisy art. 75 i art. 79 stosuje się odpowiednio.
2. Przepis ust. 1 stosuje się także w przypadku, gdy w trakcie realizacji działań, o których mowa w art. 31 ust. 1a, nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego, po jego wpisaniu do rejestru lub ujęciu w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków i określeniu zakresu oraz rodzaju badań archeologicznych.
3. Przepisu ust. 1 nie stosuje się w przypadku, gdy jednym z podmiotów zamierzających realizować działania, o których mowa w art. 31 ust. 1a, jest jednostka organizacyjna zaliczana do sektora finansów publicznych albo działania te będą realizowane z wykorzystaniem środków finansowych Unii Europejskiej, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Norweskiego Mechanizmu Finansowego.
4. Wysokość dotacji, o której mowa w ust. 1, równa jest różnicy pomiędzy kosztami planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji a kosztami stanowiącymi 2% kosztów planowanych działań, o których mowa w art. 31 ust. 1a.
5. Rozliczenie dotacji następuje po zakończeniu realizacji działań, o których mowa w art. 31 ust. 1a, nie później jednak, niż w terminie 5 lat od udzielenia dotacji, na podstawie kosztów poniesionych na przeprowadzenie badań archeologicznych i wykonanie ich dokumentacji oraz kosztów poniesionych na realizację tych działań. Przepis ust. 4 stosuje się odpowiednio.
6. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, o których mowa w ust. 1, jest obowiązana zwrócić w całości albo w części dotację wraz z odsetkami w przypadku, gdy koszty poniesione na przeprowadzenie badań archeologicznych i wykonanie ich dokumentacji nie będą wyższe niż 2% kosztów poniesionych na realizację działań, o których mowa w art. 31 ust. 1a, lub gdy różnica pomiędzy kosztami poniesionymi na przeprowadzenie badań archeologicznych i wykonanie ich

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

dokumentacji a kosztami stanowiącymi 2% kosztów poniesionych na realizację działań, o których mowa w art. 31 ust. 1a, będzie mniejsza niż wysokość udzielonej dotacji.

7. W przypadku kiedy rzeczywisty koszt badań przekroczył koszty planowanych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 4, dopuszcza się możliwość refundacji poniesionych kosztów w wysokości będącej różnicą pomiędzy uzasadnionymi kosztami rzeczywistymi a kosztami planowanymi na podstawie wniosku zaopiniowanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.
8. Dotacja, o której mowa w ust. 1, podlega zwrotowi wraz z odsetkami określonymi jak dla zaległości podatkowych w przypadku, gdy osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, o których mowa w ust. 1, nie rozliczy dotacji w terminie 5 lat od dnia przekazania dotacji lub gdy dokumentacja badań archeologicznych nie zostanie przekazana wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 lat od dnia wydania pozwolenia na przeprowadzenie badań archeologicznych

Art. 82b.

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, mając na względzie konieczność zapewnienia zgodności udzielonej pomocy z zasadami wydatkowania środków publicznych, określi, w drodze rozporządzenia, warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji, o której mowa w art. 82a ust. 1 i 2, w tym tryb postępowania z wnioskami o udzielenie dotacji, sposób jej rozliczania oraz rodzaj dokumentów niezbędnych do rozpatrzenia wniosku i rozliczenia dotacji.

Artykuł 87 reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami

Art. 87.

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
  4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
  5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
  6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Artykuł 89 wskazuje na kompetencje Generalnego oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. *Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;*
2. *Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków*

Katalog zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 i należą do nich:

1. utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.);
2. sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.);
3. utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.);
4. prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.);
5. przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.);
6. przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.);
7. sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Art. 93.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

4. *Zadania określone w art. 12 ust. 1, art. 16 ust. 1 i 3–5, art. 22 ust. 4, art. 32 ust. 2, art. 33 ust. 2, art. 50 ust. 3 i 4 pkt 2, art. 87 ust. 1 oraz art. 103 i 105 są zadaniami własnymi organów i jednostek samorządu terytorialnego wskazanych w tych przepisach.*

Artykuł 96 stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych.

Przepis ten pozwala na zlecenie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej.

Art. 96.

1. *Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków, może powierzyć prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, z wyjątkiem wydawania decyzji administracyjnych, kierownikom instytucji kultury wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, dla których jest organizatorem*
2. *Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.*
3. *Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, kierownikom instytucji kultury wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami*
4. *Przepisów ust. 2 i 3 nie stosuje się do spraw dotyczących prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wydawania w tym zakresie decyzji administracyjnych.*
5. *Powierzenie spraw, w tym wydawania decyzji administracyjnych, kierownikom, o których mowa w ust. 3, może nastąpić za zgodą organizatora właściwego dla tych instytucji*

Akty wykonawcze do ustawy

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30 poz. 259),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71 poz. 650),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. 2004 nr 75 poz. 706),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. 2004 nr 102 poz. 1066),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1302),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1304 ze zmianami),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212 poz. 2153),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (tekst jednolity: Dz.U. 2014 nr 0 poz. 399),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2011 nr 50 poz. 256),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89 poz. 510),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014 nr 0 poz. 110),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz.U. 2015 nr 0 poz. 1275),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2015 nr 0 poz. 1789).

II. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**

tekst jednolity Dz. U. 2016 r., poz. 446

W myśl ustawy w zakresie działania samorządu gminnego należy wykonywanie zadań publicznych w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9: do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek opieki nad zabytkami wynika zaś – powtórzmy – z art. 5 i art. 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami; w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych.

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Administracja samorządowa każdego szczebla ponosi współodpowiedzialność za zachowanie zasobu zabytkowego, co zostało określone w ustawach samorządowych jak i ustawie z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zgodnie z art. 4 ust. 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 814) stanowi, że powiat wykonuje zadania o charakterze ponadgminnym, komplementarne do zadań gminy.

Samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a szerzej zajmuje się ochroną i opieką nad dziedzictwem kulturowym, stanowiącym czynnik integracyjny w regionie.

III. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**

teks jednolity Dz. U. 2016 poz. 778

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- w art. 10. ust. 1 pkt 4 ustawa określa, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- w art. 10 ust. 2 pkt 4 w studium określa się w szczególności obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- w art. 11 mówi, że studium musi zostać zaopiniowane przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- w art. 15 ust. 2 pkt 3, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.
- art. 17 nakłada obowiązek uzgodnienia projektu planu z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, oraz zgody na zmianę przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, jeżeli wymagają tego przepisy odrębne.
- art. 53 mówi, że decyzje w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym wydaje wójt, burmistrz, lub prezydent miasta po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- art. 54 określa, że decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego określa warunki i szczegółowe zasady zagospodarowania terenu oraz jego zabudowy wynikające z przepisów odrębnych, a w szczególności w zakresie ochrony środowiska i zdrowia ludzi oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków i dóbr kultury współczesnej.

IV. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 290

W myśl art. 2, ust. 2, pkt 3 przepisy tej ustawy nie naruszają przepisów odrębnych a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

- W art. 3 został zawarty słownik ze zbiorem definicji legalnych: robót budowlanych, budowy, obiektu budowlanego, budynku, budowli, obiektów małej architektury, przebudowy, remontu.
- W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, że obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektować i budować obiekty budowlanych i związanych z nim urządzeń w sposób zapewniający ochronę obiektów wpisanych do rejestru oraz objętych ochroną konserwatorską.
- W art. 7 ustawa precyzuje przepisy techniczno-budowlane, jednakże w art. 9, ust. 3, pkt 4 ustawa mówi że, w przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych.
- Według art. 29 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu.
- Zgodnie z art. 29, ust. 4 roboty budowlane wymienione w ust. 1 i 2 tego artykułu 2 wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę a roboty budowlane wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymagają zgłoszenia, o którym mowa w art. 30 ust. 1. Ustawodawca zastrzegł przy tym, że do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- Art. 30 ust. 1 pkt 3 nakłada obowiązek zgłoszenia właściwemu organowi wykonywanie robót budowlanych polegających na instalowaniu krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków. W odniesieniu do zamierzeń budowlanych, które w myśl ustawy wymagają jedynie zgłoszenia, to zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m. in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.
- Art. 39 ust. 1 wymaga uzyskanie pozwolenia wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków.

Z kolei w ust. 2 artykułu 39 jest mowa o konieczności uzyskania decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków na uzyskanie pozwolenia na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków.

Ustęp 3 artykułu 39 mówi, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zgodnie z ust. 4 tegoż artykułu Wojewódzki konserwator jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- Zgodnie z art. 67 w przypadku gdy nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia to właściwy organ wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu, określając przy tym terminy przystąpienia i zakończenia tych robót – zgodnie z ust. 2 przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków; zgodnie z ust. 3 przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a decyzję o której mowa w ustępie 1 właściwy organ wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni a niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.
- Art. 71 ust. 5 pkt 3 podpunkt b mówi, że właściwy organ wnosi sprzeciw, jeżeli zamierzona zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części może spowodować pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

V. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**

tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 519.

- Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- W dziale IV traktującym o ochronie powierzchni ziemi, w art. 101 ustawa mówi, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) lit. f) mówi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.
- Art. 238 mówi, że przegląd ekologiczny instalacji, która jest kwalifikowana jako przedsięwzięcie mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, powinien zawierać opis obejmujący istniejące w sąsiedztwie lub bezpośrednim zasięgu oddziaływania instalacji zabytki chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- Art. 400a. ust. 1 pkt 26 stanowi, że finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

VI. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 2134

- Zgodnie z a art. 19 ust. 1 pkt 3 dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- Zgodnie z art. 23a ust. 1 na obszarze chronionego krajobrazu sejmik województwa, w drodze uchwały stanowiącej akt prawa miejscowego wyznacza w granicach krajobrazów priorytetowych zidentyfikowanych w ramach audytu krajobrazowego, o którym mowa w art. 38a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, strefy ochrony krajobrazu stanowiące w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną, istotne dla zachowania walorów krajobrazowych obszaru chronionego krajobrazu, wraz ze wskazaniem które z zakazów, wymienionych w art. 24 ust. 1a, obowiązują w danej strefie; zgodnie z ust. 2 tego artykułu określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym. 2. Projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, opracowuje zarząd województwa. 3. Zarząd województwa, sporządzając projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, zapewnia możliwość udziału społeczeństwa, na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale

społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie projektu.

- Zgodnie z ust. 4 tego artykułu projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- Zgodnie z art. 83a ust. 1 zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.
- W myśl art. 83f przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

VII. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami**

tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 2147

- Zgodnie z art. 6 ust. 5 opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest celem publicznym w rozumieniu ustawy.
- Zgodnie z art. 13, ust. 4 sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- W art. 29 ust. 2 jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.
- W art. 45 ust. 2a ustawodawca zdecydował, że w przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- Ustawa w art. 68, ust. 3, określa obniżenie o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru, w art. 73 ust. 4 ustala obniżenie opłat z tytułu użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej wpisanej do rejestru zabytków.
- Art. 96 ust. 1a mówi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.
- Zezwolenie to dołącza się do wniosku o podział nieruchomości (art. 97 ust. 1 pkt 3a)
- Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

VIII. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406

- Art. 1 ust. 2 stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.
- Zgodnie z ust. 4 tego artykułu mecenat sprawują także organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości.
- Art. 7b. 1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, inni ministrowie i kierownicy urzędów centralnych w odniesieniu do podległych im ośrodków i instytucji kultury, a także jednostki samorządu terytorialnego, mogą przyznawać stypendia osobom zajmującym się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury oraz opieką nad zabytkami.
Ustęp 2 tego artykułu stanowi, że stypendium, o którym mowa w ust. 1, polega na przyznaniu środków finansowych osobom realizującym określone przedsięwzięcia w zakresie twórczości artystycznej, opieki nad zabytkami lub upowszechniania kultury
- Zgodnie z art. 14a. 1. tworzy się wykaz obiektów stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, w których prowadzona jest, jako podstawowa, działalność kulturalna lub które dla takiej działalności zostały wybudowane i nie mogą być przeznaczone do prowadzenia wyłącznie innej działalności podstawowej. Do wykazu wpisuje się obiekty

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

stanowiące obiekty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623, z późn. zm.).

Ustęp 2 tego artykułu stanowi, że minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, wykaz obiektów, o którym mowa w ust. 1, oraz tryb zgłaszania obiektów w celu wpisania ich do wykazu, uwzględniając wartości historyczne lub zabytkowe tych obiektów, a także ich pierwotne przeznaczenie na cele kulturalne

- Art. 40 stanowi, że przepisy ustawy nie naruszają przepisów ustawy o ochronie zabytków.

IX. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach

tekst jednolity Dz. U. 2012, poz. 987

- Zgodnie z art. 1 Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.
- Zgodnie z art. 2 Muzeum realizuje cele określone w art. 1, w szczególności przez:
- gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie;
  - 1) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów;
  - 2) przechowywanie gromadzonych zabytków, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
  - 3) zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody;
  - 4) urządzanie wystaw stałych i czasowych;
  - 5) organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych;
  - 6) prowadzenie działalności edukacyjnej;
  - 7) 7a) popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę;
  - 8) udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych;
  - 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji;

10) prowadzenie działalności wydawniczej.

X. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

tekst jednolity Dz. U. 2012, poz. 642

- Ustawa w art. 3 ust 1 stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

XI. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych

tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 681

Na terenie gminy Łaziska znajduje się cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w miejscowości Zgoda.

Zgodnie z art. 1 pkt 1 ustawy grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

1. poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego;
  2. osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość;
  3. sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które, wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych;
  4. jeńców wojennych i osób internowanych;
  5. uchodźców z 1915 r.;
  6. osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.;
  7. ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów;
  8. osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.
- Zgodnie z art. 1 pkt 3 cmentarzami wojennymi są cmentarze, przeznaczone do chowania zwłok osób wymienionych w pkt. 1 artykułu, a w pkt 4 ustawodawca zaleca grupowanie grobów wojennych na cmentarzach wojennych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- W art. 2. Ustawodawca zaleca, aby groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób, w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą.
- Zgodnie z art. 5 ustawy przeprowadzanie robót ziemnych, wznoszenie pomników i innych urządzeń na cmentarzach i grobach wojennych wymaga zezwolenia wojewody.
- Zgodnie z art. 5a. zatwierdzanie planów cmentarzy wojennych oraz sprawy dotyczące ogólnego zarządu cmentarzy wojennych, a w szczególności sprawy związane z ewidencją, remontem i utrzymaniem grobów i cmentarzy wojennych oraz sprawy związane z uregulowaniem własności gruntów, zajętych pod cmentarze wojenne, należą do zakresu działania wojewody.
- Zgodnie z art. 6 pkt. 1 groby i cmentarze wojenne pozostają pod opieką Państwa. Zwierzchni nadzór nad nimi polegający na sprawdzaniu i kontrolowaniu działań podległych jednostek pod względem legalności i podejmowania w tym zakresie decyzji administracyjnych sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z zachowaniem uprawnień przysługujących Kościołom i innym związkom wyznaniowym oraz wójtom (burmistrzom, prezydentom miast) na podstawie ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jednolity *Dz. U. z 2017 r. poz. 912*) a Koszty budowy i utrzymywania, w tym remontów, grobów i cmentarzy wojennych są ponoszone ze środków budżetu państwa (art. 6 pkt 2 ustawy), Wojewoda może, w drodze porozumienia, powierzyć jednostce samorządu terytorialnego obowiązek utrzymania grobów i cmentarzy wojennych, z jednoczesnym przekazaniem odpowiednich funduszy, jeżeli jednostka samorządu terytorialnego nie przejmie tego obowiązku bezpłatnie (art. 6 pkt 3 ustawy).
- Zgodnie z art. 6 pkt 4 b minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przekazywać podmiotom wskazanym w ust. 4, jak również jednostkom samorządu terytorialnego, związkom wyznaniowym i innym podmiotom sprawującym opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi, środki finansowe na wykonywanie zadań związanych z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi.
- Zgodnie z art. 7 pkt. 1 bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie poruczono zrzeszeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakichkolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 pkt 2 ustawy).

XII. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie

tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 239, 395

- Ustawa w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.
- W art. 19 zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

XIII. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 716

- Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej zwolnione są od podatku od nieruchomości.

**4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO**

Z punktu widzenia mocy prawnej poszczególnych źródeł prawa umowy międzynarodowe, w tym także prawo Unii Europejskiej, sytuowane są ponad ustawami i rozporządzeniami krajowymi. Dlatego też prawo krajowe musi być dostosowane do standardów minimalnych przewidzianych przez prawa międzynarodowe i europejskie. W ramach działalności UNESCO powstawały akty prawne o charakterze uniwersalnych, wielostronnych umów międzynarodowych. Rzeczpospolita Polska ratyfikowała oraz opublikowała w Dzienniku Ustaw RP umowy międzynarodowe, które stały się źródłem praw i obowiązków, których przestrzeganie zobowiązane są organa administracji publicznej oraz obywatele. Umowy w dziedzinie kultury, to w szczególności Konwencje UNESCO:

1. *Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),
2. Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),
  3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190),
  4. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018),
  5. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

Konwencje Rady Europy ratyfikowane przez Polskę:

1. Europejska konwencja kulturalna sporządzona w Paryżu dnia 19 grudnia 1954 r. (Dz. U. z 1990 r. Nr 8, poz. 44),
2. Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy, sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 210),
3. Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
4. Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98).

Obok ratyfikowanych umów międzynarodowych, zgodnie z zasadą pierwszeństwa regulacji zawartych w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych, na określenie celów i kierunków działań w obszarze ochrony zabytków pośrednio wpływ mają również akty o charakterze zaleceń. W sposób szczególnie należy mieć na względzie bogaty dorobek UNESCO. Ważnym źródłem standardów są m.in.:

1. Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc (1962),
2. Rekomendacja dotycząca ochrony dóbr kultury zagrożonych przez prace publiczne lub prywatne (1968), Rekomendacja dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na poziomie narodowym (1972),

3. *Rekomendacja w sprawie ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych* (1976),
4. *Rekomendacja dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym* tzw. „Rekomendacje Warszawskie” (1976),
5. *Rekomendacja w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru* (1989),
6. *Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego* (2011).

Niezwykle istotnym dokumentem, określającym poglądy społeczności międzynarodowej w sprawie ochrony miast historycznych, i tzw. Podejścia krajobrazowego w tej ochronie, jest *Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego* (2011), wprowadzająca pojęcie podejścia krajobrazowego. Jest ono stosowane w celu „rozpoznania, ochrony i zarządzania w odniesieniu do obszarów historycznych, poprzez uwzględnienie współzależności form materialnych, organizacji przestrzennej i powiązań, cech przyrodniczych i kontekstu, a także wartości społecznych, kulturowych i ekonomicznych”.

Podstawą prawną podejmowania i realizacji polityki kulturalnej przez Unię Europejską jest art. 167 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. C 326 z 26.10.2012). Zgodnie z treścią

- ust. 1: Unia przyczynia się do rozwoju kultur państw członkowskich w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego;
- ust. 2: Unia zachęca do współpracy między państwami członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, wspiera i uzupełnia ich działania w następujących dziedzinach: pogłębianie wiedzy oraz upowszechnianie kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymiany kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej
- ust. 3: Unia i państwa członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi oraz organizacjami międzynarodowymi właściwymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy,
- ust. 4: Unia uwzględnia aspekty kulturalne w swoim działaniu na podstawie innych postanowień traktatów, zwłaszcza w celu poszanowania i popierania różnorodności jej kultur,

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łaziska, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017.

Zgodnie z artykułem 86 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446) głównym dokumentem wskazującym system ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej jest sporządzany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w cyklach czteroletnich Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Po latach funkcjonowania „tez do krajowego programu”, uchwałą Rady Ministrów nr 125/2014 r z dnia 24/06/2014 został ustanowiony **Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017.**

Jednym ze strategicznych założeń Krajowego Programu jest ujednoczenie polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym, wzmocnienie działania organów ochrony zabytków oraz tworzenie podstaw do współdziałania z organami samorządowymi.

Cele, jakie zostały zaprezentowane w „Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017” zostały podzielone na cel główny oraz cele szczegółowe, służące do osiągnięcia celu głównego.

Cel główny „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017” : **Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.**

Wyzwanie: Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmocnienia tożsamości społecznej – cel główny Krajowego programu zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.

Wyzwanie 1 – *Uporządkowanie i ujednoczenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

Kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C).
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).
7. Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na Zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2 – Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Wyzwanie 1 – Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

Kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Cel szczegółowy 3 – Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

Wyzwanie 1 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

Kierunki działania:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Ponadto Krajowy Program zakłada realizację tzw. zagadnień horyzontalnych, czyli tematów priorytetowych. Wśród nich należy zwrócić uwagę na:

- konieczność dostosowania prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych,
- zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu,
- zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków,
- działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, z chwilą jego uchwalenia zastąpił bardzo ważny dokument „Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami”, który to do tej pory służył jako punkt odniesienia przy powstawaniu gminnych programów opieki nad zabytkami. Z racji nieprzemijających wartości zawartych w „Tezach ...” odniesień, definicji i propozycji nie od rzeczy będzie przytoczenie niektórych z nich. W dokumencie za istotne uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich, które dotyczą nie tylko konserwatorów i osób zajmujących się profesjonalnie ochroną zabytków, ale także właścicieli i użytkowników zabytków:

1. zasada „primum non nocere”, czyli po pierwsze nie szkodzić;
2. zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego materialnych i niematerialnych wartości;
3. zasada minimalnej, niezbędnej ingerencji;
4. zasada, zgodnie z którą usuwać należy jedynie to, co na oryginał działa niszcząco;
5. zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. zasada odwracalności metod i materiałów;
7. zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

4.1.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie strategii na lata 2004 - 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 została przyjęta przez Radę Ministrów 21.09.2004 a w 2005 r. przyjęto przygotowane przez Ministerstwo Kultury Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020. Dokument ten jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym określono zasady polityki kulturalnej w warunkach rynkowych. Są to zarazem dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, nowoczesnej polityki kulturalnej państwa. Misją strategii jest „zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przynoszonej ponad pokoleniami, określającej całość historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Narodowa strategii wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w zakresie ochrony zabytków wymienia:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenie uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały określone następująco:

- Państwo powinno realizować zadania z zakresu kultury poprzez działania Ministra Kultury oraz działania jednostek samorządu terytorialnego,
- Wydatki publiczne na kulturę w Polsce powinny wzrosnąć,
- Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe oraz zlecenie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym
- Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury.

- Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach.
- Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach.
- Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury w regionach (lokalne strategie kulturalne, społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury.
- Unowocześnienie procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych.
- Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury.
- Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych. Za cele cząstkowe uznano m.in.:

- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych,
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Elementem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, którego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

Instrumentami wdrażania Strategii są programy operacyjne, będące podstawą finansowania ze środków budżetu państwa wszelkich działań z zakresu dziedzictwa kulturowego. Najważniejszym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe” z priorytetami i działaniami, jak np. ochrona zabytków archeologicznych, rewaloryzacja obiektów i obszarów zabytkowych, Dysponentem środków finansowych jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Łaziska jest komplementarny z założeniami Strategii poprzez swoje założenia programowe, jak rewaloryzację zabytków, wpływ zabytków na rozwój turystyki poprzez tworzenie nowych produktów turystycznych, podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1.3. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 (KPZK 2030)

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) została przyjęta uchwałą Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 roku i jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym ładu przestrzennego kraju w perspektywie kilkunastoletniej.

W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego Polski do 2030 r. Celem strategicznym KPZK 2030 jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia następujących, ogólnych celów rozwojowych: konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Wyznaczono 6 głównych celów operacyjnych polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, z których dwa związane są z dziedzictwem kulturowym:

- 4) Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- 6) Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

W dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami należy odwołać się w szczególności do zadań wskazanych w celu 4 i celu 6 KPZK.

- Cel 4. *Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski*

W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:

- ✓ integrację działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawy ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,
- ✓ wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową,

- Cel 6. *Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego jako elementu warunkującego rozwój kraju w aspekcie rozwoju regionalnego uwzględniającego ochronę krajobrazu kulturowego*

W odniesieniu do poziomu regionalnego oznacza to:

- ✓ planowanie rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych w wymiarze ponadlokalnym,
- ✓ podporządkowanie kierunków rozwoju przestrzennego, określonym w PZPWL wiodącym zasadom zagospodarowania,
- ✓ nadrzędność ponadlokalnych zadań publicznych w kształtowaniu zagospodarowania przestrzennego,
- ✓ monitorowanie procesów przestrzennych w skali regionalnej.

4.1.4. Narodowy plan rewitalizacji 2022. Założenia

30 czerwca 2015 roku Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy o rewitalizacji, przygotowany w marcu 2014 roku przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju a 3 lipca 2015 Ministerstwo przygotowało Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020.

Głównym celem jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Cel ten ma być realizowany poprzez stworzenie korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce, w sposób zintegrowany, holistyczny podchodząc do prowadzenia działań rewitalizacji.

W dokumencie została podana definicja rewitalizacji jako: wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji.

Dokument zapowiada zmiany prawne, między innymi zmiany w art. 7 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym i uzupełnienie katalogu zadań własnych gminy poprzez dodanie rewitalizacji jako zadania własnego gminy. Rewitalizacja jako zadanie własne gminy nie będzie zadaniem obowiązkowym a w realizacji tego zadania gmina powinna koordynować swe działania z podejmowanymi przez samorządy powiatowe i wojewódzkie, oraz administrację rządową.

Podstawą prowadzenia działań rewitalizacyjnych będą Programy rewitalizacji a objęcie danego obszaru programem rewitalizacji będzie stanowiło podstawę wspierania go przez programy unijne i instrumenty krajowe. Finansowanie działań w ramach Narodowego Planu Rewitalizacji pochodzić będzie ze środków publicznych wspólnotowych, publicznych krajowych i prywatnych – w ostatnim przypadku poprzez system zachęt do inwestowania na obszarach zdegradowanych oraz upowszechnienie formuły PPP.

4.1.5. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

16 sierpnia 2010 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Jest ona jedynym aktem prawa międzynarodowego, na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek, rozumianego wg UNESCO jako: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa, które wspólnoty, grupy i jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”. Dziedzictwo niematerialne przyczynia się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

Do głównych celów Konwencji należą:

- ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego
- zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek

- wzrost, na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane
- zapewnienie międzynarodowej współpracy.

Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, z dnia 15 lutego 2010 roku, zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu Artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozpoczął nabór wniosków o wpis na „Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego”. Opracowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa program, którego elementem jest Lista, koncentruje się na ochronie żywego, niematerialnego dziedzictwa kulturowego poprzez podtrzymywanie jego ciągłego trwania i przekazywania z pokolenia na pokolenie. Ważną rolę w realizacji Programu pełnią jednostki samorządu terytorialnego. Ministerstwo zachęca je do gromadzenia informacji na temat dziedzictwa niematerialnego w Polsce, inicjowania programów, mających na celu ochronę dziedzictwa oraz do współpracy w zakresie działań, związanych z jego ochroną, dokumentacją i popularyzacją.

4.1.6. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020

Dokument opracowany pod kierunkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyjęty po konsultacjach społecznych przez Radę Ministrów 26 marca 2013 r.. Jest pierwszym dokumentem rządowym, który w sposób systematyczny podejmuje problematykę budowy wzajemnego zaufania między obywatelami oraz między obywatelami a państwem i jego instytucjami.

Założenia przyjęte w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*. W szczególności kwestie wskazane w celu szczegółowym 1 i celu szczegółowym 4.

a) Cel szczegółowy 1: *Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji*

Kierunki działania:

1.2.3. Rozwój kompetencji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze;

1.2.4. Rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów,

b) Cel szczegółowy 4 *Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*

Kierunki działania:

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu. Upowszechnienie i ułatwienie dostępu do dziedzictwa kulturowego nierozdzielnie związane i warunkowane są przez proces ochrony dziedzictwa, a także gromadzenia i zachowywania dzieł kultury. Państwo powinno wspierać i promować działania służące ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego realizowane zarówno przez podmioty publiczne, jak i pozarządowe, prywatne oraz osoby prywatne.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury. Podstawowym zadaniem dla współczesnego systemu ochrony i upowszechniania dóbr kultury jest digitalizacja mająca na celu zarówno ochronę dziedzictwa kulturowego przed bezpowrotnym zniknięciem (przez wykonanie kopii lub rekonstrukcji cyfrowych), jak i zapewnienie wszystkim obywatelom równego dostępu do kultury przez upowszechnienie zdigitalizowanych zbiorów (np. w formie portali internetowych, udostępniania przez instytucje publiczne zdigitalizowanych zbiorów dla celów edukacyjnych, znoszenie barier dla osób wykluczonych cyfrowo)

4.1.7. Krajowa Strategia rozwoju regionalnego 2010 - 2020

Najważniejszym celem KSRR jest wykorzystanie specyficznych atutów (tzw. potencjałów rozwojowych), które ma każdy obszar Polski, dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności. Polityka rozwoju powinna być dostosowana do konkretnej części Polski a środki na rozwój powinny być inwestowane w sposób wspierający wzrost gospodarczy i zwiększający zatrudnienie, niwelując różnice w poziomie rozwoju. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wyznacza trzy cele szczegółowe:

1. **wzrostu konkurencyjności regionów** (rozwój potencjałów największych miast i otaczających je gmin),
2. **niwelowania różnic w rozwoju poszczególnych obszarów kraju** (chodzi szczególnie o obszary wiejskie o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług, te części Polski, które nie mają nowoczesnej sieci drogowej czy kolejowej),
3. **sprawnego zarządzania polityką rozwoju** (m.in. większa rola województw w prowadzeniu polityki rozwoju, nowe narzędzia polityki regionalnej – kontrakty terytorialne, obserwatoria terytorialne, krajowe i regionalne fora terytorialne).

W ramach celu 1 przewiduje się następujące kierunki działania:

1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne

1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

4.1.8. Strategia sprawne państwo 2020

Strategia Sprawne Państwo 2020 jest realizowana w latach 2013-2020 i koordynowana jest przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej. W zakresie ochrony dziedzictwa narodowego najbardziej istotną częścią *Strategii Sprawne Państwo 2020* wskazana jest w celu szczegółowym 2: *Zwiększenie sprawności instytucjonalnej państwa*. Cel ten osiągnięty ma zostać między innymi poprzez działanie 2.2. *Optymalizacja struktur organizacyjnych administracji rządowej*, w ramach którego planowana jest racjonalizacja struktur terenowych organów administracji rządowej i zapewnienie optymalnych warunków działania wojewódzkich konserwatorów zabytków.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 (z perspektywą do 2030 roku)

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 (z perspektywą do 2030 roku) przyjęta została uchwałą nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 24 czerwca 2013 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji.

W strategii za najważniejsze potencjały województwa między innymi uznano względnie bogate wyposażenie w czynniki naturalne (zasoby energetyczne, przyrodnicze warunki dla rolnictwa), a także walory krajobrazu, które – wraz z dziedzictwem kulturowym – mogą służyć do rozwijania turystyki.

Przyjmuje się, że Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 przyczyni się m.in. do kulturalnej i społecznej integracji regionu lubelskiego, dlatego w obszarze kultury wyznaczono cel strategiczny: *Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu*.

Historyczne uwarunkowania powodują, że region lubelski nie wykształcił silnego poczucia więzi regionalnej i poczucia tożsamości. Podejmowane inicjatywy kulturalne i edukacyjne, mające czasem także znaczenie biznesowe, powinny służyć wzmocnieniu świadomości przynależności do „Lubelszczyzny” i poczucia regionalnej identyfikacji, przy jednoczesnym zachowaniu różnorodności wewnątrz regionu. Współpraca samorządów lokalnych jest jednym z istotnych kierunków poprawy ich funkcjonowania i podejmowania zadań przekraczających możliwości poszczególnych jednostek. W

regionie można wskazać na szereg inicjatyw lokalnych podejmowanych przez kilka samorządów – inicjatywy takie zasługują na wsparcie i na dalsze rozwijanie.

Strategiczny cel będzie realizowany przez cel operacyjny 4.3: *Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej*, między innymi poprzez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączania jej do programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturowych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych i edukacyjnych. W ramach celu operacyjnego wskazano 6 kierunków działań w perspektywie do 2020 roku, (1 cel do 2030 roku):

1. Opracowanie programów edukacyjnych nt. historii regionu, jego tradycji etnicznych i kulturowych, włączenie ich do nurtu edukacji obywatelskiej w szkołach.
2. Wspieranie inicjatyw odtwarzania tradycji kulturowych, gospodarczych i etnicznych regionu, wzmacnianie ich edukacyjnej i kulturowej roli (w perspektywie do 2030 roku).
3. Wspieranie organizacji prowadzących działalność promującą tradycje regionu oraz jego szanse rozwojowe.
4. Stymulowanie podejmowania i wspieranie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, społecznych, edukacyjnych i kulturalnych (np. odtwarzania tradycji) przez społeczności lokalne.
5. Kompleksowe i systemowe oznakowanie tras turystycznych i dziedzictwa kulturowego regionu.
6. Powołanie regionalnego forum terytorialnego.

Wśród podmiotów uczestniczących w realizacji celu dokument wymienia:

- samorzady lokalne;
- organizacje pozarządowe, w tym m. in. lokalne grupy działania;
- instytucje edukacyjne;
- przedsiębiorcy i ich organizacje;
- instytucje kultury;
- kościoły i związki wyznaniowe.

Źródła finansowania celu: budżety samorządów lokalnych, RPO 2014-2020, Programy sektorowe 2014-2020, środki prywatne.

Realizacja celu pozwoli na wzmacnianie poczucia wspólnoty regionalnej, osadzenia jej w tradycji i historii oraz wykorzystywania tych czynników dla podejmowania nowych inicjatyw kulturowych i edukacyjnych wskazujących na możliwości wykorzystania tych czynników dla celów rozwojowych. Działania te mogą pobudzić aktywność społeczną, która może stać się

jednym z czynników dynamizujących rozwój i poprawę warunków życia mieszkańców. Ponadto, realizacja celu pozwoli na usprawnienie funkcjonowania samorządów lokalnych w regionie. Społeczne inicjatywy mieszkańców zwiększą ich aktywność obywatelską, co przyczyni się do podniesienia poziomu edukacji, tworzenia i uczestnictwa w kulturze, a także do lepszego współdziałania władz samorządowych ze społecznościami lokalnymi.

Dokument wymienia obszary strategicznych interwencji, wśród których wymienia Obszar Funkcjonalny Powiśle, jako obszar gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych. Interwencja powinna obejmować działania zmierzające do wykorzystania potencjału obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo dla tworzenia warunków wzrostu spo łączno-gospodarczego tych obszarów oraz określenia charakteru i natężenia funkcji turystycznej, aby nie powodowała ona dewaloryzacji lub zniszczenia walorów i zasobów przyrodniczych, które na tym terenie są podstawą jej wykształcenia. Ponadto interwencja powinna obejmować takie działania jak: aktywna ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrody, rozwój infrastruktury transportowej, poprawa dostępu do usług społecznych, poprawa warunków fitosanitarnych, przywrócenie miastom funkcji społecznych i gospodarczych z jednoczesnym wsparciem zasobów ludzkich i przedsiębiorczości.

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014 - 2020

Jest to podstawowy dokument służący do realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, został przyjęty dnia 12 lutego 2015 decyzją Komisji Europejskiej C(2015)887.

W zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami działania zawierają się w celu tematycznym nr 6: *Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami*, w Priorytecie inwestycyjnym 6 c: *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. Działanie podjęte w ramach tego priorytetu mają na celu zwiększenie dostępności zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego województwa lubelskiego, między innymi poprzez rozwój infrastruktury i turystyki. W uzasadnieniu podano, że niezbędne są inwestycje w infrastrukturę, co przełoży się na tworzenie nowych miejsc pracy, tworzenie dochodu i podniesienie konkurencyjności regionu. W dokumencie zaakcentowano potencjalne możliwości w obszarze infrastruktury turystycznej i kulturalnej wykorzystującej walory przyrodniczo - krajobrazowe, czyste środowisko, a także bogactwo dziejów oraz spuściznę wielu przenikających się na terenie Lubelszczyzny kultur.

Strategia inwestycyjna Programu zakłada dofinansowanie zadań realizowanych w ramach celów szczegółowych: *Zwiększona dostępność zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego*

regionu i *Wzmocnione mechanizmy ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w regionie w łącznej kwocie 70.707.126,00 EURO, co stanowi 3,17 % EFRR w ramach osi priorytetowej 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Wkład krajowy 12.477.729,00 EURO.*

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego (PZPW)

Obowiązujący obecnie Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Lubelskiego 30 października 2015 r., zastąpił dokument Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego przyjęty 29 lipca 2002 przez Sejmik Województwa Lubelskiego.

W aktualnie obowiązującym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego znajdziemy diagnozę zagrożeń dla stanu struktury zabytkowej na terenie ziem województwa:

- Postępująca urbanizacja;
- Brak kompleksowych działań rewitalizacyjnych (które powinny być uwzględniane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- braku powiązań obiektów nowoprojektowanych z obiektami zabytkowymi;
- nasilający się ruch tranzytowy;

Z kolei główne potencjały rozwojowe regionu autorzy dokumentu widzą w:

- położeniu na międzynarodowych korytarzach komunikacyjnych;
- potencjale żywicielskim
- potencjale turystycznym

Lubelszczyzna jest regionem o znacznym i uznanym potencjale turystycznym. Jego wykorzystanie wymaga budowy kompleksowego programu i oferty turystycznej, poprawy infrastruktury obsługowej oraz akcji promujących produkty turystyczne skierowanych do odbiorców krajowych i zagranicznych. Na podstawie oceny stanu zagospodarowania, za główne potencjały rozwojowe turystyki uznano:

- *dobrze zachowane różnorodne środowisko przyrodnicze, bogate zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną;*
- *walory środowiska kulturowego;*
- *atrakcyjność krajobrazową i przyrodniczą środowiska dla przyjazdów turystycznych związanych z aktywną turystyką kwalifikowaną, ekoturystyką, agroturystyką i turystyką wypoczynkową;*

- *uznane walory bioklimatyczne, źródła wód mineralnych i rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe.*

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego dla gminy Łaziska ustalono strategiczne inwestycje dla funkcjonowania i rozwoju gminy: nowy most na Wiśle wraz z nowym przebiegiem drogi wojewódzkiej nr 747 i wały przeciwpowodziowe dla zabezpieczenia mieszkańców gminy.

W przedstawionej w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego wizji rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego nastąpi poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania w powiązaniu z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Jako cel główny dokument wyznaczył: **Wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi.**

Cele szczegółowe:

- a) Identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego.
- b) Zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych.
- c) Zachowanie i wzbogacanie zasobów dóbr kultury współczesnej.
- d) Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

Zasada ogólna

1. Integrowanie walorów kulturowych z przestrzenią społeczno-gospodarczą regionu.

Zasady szczegółowe:

- a) Koordynacja ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego z polityką ochrony środowiska przyrodniczego i rozwoju turystyki.
- b) Zintegrowane podejście do ochrony oraz wykorzystywania zasobów kulturowych w planowaniu przestrzennym.
- c) Zachowywanie i ucztylnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.
- d) Dążenie do redukcji kolizji krajobrazowych i estetycznych we wszelkich zmianach zagospodarowania.
- e) Dbalność o estetykę i integralność wizualną zespołów zabudowy.
- f) Promowanie wzorów architektury rodzimej w obszarach o wysokich walorach krajobrazowych.

Dokument wyznacza szereg obszarów funkcjonalnych, rozumianych jako zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi

uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Wśród obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym dokument wymienia **obszar funkcjonalny Powiśle**.

Obszar funkcjonalny Powiśle obejmuje dolinę Wisły wraz z przylegającymi do niej terenami. W obszar ten włączono 7 miast: oraz 18 gmin: Stężyca, Końskowola, Kurów, Puławy, Janowiec, Kazimierz Dolny, Wąwolnica, Nałęczów, Wilków, Karczmiska, Łaziska, Opole Lubelskie, Poniatowa, Józefów, Annopol, Gościeradów, Wojciechów i Chodel. Jest to obszar niezwykle bogaty pod względem dziedzictwa przyrodniczego, z obszarami objętymi różnymi formami ochrony przyrody z , paneuropejskim korytarzem ekologicznym, krajobrazowego (łęgi nadwiślańskie, przełomowe odcinki doliny, rozcięte wąwozami z bocza) i kulturowego (zabytki architektury, turystyczne szlaki dziedzictwa kulturowego, miejsca pielgrzymkowe, muzea, ośrodki sztuki ludowej). W ramach ochrony dziedzictwa geologicznego i obszarów o szczególnym znaczeniu geologicznym trwają prace nad utworzeniem geoparku Małopolski Przełom Wisły, który ma w założeniu stanowić część Europejskiej Sieci Geoparków. Obok walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych będących podstawą rozwijającej się na tym obszarze turystyki, tereny te charakteryzują się także najkorzystniejszymi w województwie warunkami agro klimatycznymi dla uprawy owoców miękkich i chmielu oraz rozwoju gospodarstw sadowniczych. Ze względu na potrzeby związane z poprawą bezpieczeństwa wskazuje się strefę, obejmującą obszary gmin: Stężyca, m. Dęblin, m. i gm. Puławy, Janowiec, m. i gm. Kazimierz Dolny, Wilków, Łaziska, Józefów nad Wisłą, m. i gm. Annopol, dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Jako priorytet rozwojowy Obszaru wskazuje się na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Podstawowe funkcje rozwojowe Obszaru według dokumentu tkwią w rolnictwie oraz turystyce. Wiodące kierunki zagospodarowania:

- realizacja przepraw mostowych na Wiśle (Kamień, Annopol),
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki,
- rozbudowa infrastruktury przeciwpowodziowej (głównie budowa polderów),
- rozwój infrastruktury leczniczo-uzdrowiskowej i turystycznej,
- wzmacnianie bazy rekreacyjnej i obsługi turystyki w ośrodkach miejskich,
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego

Do najważniejszych problemów tego obszaru funkcjonalnego należą:

- zagrożenie powodziowe (dotyczy to przede wszystkim dolin: janiszowskiej, opolskiej, puławsko-kozienickiej, janowiecko-lucimskiej i gołębsko-dęblińskiej),
- presja zabudowy mieszkaniowej, letniskowej i obsługi turystyki na tereny o dużych wartościach przyrodniczo-kulturowych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- wadliwa struktura agrarna gospodarstw dysponujących niewielkimi arealami,
- ograniczona dostępność komunikacyjna spowodowana brakiem dostatecznej ilości przepraw mostowych na Wiśle.

Jako rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie rekomenduje się do utworzenia parków kulturowych na obszarach o szczególnej wartości kulturowej. Wymagane jest uszczegółowienie ich granic w lokalnych dokumentach planistycznych, tj.: planach obszarów funkcjonalnych i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Rekomendowane parki kulturowe obejmuje się ochroną planistyczną polegającą przede wszystkim na ochronie funkcjonalnej i kompozycyjnej zabudowy (w tym historycznej linii zabudowy) oraz zakazie lokalizacji obiektów budowlanych negatywnie oddziałujących na krajobraz (np. elektrowni wiatrowych). Między innymi w dokumencie jest mowa o rekomendowanym do utworzenia Parku kulturowym Przełomu Środkowej Wisły – Południowy, obejmujący swoim zasięgiem gminę Łaziska i Józefów nad Wisłą.

4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015 – 2018

Dokument został przyjęty uchwałą nr IX/129/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 26 czerwca 2015 r.

Dokument przywołuje ustalenia projektu zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego w sprawie propozycji utworzenia parków kulturowych. Ustalenia te zostały przeniesione do obowiązującego od października 2015 Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego. Park kulturowy jest formą ochrony krajobrazu kulturowego, mającą na celu utrzymanie i wyeksponowanie ukształtowanych w wyniku działalności człowieka wyróżniających się krajobrazowo terenów z zachowanymi zabytkami charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jedną z propozycji jest utworzenie Parku kulturowego Przełomu Środkowej Wisły – Południowy, obejmujący swoim zasięgiem gminy Łaziska i Józefów nad Wisłą. Pomimo powyższych ustaleń, na terenie województwa lubelskiego, dotychczas nie powstał żaden park kulturowy.

Cele Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015 – 2018:

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.

- Działanie 1: działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu.
- Działanie 2 Działania na rzecz powstrzymania na obszarach województwa lubelskiego degradacji krajobrazu kulturowego i jego zachowania, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego.
- Działanie 3 Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych i planistycznych jednostek samorządu terytorialnego.
- Działanie 4 Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami.
- Działanie 5 Aktualizowanie gminnych ewidencji zabytków.
- Działanie 6 Stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych na obszarze województwa lubelskiego.
- Działanie 7 Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojennych oraz obiektów archeologicznych.
- Działanie 8 Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.
- Działanie 9 Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.
- Działanie 10 Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami.
- Działanie 11 Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.
- Działanie 12 Podnoszenie poziomu świadomości o wartości krajobrazu kulturowego, w tym parku kulturowego, jako przestrzeni niezbędnej do rozwoju ekonomicznego, w tym przemysłów czasu wolnego.
- Działanie 12 Podnoszenie poziomu świadomości o wartości krajobrazu kulturowego, w tym parku kulturowego, jako przestrzeni niezbędnej do rozwoju ekonomicznego, w tym przemysłów czasu wolnego.

Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- Działanie 1 Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.
- Działanie 2 Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.
- Działanie 3 Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości i znaczenia opieki nad tym dziedzictwem.
- Działanie 4 Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne oraz włączanie jego ochrony do różnych programów edukacyjnych.
- Działanie 5 Tworzenie możliwości przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.
- Działanie 6 Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Działanie 7 Inicjowanie organizacji imprez kultywujących regionalne dziedzictwo kultury niematerialnej.
- Działanie 8 Stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.
- Działanie 9 Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych na terenach wiejskich nie objętych do tej pory takimi programami.
- Działanie 10 Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa.
- Działanie 11 Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny.

Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

- Działanie 1 Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.
- Działanie 2 Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- Działanie 3 Edukacja użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie zasad konserwatorskich: profilaktyki, etyki, i zabezpieczeń obiektów zabytkowych przed kradzieżami, pożarami, powodzią itp.
- Działanie 4 Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zagrożonego.
- Działanie 5 Wspieranie organizowania praktyk studenckich i staży, mających na celu dokumentowanie zasobu dziedzictwa kulturowego województwa.
- Działanie 6 Edukacja na rzecz dialogu międzykulturowego w oparciu o dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny.

Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

- Działanie 1 Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno – ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.
- Działanie 2 Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.
- Działanie 3 Promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.
- Działanie 4 Wzmacnianie współpracy transgranicznej województwa lubelskiego z partnerami białoruskimi i ukraińskimi w zakresie wspólnej promocji.
- Działanie 5 Promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno – ekonomicznych.
- Działanie 6 Promocja wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.
- Działanie 7 Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej.

4.2.5. Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast dla Województwa Lubelskiego z 2006 r.

Program jest narzędziem wspierania rozwoju województwa lubelskiego i poprawy jego atrakcyjności a jego celem jest poprawa kondycji ośrodków miejskich, ich ładu przestrzennego i zasobów kulturowych. Poprawa atrakcyjności jednostek miejskich ma przyciągnąć inwestorów oraz osoby zainteresowane osiedleniem się, co pośrednio wpłynie na poprawę atrakcyjności terenów pozamiejskich. Z perspektywy gminy Łaziska jako szczególnie atrakcyjne wymieniane są obszary

doliny Wisły a także położone w niedalekim sąsiedztwie tereny Kazimierskiego Parku Krajobrazowego. Jednym z 3 priorytetów, które mają pomóc w osiągnięciu celu jest poprawa standardów funkcjonowania i rozwoju miast. W dokumencie zapisano, że niezadawalający stan infrastruktury drogowej i niedorozwój transportu publicznego obsługującego tereny podmiejskie zmniejsza mobilność ludności. Zarówno diagnoza jak i cele założone do realizacji w ramach programu powinny pośrednio wpłynąć także na rozwój terenów gminy Łaziska, znajdujący się w bliskiej odległości zarówno od centralnie położonego Lublina, jak i Opola Lubelskiego, Kraśnika, Annapola, Urzędowa.

4.2.6. Strategia funkcjonalno-przestrzenna rozwoju turystyki Krainy Lessowych Wąwozów na Obszarze Funkcjonalnym Powiśle

Powiat Opolski ze względu na występujące na jego terenie lessowe wąwozy został w części włączony w region turystyczny Kraina Lessowych Wąwozów zarządzany przez powstałą w 2003 r. Lokalną Organizację Turystyczną zrzeszającą podmioty z gmin Nałęczów, Wojciechów, Wąwolnica. W 2007 r. organizacja została przemianowana na Lokalną Organizację Turystyczną „Kraina Lessowych Wąwozów”. Obecnie Krainę. Obecnie do organizacji należą gminy: Janowiec, Józefów nad Wisłą (od 2016 roku), Kazimierz Doly, Karczmiska, Końskowola, Puławy, Nałęczów, Opole Lubelskie, Poniatowa, Wąwolnica, Wojciechów i miasto Puławy. Przynależność do Obszaru Funkcjonalnego Powiśle przyczyniła się do objęcia terenów wchodzących w skład Krainy strategicznym planowaniem turystycznym w ramach dokumentu pn. „Strategia funkcjonalno-przestrzenna rozwoju turystyki Krainy Lessowych Wąwozów na obszarze funkcjonalnym Powiśle”. Obecnie obowiązująca Strategia jest aktualizacją strategii na lata 2008-2013 i została przeznaczona na kolejne lata finansowania 2014-2020. W dokumencie scharakteryzowano bardzo wiele aspektów obszaru Powiśla mających wpływ na rozwój turystyki obszaru. Turystyka kulturowa na terenie Obszaru Powiśla oparta jest o liczne zabytki, ciekawą architekturę, grodzisko wczesnośredniowieczne. Atrakcjami o charakterze ponadregionalnym są przede wszystkim Małopolski Przełom Wisły z planowanym unikalnym Geoparkiem oraz Nadwiślańska Kolejka Wąskotorowa. Szczególnym wyróżnikiem regionu w zakresie turystyki przyrodniczo-kulturowej może być Geopark „Małopolski Przełom Wisły” oraz Nadwiślańska Kolejka Wąskotorowa. Szacuje się, iż po przeprowadzeniu modernizacji odtwarzającej dawny historyczny przebieg wzrośnie liczba turystów. Kolejka może pełnić bardzo ważny element, z jednej strony jako kulturowa atrakcja turystyczna regionu, z drugiej jako atrakcja integrująca południową część Obszaru Funkcjonalnego Powiśle.

Misją *Lokalnej Organizacji Turystycznej Kraina Lessowych Wąwozów* jest stworzenie zintegrowanego wewnątrz obszaru turystycznego, który będzie konkurencyjny w kraju i dzięki bogatej ofercie turystycznej będzie często odwiedzany.

W przyjętej wizji *Kraina Lessowych Wąwozów* jest atrakcyjnym miejscem turystycznym, miejscem niezwykłych lessowych wąwozów, malowniczych dolin rzecznych i źródeł, Geoparku Małopolskiego Przełomu Wisły. Miejscem zdrowia, urody i piękna oraz atrakcji kulturowo-geologicznych, chętnie odwiedzanym przez turystów zarówno krajowych jak i zagranicznych, pragnących aktywnie spędzić czas, odpocząć i zregenerować siły. Miejscem gdzie naturalne oddziaływanie klimatu, wód i otoczenia wspomagane jest nowoczesnymi zabiegami leczniczymi.

Cel główny Strategii Funkcjonalno-Przestrzennej Rozwoju Turystyki Krainy Lessowych Wąwozów na Obszarze Funkcjonalnym Powiśle do 2020 r. wskazuje na generalny kierunek postępowania w realizacji wizji obszaru: *Osiągnięcie trwałego wzrostu społeczno-gospodarczego Obszaru Funkcjonalnego Powiśle poprzez rozwój sieciowych produktów turystycznych bazujących na lokalnych zasobach i kształtujących ponadregionalną inteligentną specjalizację Polski Wschodniej.*

W realizacji celu głównego mają pomóc wyznaczone cele strategiczne, i tak jako cel strategiczny 1 przyjęto: *wykorzystanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w szczególności klimatu, wody i uwarunkowań geologicznych jako podstawy do rozwoju sektora usług turystycznych.*

Dla jego realizacji zaprezentowano cele operacyjne, w ramach których będą podejmowane określone działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie pierwszego priorytetu.

1.2. Ochrona i efektywne wykorzystanie zasobów kulturowych

Wyznaczono następujące szczegółowe kierunki działania operacyjnego do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego:

- 1.2.1 Renowacja, restauracja, rewaloryzacja i zabezpieczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem będących elementem sieciowego produktu turystycznego
- 1.2.2. Modernizacja oraz doposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarach wiejskich będących elementem sieciowego produktu turystycznego
- 1.2.3. Modernizacja oraz doposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarach wiejskich będących elementem sieciowego produktu turystycznego
- 1.2.4. Działania związane z rozwojem i poprawą stanu infrastruktury kultury oraz poprawiające dostępność do obiektów i dóbr kultury, a także miejsc atrakcyjnych turystycznie
- 1.2.5. Organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych będących elementem sieciowego produktu turystycznego.

W dokumencie wskazano także potencjalne możliwości finansowania celów operacyjnych, głównie w ramach RPO WL 2014-2020: Oś Priorytetowa 7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego, Priorytet inwestycyjny 6.3.; Roczne programy finansowania kultury realizowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz PROW 2014-2020: Działanie. Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich (art. 20).

Wykaz inwestycji wpisanych w „Strategii funkcjonalno-przestrzennej rozwoju turystyki Krainy Lessowych Wąwozów na Obszarze Funkcjonalnym Powiśle” zaplanowanych do realizacji w latach 2015-2021:

Produkt sieciowy: Geopark Małopolskiego Przełomu Wisły:

- Udostępnienie najważniejszych geostanowisk GEOPARKu Małopolskiego Przełomu Wisły, wartość inwestycji 1 260 000 zł
- Utworzenie ścieżek dydaktycznych, szlaków pieszych i rowerowych na terenie GEOPARKu MAŁOPOLSKIEGO PRZEŁOMU WISŁY, wartość inwestycji 2 000 000 zł
- Kolektory słoneczne na budynkach użyteczności publicznej i budynkach indywidualnych wzdłuż trasy GEOPARK, wartość inwestycji 10 000 000 zł.

Produkt sieciowy: Park Pięciu Żywiołów Krainy Lessowych Wąwozów

- Udostępnienie kamieniołomów kaliskańskich, wartość inwestycji 2 300 000 zł

Gmina Łaziska położona jest w całości w obszarze działania Lokalnej Organizacji Turystycznej „Kraina Lessowych Wąwozów” i należałoby rozważyć przystąpienie gminy do Organizacji w celu objęcia projektowanymi inwestycjami w ramach Geoparku Małopolskiego Przełomu Wisły także terenów gminy Łaziska, jak to ma miejsce w przypadku sąsiedniej gminy Józefów nad Wisłą. Bardzo istotne są także działania promocyjne prowadzone przez Organizację poprzez stronę internetową oraz publikacje i wydawnictwa.

4.2.7. Przestrzenne aspekty lokalizacji energetyki wiatrowej w województwie lubelskim – opracowanie studialne

Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie opracowało w 2011 r. dokument dotyczący lokalizacji urządzeń energetyki wiatrowej na terenach województwa lubelskiego. U podstaw zainteresowania tematem leży potrzeba zapobieżenia zagrożeniom, jakie są niesione przez szkodliwe oddziaływanie obiektów infrastruktury energetyki wiatrowej dla zabytków i krajobrazu kulturowego. Dlatego też, wyklucza się lokalizację elektrowni wiatrowych:

- w otoczeniu obiektów zabytkowych, gdzie konieczne jest wyznaczenie stref ochrony widokowej na zabytek na podstawie studiów krajobrazowych;
- wokół Pomników Zagłady, gdzie na podstawie ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. 1999 Nr 41 poz. 412, z późn. zm.) wprowadza się strefę ochronną, którą stanowi pas gruntu o szerokości nie większej niż 100 m od granic Pomnika Zagłady. Obszar i granice stref ochronnych powinny być określane w sposób zapewniający Pomnikom Zagłady niezbędną ochronę w sposób jak najmniej uciążliwy.
- w obszarze wytypowanym do utworzenia parku kulturowego. Sytuowanie instalacji wykorzystującej energię wiatru w rejonach otaczających obszary o najcenniejszym zachowanym krajobrazie kulturowym nie powinno istotnie oddziaływać na ten krajobraz.
- W dolinach rzecznych, jako miejscach lęgowych ptaków chronionych (przynajmniej jednego gatunku chronionego).
- Terenach leśnych,
- Projektowanych Parkach kulturowych
- na terenach miejsc pamięci, tj. miejsc bitew i innych wydarzeń historycznych.

Na terenie gminy Łaziska występują niekorzystne warunki pod względem rozwoju energetyki wiatrowej. Zgodnie z *Przestrzennymi aspektami lokalizacji energetyki wiatrowej w województwie lubelskim* obszar gminy Łaziska został określony jako: *obszary z istotnymi ograniczeniami mogącymi uniemożliwić realizację inwestycji. oraz obszary wykluczone z realizacji inwestycji (ze względu na uwarunkowania prawne).*

4.2.8. Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubelskiego

5 grudnia 2014 został podpisany Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubelskiego, który został zatwierdzony uchwałą nr 235 Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2014 r. . W Kontrakcie strony określają priorytetowe cele i przedsięwzięcia istotne dla rozwoju województwa lubelskiego, dla których realizacji deklarowana jest współpraca w ramach realizacji programów operacyjnych na lata 2014 – 2020. W zależności od dostępności środków finansowych przewidziana jest promocja regionu i rozwój turystyki z podtytułem „Lubelskie, Smakuj życie kulturowo”.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

Powiat Opole Lubelskie nie opracował Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami. Jednostkowe informacje na temat działań zmierzających do ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego powiatu odnaleźć można w niżej opisanych dokumentach:

4.3.1. Strategia rozwoju powiatu opolskiego na lata 2016-2023

Strategia Rozwoju Powiatu Opolskiego na lata 2016-2023 jest dokumentem wyznaczającym najistotniejsze kierunki rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Określa wizję, misję, priorytetowe obszary rozwoju oraz cele operacyjne, jak również wskazuje na konkretne kierunki działań. Horyzont czasowy Strategii to lata 2016-2023 - zgodny z Okresem programowania Unii Europejskiej.

W części Strategii poświęconej diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej na terenie powiatu podano nieścisłą informację, że na terenie powiatu Opolskiego znajduje się jedynie 45 zabytków – liczba ta została podana za Obwieszczeniem nr 1 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na dzień 31 grudnia 2014 i autorzy nie rozróżnili, że cytowana przez nich lista zawiera jedynie zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego, zupełnie pomijając zabytki znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji konserwatorskiej (a zatem automatycznie w gminnych ewidencjach zabytków gmin zlokalizowanych na obszarze powiatu opolskiego), a których liczba wielokrotnie przewyższa liczbę zabytków w rejestrze zabytków.

W strategii nakreślono wizję – to jest pożądany stan do osiągnięcia na koniec wdrażania Strategii, oraz misję – to jest wartości, jakimi będzie się kierowała społeczność lokalna dla realizacji wizji. Strategia wyznacza cele strategiczne i cele operacyjne.

Priorytet 1. Lepiej funkcjonująca lokalna gospodarka i rynek pracy

Cel operacyjny 1.3. Rozwój zintegrowanych form turystyki w oparciu o lokalne walory i istniejącą infrastrukturę.

Kierunki działań operacyjnych:

- Renowacja i rewitalizacja na cele turystyczne obiektów dziedzictwa kulturowego wpisanych do rejestru zabytków
- Odnawianie lub poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki na obszarach wiejskich

- Prowadzenie na szeroką skalę promocji turystycznej (foldery, mapy, publikacje, broszury, strona internetowa) oraz umieszczanie atrakcji i bazy turystycznej w popularnych portalach turystycznych

Priorytet 2. Lepszy dostęp mieszkańców do infrastruktury i usług publicznych

Cel operacyjny 2.3. Poprawa dostępności mieszkańców do usług kultury, sportu i rekreacji.

Kierunki działań operacyjnych:

- Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu informacji o kulturze oraz dostępie do jej dóbr i usług
- Modernizacja oraz wyposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarach wiejskich
- Konserwacja oraz zabezpieczenie przed zniszczeniem ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego
- Budowa lub przebudowa niezbędnej infrastruktury poprawiającej dostępność usług kultury dla osób niepełnosprawnych
- Organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych w pełni wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe, tradycję i infrastrukturę kultury

4.3.2. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla powiatu opolskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku

dokument ten nie zawiera odniesień do ochrony dziedzictwa kulturowego, rozumianego nawet w bardzo szerokim zakresie jako środowisko kulturowe

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łaziska zgodny jest z następującymi dokumentami wykonanymi na poziomie gminy:

5.1.1. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Łaziska

Na terenie gminy obowiązuje nadal plan zagospodarowania przestrzennego, który został uchwalony Uchwałą nr XII/83/2004 Rady Gminy Łaziska z dnia 25 lutego 2004 r. i opracowany na podstawie nieobowiązujących już przepisów prawnych ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Dokument ten był zmieniany: Uchwałą Nr VI/29/2011 Rady Gminy Łaziska z dnia 28 czerwca 2011 r. , Uchwałą Nr XXVI/174/2013 Rady Gminy Łaziska z dnia 5 września 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska oraz uchwałą nr XXVI/176/2013 Rady Gminy z dnia 5 września 2013 w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego „Kępa Gostecka” – po przyłączeniu wsi Kępa Gostecka i Kępa Solecka do gminy Łaziska w 2005 r. tereny te nie były objęte planem zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska a utraciły ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Solec. Dla części przyłączonego w 2005 r. nadal nie ma obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego.

Cały rozdział 1 4 traktuje o ochronie wartości kulturowych i przedstawiono w nim szczegółowe zasady obowiązujące w strefach:

1. Strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, dla wymienionych w planie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego.
2. Strefie pośredniej ochrony konserwatorskiej, dla obiektów objętych ewidencją zabytków gminy Łaziska – wymieniona w planie lista obiektów objętych ewidencją konserwatorską została uzgodniona z urzędem konserwatora zabytków województwa lubelskiego, w czasie kiedy dokument ten powstawał. Obecna lista obiektów będących w wojewódzkiej ewidencji zabytków gminy Łaziska różni się od tej zamieszczonej w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego z 2004 r.
3. Strefa ochrony archeologicznej, dla stanowisk archeologicznych określonych na rysunku planu, ujętych w ewidencji wojewódzkiej. Liczba stanowisk uległa powiększeniu i nowo odkryte stanowiska zostały uwzględnione w gminnej ewidencji zabytków.

Tutaj w tym miejscu należałoby wspomnieć, że zostały niektóre stanowiska archeologiczne rozpoznane w trakcie badań powierzchniowych AZP w roku 1980 zostały zaznaczone na rysunku planu w skali 1:10 000 w sposób zawężający zasięg stanowiska archeologicznego, co może być interpretowane jako ustalony zasięg stanowiska. Należy zaznaczyć, że zasięg stanowisk w trakcie badań AZP był nanoszony na mapy 1:25 000 i przeniesienie ich na znacznie bardziej szczegółową mapę 1:10 000 powinien uwzględniać większy zasięg stanowisk.

4. Kulturowy Obszar Chronionego Krajobrazu, z wymienionymi obszarami:
  1. Obszar „skarpy wiślanej”;
  2. Obszar Łaziska – Janiszów

5. Strefa projektowanego parku kulturowego

Rozdział 1 5 traktuje o ochronie środowiska przyrodniczego, wymieniając obszary i obiekty chronione na terenie gminy Łaziska, dla których zostały ustalone szczegółowe zasady ochrony.

W rozdziale 1 3 (Funkcje terenów) omówiono szczegółowe zasady dotyczące terenów zielonych: w punkcie 4.2 – tereny cmentarzy (ZC na rysunku planu), w punkcie 4.5 – tereny zieleni parkowej (ZP na rysunku planu).

5.1.2. Ocena aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Uchwałą nr XXV/124/2017 Rady Gminy Łaziska z dnia 29 marca 2017 uznano Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy za częściowo nieaktualne oraz uznano potrzebę aktualizacji Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Szczególnie istotne są zmiany wprowadzane wejściem w życie nowelizacji szeregu ustaw, a dotyczące zasad kształtowania i ochrony krajobrazów kulturowych

W dokumencie zanalizowano zgodność ustaleń studium z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i uznano za aktualne ustalenia studium w zakresie:

- stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- ochrony krajobrazu kulturowego,

Za częściowo aktualne uznano:

- obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – wskazano na wymóg aktualizacji do stanu zgodnego z rejestrem i ewidencją zabytków (co zostało osiągnięte poprzez wprowadzenie gminnej ewidencji zabytków gminy Łaziska);

W odniesieniu do obowiązującego aktualnie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska stwierdzono, iż nie zawiera on obligatoryjnego zakresu określonego w ustawie z 27 marca 2003 r. i brak w nim m.in. zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, zasad kształtowania krajobrazu, zasad ochrony dóbr kultury współczesnej

5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2016-2020

Dokument ten został przyjęty uchwałą nr XIII/56/2015 Rady Gminy Łaziska z dnia 29 grudnia 2015 r.. Szereg analiz, tez i wniosków pokrywa się z wcześniej uchwalonymi Strategiami

Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łaziska (ostatni to Strategia z 2009 r. przyjęta Uchwałą Rady Gminy nr XXII/122/2009 z dnia 28 kwietnia 2009).

W dokumencie przedstawiono analizę oraz diagnozę sytuacji społeczno–gospodarczej gminy. W odniesieniu do „kultury” w dokumencie skoncentrowano się na wąskich aspektach działalności 4 bibliotek (biblioteka gminna i jej 3 filie) oraz 1 domu kultury. Obok działalności typowo bibliotecznej utworzono kółka zainteresowań, z których najbardziej cenne dla kultywowania miejscowych tradycji wydają się być: grupa wokalna „Wisielka” oraz zespół folklorystyczny „Powiśle”.

W dokumencie dostrzeżono potencjał turystyczny gminy oparty na walorach środowiska przyrodniczego objętego ochroną prawną: Wrzelowiecki Park Krajobrazowy wraz z otuliną, Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu, Rezerwat “Wyspy Gnizdkowskie” wraz z otuliną, zespół przyrodniczo-krajobrazowy “Las Powiślański - Grodzisko Chodlik”, “Las Grodzieński” i “Skarpa Nadwiślańska”, korytarz ekologiczny doliny rzeki Wisły. Niewątpliwie, atrakcyjność terenów gminy Łaziska podnosi sąsiedztwo Kazimierza nad Wisłą z Małopolskim Przełomem Wisły oraz nieodległy Solec nad Wisłą, który jest łatwo dostępny dzięki nowemu mostowi w Kamieniu.

Strategia Rozwoju Gminy Łaziska jest dokumentem istotnym dla kształtowania zasad i kierunków polityki przestrzennej. Wyznacza on cele prowadzonej w gminie polityki społecznej, gospodarczej i inwestycyjnej opartej na zrównoważonym rozwoju. Jako misję przyjęto „Gmina Łaziska – ośrodkiem ogrodnictwo-turystycznym z atrakcyjnymi terenami pod inwestycje, czystym środowiskiem, przyjazna ludziom, bezpieczna, atrakcyjna, zdrowa, czysta i gościnna”. Celem strategicznym w obrębie środowiska jest: czyste środowisko umożliwiające wykorzystanie turystycznych, rekreacyjnych i historycznych walorów gminy przy zachowaniu produkcji ogrodnictwa i rolnego oraz uporządkowaniu gospodarki wodno-ściekowej i zagospodarowania odpadów. Cel ten ma być realizowany poprzez cele operacyjne, takie jak: rozwój turystyki, rozwój sportu na terenie Gminy Łaziska, dbałość o tradycję lokalną i rozwój zaplecza kulturalnego

5.1.4. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2009 - 2015

Dokument ten został przyjęty uchwałą nr XXII/122/09 Rady Gminy Łaziska z dnia 28 kwietnia 2009 r.. Szereg analiz, tez i wniosków z tego, nieobowiązującego już dokumentu, zostało przeniesionych do obowiązującego dokumentu o charakterze strategicznym, to jest Strategii Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2016-2020, który został omówiony powyżej.

5.1.5. Plan rozwoju lokalnego Gminy Łaziska

Plan rozwoju lokalnego jest dokumentem otwartym, którego celem jest zapewnienie koncentracji i efektywności wykorzystania środków na strategiczne działania samorządu. W związku z korzystaniem przez Polskę ze środków strukturalnych Unii Europejskiej samorządy lokalne chcąc aplikować o środki strukturalne w ramach dwóch działań trzeciego priorytetu ZPORR musiały posiadać dokument planistyczny Plan rozwoju lokalnego.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Łaziska został przyjęty Uchwałą nr XVI/103/2004 Rady Gminy Łaziska z dnia 27 sierpnia 2004 r. i był dwukrotnie zmieniany: Uchwałą nr XVIII/122/2004 z dnia 30 listopada 2004 i Uchwałą nr XXI/146/2005 z dnia 30 marca 2005 r..

W Planie Rozwoju Lokalnego przyjęto następujące określenie misji gminy: „Gmina Łaziska – ośrodkiem ogrodniczo-turystycznym z unikalnymi terenami pod inwestycje, czystym środowiskiem, jest przyjazna ludziom, bezpieczna, zdrowa, czysta i gościnna”. Tak wyrażoną misję powtórzono w aktualnym dokumencie programowym, w Strategii Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2016-2020.

Cele strategiczne w obszarze edukacji, kultury i sporcie mają zapewnić wysoki poziom nauczania w szkołach podstawowych idącego w kierunku wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży. Budowa bazy sportowo-rekreacyjnej na terenie gminy z bogatą ofertą dla dzieci, młodzieży jak i społeczności lokalnej. Realizacja celów strategicznych zapewni gminie Łaziska zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy zharmonizowany ze środowiskiem, czyli rozwój, w którym granicą podejmowania działań jest trwałość zasobów środowiska.

Plan rozwoju lokalnego gminy Łaziska powstał w 2004 r. i jego horyzont czasowy obejmował dwa etapy: Etap I – lata 2004 – 2006 oraz Etap II – lata 2007 – 2013, więc obecnie jest dokumentem przestarzałym. Jego kontynuowanie znajdziemy w Strategii Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2016-2020.

5.1.6. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Łaziska na lata 2004-2015.

Program został przyjęty uchwałą nr XXVII/187/2006 Rady Gminy Łaziska z dnia 28 lutego 2006 r. . Z zarysowanego na lata 2004-2015 horyzontu czasowego wyraźnie widać, że dokument ten jest obecnie przestarzały i wymaga aktualizacji. W Programie sformułowano generalne rekomendacje dotyczące kierunków zadań z zakresu ochrony środowiska w gminie. Jako działania priorytetowe uznano przedsięwzięcia dotyczące polityki ekologicznej, między innymi ochronę prawną i wzmacnianie systemu ekologicznego gminy (doliny rzeczne Wisły i górnej Jankówki oraz kompleksy leśne); projektowany obszar Natura 2000 („Małopolski Przełom Wisły” PLB 140006 - ostoja ptasia)

oraz sukcesywną realizację zadań związanych z ochroną środowiska na terenach wiejskich, wynikających z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (2004) i wykorzystanie możliwości zakwalifikowania części obszaru gminy do strefy priorytetowej wdrażania Programu Rolnośrodowiskowego (Strefa Nadwiślańska)

Dokument wymienia funkcjonujące w momencie tworzenia dokumentu obszary i obiekty chronione:

- **Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu**, zajmujący 58% powierzchni gminy
- Otulina **Wrzelowieckiego Parku Krajobrazowego**
- Pomniki przyrody (jeden okaz lipy drobnolistnej w Piotrawinie)
- Parki podworskie w Kamieniu, Łaziskach oraz Piotrawinie.

W programie, w rozdziale dotyczącym zalesień autorzy bezwzględnie wykluczają miejsca cenne z historycznego bądź archeologicznego punktu widzenia.

5.1.7. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Gminy Łaziska na lata 2015 – 2020

W dokumencie zwrócono uwagę na zobowiązania międzynarodowe, w których Polska zobowiązana jest do redukcji emisji gazów cieplarnianych i celem powstania Planu jest diagnoza i propozycja działań, które miałyby temu służyć na poziomie gminy Łaziska. Dokument identyfikuje problem z budynkami użyteczności publicznej w gminie Łaziska, które są często budynkami starymi i według autorów opracowania podjęcie niezbędnych działań termomodernizacyjnych obniży emisję szkodliwych gazów i pyłów do atmosfery, pozwoli na znaczne obniżenie kosztów związanych z utrzymaniem tych obiektów oraz przyczyni się do podniesienia jakości warunków pracy.

W dokumencie wymieniono wyszczególnione w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obszary i obiekty chronione. Lista ta nie została zweryfikowana – dopiero założenie gminnej ewidencji zabytków uaktualniło ten stan, i w części wymieniona lista zawiera obiekty, które nie istnieją.

W dokumencie przedstawiono przewidywane oddziaływanie zaproponowanych przedsięwzięć gospodarki niskoemisyjnej na obszary i obiekty chronione i, przy założeniu poprawności wykonania proponowanych inwestycji żadne bezpośrednie zagrożenia dla substancji zabytkowej (wartości kultury) nie istnieją: „nie przewiduje się żadnych negatywnych oddziaływań realizacji postanowień Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Łaziska na żadną z form ochrony przyrody istniejących na obszarze gminy”.

5.1.8. Plan odnowy miejscowości Piotrawin na lata 2009 - 2016

Dokument ten został przyjęty Uchwałą Rady Gminy Nr XVIII/124/2012 z dnia 09 listopada 2012 r. Sporządzenie i uchwalenie Planu Odnowy Miejscowości było niezbędnym warunkiem przy aplikowaniu o środki finansowe w ramach „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013” działanie „Odnowa i rozwój wsi” oraz z innych programów w następnych latach..

Z racji swojego położenia w regionie Małopolskiego Przełomu Wisły oraz historii Piotrawin jest szczególnie predystynowany do rozwoju turystyki.

W analizie SWOT (Mocne-Słabe strony; Szanse-Zagrożenia) wskazano, iż Piotrawin charakteryzuje się pewnymi atutami, do których należy zaliczyć bogatą historię i dziedzictwo kulturowe, atrakcyjne położenie pod względem turystycznym, rzeka Wisła, istniejące zabytki, brak przemysłu, a co za tym idzie czyste środowisko naturalne.. Walory przyrodnicze, rzeka Wisła, bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne, zabytki oraz prowadzona inwestycja w zakresie budowy mostu na Wiśle w miejscowości Kamień, który połączy Gminę Łaziska z terenami położonymi na zachodnim brzegu rzeki, stanowią szansę dla rozwoju wsi w kierunku turystyki i rekreacji.

W dokumencie wśród wyznaczonych celów rozwojowych należy wymienić: poprawę oferty kulturalnej, sportowej i edukacyjnej dla mieszkańców Piotrawina oraz wzrost atrakcyjności turystycznej miejscowości. Wskazano listę przedsięwzięć, których realizacja pozwoli osiągnąć zamierzone cele, a wśród nich między innymi: remont i doposażenie świetlicy w Piotrawinie, budowę przystani dla łodzi i zagospodarowanie terenu przy Wiśle, stworzenie szlaków rowerowych.

5.1.9. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”.

Uchwałą Rady Gminy nr XVI/88/08 z dnia 30 września 2008 r. Gmina Łaziska przystąpiła do stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”.

W Postanowieniach ogólnych Stowarzyszenie, będące zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, między innymi wymienia troskę o dziedzictwo kulturowe, w tym lokalne produkty regionalne.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza gminy Łaziska

Gmina Łaziska jest położona w południowo-zachodniej części Wyżyny Lubelskiej, w powiecie Opolskim, na prawym brzegu Wisły, na pograniczu wyraźnych subregionów fizycznogeograficznych o zróżnicowanym krajobrazie: północna, nizinna część gminy, leży w Kotlinie Chodelskiej, południowa część, o charakterze wyżynnym, należy do Wzniesień Urzędowskich i część północno-zachodnia należąca do Małopolskiego Przełomu Wisły. Powierzchnia gminy wynosi 101,9 km².

W północno-wschodniej części gminy należącej do Kotliny Chodelskiej powierzchnia została ukształtowana przez procesy geomorfologiczne związane z działalnością Chodelki. Występują tutaj piaszczyste utwory czwartorzędowych teras, modelowanych przez wiatr tworząc wydmy

Północno-zachodnia część gminy należy do Małopolskiego Przełomu Wisły i została ukształtowana procesami związanymi z działalnością wód Wisły tworząc koryto, którego kolejne stadia rozwojowe pozostawiły płyty terasowe ze starorzeczami oraz wydmami, powstałymi na skutek działalności wiatru na najstarszych utworach. Strefa ta sięga aż pod Łaziska. Cały obszar doliny Wisły pokrywają holocenyjskie utwory aluwialne: mady i piaski a zagłębienia po zanikających meandrach pokrywają torfy. Zbocze przełomowej doliny Wisły pomiędzy Józefowem nad Wisłą a Piotrawinem wznosi się do wysokości ok. 40 m ponad poziom rzeki, stanowiąc jeden z największych i najbardziej wartościowych pod względem naukowo-dydaktycznym profili geologicznych w Europie z okresu górnej kredy. Walory fauny na terenie gminy posiadają wymiar europejski, co wynika z roli doliny Wisły jako ponadeuropejskiego korytarza ekologicznego - głównego w Europie Środkowej szlaku migracji wielu gatunków ptaków. Wyspy i obrzeża koryta rzeki to biotopy rzadkich gatunków ptaków wodno-błotnych, gęsto zakrzewione miejsca w strefie pobraży i krawędzi, stanowiące biotop wielu gatunków ptaków zimujących, przelotnych i zaroślowych, łąki nadwiślańskie, będące żerowiskiem dla wielu bogatych liczebnie i gatunkowo zoocenoz. Gmina znajduje się w obrębie obszaru węzłowego pod nazwą Obszar Środkowej Wisły, zasoby biotyczne oraz jego wartość przyrodnicza spowodowała, że obszar ten został zaliczony do ostoji przyrody o znaczeniu europejskim, sama dolina Wisły odgrywa kluczową rolę w migracji gatunków jako transregionalny korytarz ekologiczny objęty prawną ochroną.

Położone w południowo-wschodniej części tereny gminy należą do Wzniesień Urzędowskich, które są naturalnym przedłużeniem ciągnącego się dalej na południowy wschód Rostocza. Mezoregion ten otoczony jest terenami wyraźnie niżej położonymi - na północy teren opada ku Kotlinie Chodelskiej. Jest to obszar zbudowany z utworów kredowych (opok i margli), miejscami przykrytych cienką warstwą osadów piaszczysto-żwirowych z okresu zlodowacenia środkowopolskiego, o urozmaiconej rzeźbie, a szczególnie charakterystyczną cechą są wąwozy lessowe.

Pod względem klimatycznym, teren gminy Łaziska charakteryzuje się typem klimatu umiarkowanie kontynentalnym, kształtowanym przez masy powietrza polarno-morskiego. Długość okresu wegetacyjnego wynosi 218 dni. Przeważają wiatry zachodnie i południowo-zachodnie. W gminie zaznacza się ubóstwo opadów, charakterystyczne są częste opady gradowe. Gmina jest uprzywilejowana pod względem klimatycznym. Wyróżnia się jedną z największych liczbą dni z optymalną dla człowieka temperaturą powietrza (42 dni) i najdłuższym na Lubelszczyźnie okresem lata (około 100 dni). Łagodność klimatu sprzyja intensywnym uprawom sadowniczym i warzywniczym. Na podkreślenie zasługuje również przewaga typów pogody wyżowej, bardzo korzystnej dla człowieka.

Niemal cały obszar gminy włączono w nadwiślański system obszarów chronionych. Południowa część gminy wchodzi w obręb otuliny Wrzelowieckiego Parku Krajobrazowego, zaś północna w obręb Chodelskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Chodelski Obszar Krajobrazu Chronionego – na terenie gminy obręby ewidencyjne: Kamień, Kępa Solecka, Kępa Gostecka, Braciejowice, Głodno, Zakrzów, Grabowiec, Las Dębowy, Wrzelów, Trzciniec, Niedźwiada Mała, Niedźwiada Duża, Łaziska i Janiszów. Został utworzony w 1990 r. i na terenie gminy Łaziska zajmuje ponad połowę powierzchni gminy. Charakteryzuje się zróżnicowanymi zbiorowiskami roślinnymi: doliny Chodelki, łąkami i lasami, z których najwartościowsze przyrodniczo są kompleksy podmokłych lasów: Las Głodzieński i Las Powiślański. Lasy zamieszkałe są przez wiele gatunków ptaków leśnych i ptaków związanych ze środowiskiem wodnym oraz płazów i gadów chronionych.

Otulina **Wrzelowieckiego Parku Krajobrazowego** – na terenie gminy obręby ewidencyjne: Koło, Kopanina Kaliszańska, Kopanina, Kamieńska, Kosiorów, Piotrawin, Piotrawin Kolonia, Wojciechów i Zgoda. Wrzelowiecki Park Krajobrazowy utworzony został w 1990 r. i część terenów gminy Łaziska leży w otulinie Parku. Cechuje go niezwykle urozmaicona rzeźba terenu, którą tworzą strome krawędzie doliny Wisły, liczne wąwozy lessowe, a także wysokie wydmy piaszczyste. Niezwykle malowniczy, a także cenny geologicznie jest dawny kamieniołom na prawym brzegu Wisły na południe od Piotrawina. Na urwistej, 40-metrowej ścianie odsłonięty jest tu jeden z najciekawszych w Europie profili górnej kredy. Koło Kaliszan (gmina Józefów nad Wisłą) planuje się utworzenie rezerwatu faunistycznego „Wyspa Kaliszańska”, chroniącego ostoje ptactwa wodno-błotnego. W Otulinie Wrzelowieckiego Parku Krajobrazowego dominują w nim bory dębowo-sosnowe oraz rzadziej bory świerkowe. Występują tu również niewielkie kompleksy pocięte wąwozami, należące do grądów dębowo - grabowych oraz mieszane bory dębowo – sosnowo – grabowe, dość silnie zdegradowane. Otulina Wrzelowieckiego Parku Krajobrazowego jest intensywnie eksploatowana rolniczo, stąd też jest uboższa w faunę zarówno pod względem składu gatunkowego jak i liczebności.

Nadwiślański system obszarów chronionych objętych ochroną w ramach Obszarów Natura 2000, obejmuje tereny gminy Łaziska wchodzące w skład: **Małopolskiego Przełomu Wisły**, obszar specjalnej ochrony ptaków (Dyrektywa Ptasia) oraz **Przełomu Wisły w Małopolsce**, obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa).

Małopolskiego Przełomu Wisły – na terenie gminy obręby ewidencyjne: Las Dębowy, Braciejowice, Kępa Gostecka, Kępa Solecka, Kamień, Kamień Kolonia, Piotrawin, Piotrawin Kolonia. Małopolski Przełom Wisły obejmujący odcinek Wisły pomiędzy Annapolem a Kazimierzem Dolnym charakteryzuje się wysokimi brzegami, licznymi wyspami w postaci piaszczystych i pokrytych roślinnością łąch. Obszar stanowi ważną ostoję ptaków wodno-błotnych o randze europejskiej, jest ważną ostoją rybitwy białoczelnej i rzecznej, a także jednym z nielicznych w Polsce stanowisk lęgowych ostrygojada. Ponadto gnieźdzą się tu inne rzadkie gatunki, jak: dzięcioł białoszyi, mewa czarnogłowa, szablodziób, batalion, krwawodziób, mewa pospolita, czy rycyk. Ponadto stosunkowo liczny jest tu zimorodek, płaskonos i nurogęś. Na wyspie w miejscowości Kaliszany (gmina Józefów nad Wisłą) odbywają się cykliczne obozy ornitologiczne poświęcone badaniom i obrączkowaniu ptaków.

Przełom Wisły w Małopolsce – na terenie Gminy Łaziska obręby ewidencyjne: Las Dębowy, Braciejowice, Kępa Gostecka, Kępa Solecka, Kamień, Kamień Kolonia, Piotrawin, Piotrawin Kolonia. Obszar obejmuje przełomowy odcinek doliny Wisły, od ujścia Sanny powyżej Annapola do Puław. Dolina Wisły posiada dużą wartość przyrodniczą, ponieważ jest jedną z niewielu dużych rzek w Europie, które zachowały się w stanie względnie naturalnym. W dolinie Wisły występują liczne starorzecza, łąchy i zastoiska, piaszczyste wyspy oraz namuliska. Dolina ta obejmuje fragment ostoi ptactwa wodno-błotnego o randze europejskiej, ważnej zarówno dla gatunków lęgowych, jak i migrujących. Ponadto została ona zaliczona do 10 systemów rzek Europy, którym nadano priorytet ochrony naturalnych walorów. Jest to również korytarz ekologiczny o europejskiej randze.

5.2.2. **Zarys historii obszaru gminy**

Osadnictwo w Gminie Łaziska od pradziejów do średniowiecza

Stanowiska archeologiczne wyznaczone na terenie Gminy Łaziska pochodzą głównie z badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach projektu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz w niewielkim stopniu ze stacjonarnych planowych badań wykopaliskowych. Łącznie do tej pory znanych jest 91 stanowisk archeologicznych. Obejmują one okres od starszej epoki kamiennej do okresu

średniowiecza, reprezentując znaczną część kultur archeologicznych występujących w tej części Lubelszczyzny.

W czasie kiedy przeprowadzano badania terenowe instrukcja badań Archeologicznego Zdjęcia Polski nie uwzględniała wyznaczania stanowisk z okresu staropolskiego i nowożytnych – do XIX wieku. Obecnie prowadzi się weryfikacyjne badania powierzchniowe uwzględniające stanowiska związane z tymi okresami, umownie nazwanymi nowożytnością. Niestety dla obszarów AZP wchodzących w terytorium Gminy Łaziska nie wykonano jeszcze tych badań, dlatego zarówno w zestawieniu jak i prezentowanym poniżej opisie jest ich brak. Z prowadzonych jednak dorywczo obserwacji wynika że teren gminy Łaziska jest dość obficie nasycony materiałem archeologicznym z tych okresów reprezentowany fragmentami ceramiki, kafli piecowych i drobnych przedmiotów oraz zdawkowych numizmatów. W przyszłości więc zapewne, jeżeli zostaną przeprowadzone powtórne – weryfikacyjne badania AZP na tym terenie wyznaczonych zostanie szereg stanowisk z okresu staropolskiego i nowożytnego, choćby dlatego że część miejscowości posiada metrykę średniowieczną z zachowaną ciągłością osadniczą.

Wymienione w tabeli 89 stanowisk archeologicznych zawierają w sobie 15 jednostek taksonomicznych z których najliczniejszą grupą są stanowiska nieokreślone bo aż 52 punkty. Są to materiały bez możliwości przyporządkowania ich konkretnym kulturom archeologicznym. Wynika to z małej ilości rozdrobnionego materiału ceramicznego, mało charakterystycznych znalezisk jak np. odłupki krzemienne lub fragmentów przedmiotów o nie możliwej do określenia funkcji a tym samym nie czułych chronologicznie. Drugą pod względem liczby są stanowiska Kultury Łużyckiej. Jest ich 34, w następnej kolejności stanowiska wczesnośredniowieczne i średniowieczne w liczbie 36, kultury trzcinieckiej 8, kultury przeworskiej z Okresem Wpływów Rzymskich 8, kultury pucharów lejkowatych 7 oraz Neolit nie doprecyzowany 4, Okres Lateński z kulturą pomorską 4, kultury ceramiki grzebykowo dołkowej 4, kultury ceramiki sznurowej 3, kultury Wczesnej Epoki Brązu 3, cykl kultur wstęgowych 2.

Neolit – młodsza epoka kamienna

Najstarszymi kolonizatorami ziem Powiśla wchodzących w skład Gminy Łaziska była ludność pochodzenia południowego tzw. kręgu kultur naddunajskich. Reprezentowana jest ona głównie przez **kulturę ceramiki wstęgowej rytej (KCWR)**. Jej nazwa pochodzi od kulistej formy naczyń glinianych zdobionych ornamentem rytym w postaci wstęg spiralnych i innych wątków geometrycznych. Przedstawiciele tej kultury przywędrowali na obszar dzisiejszej Polski przed ok. 5600 p.n.e. KCWR trwała do ok. 4900 p.n.e. Była to pierwsza w pełni neolityczna kultura na polskich ziemiach. Ludność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

tej kultury przemieszczała się na południu Polski stosunkowo szybko (3 km na rok), posuwając się wzdłuż linii Wisły i Warty .

Ludność tej kultury zajmowała najlepsze gleby nadające się pod uprawę, przede wszystkim urodzajne gleby lessowe południowej strefy obecnych ziem polskich - tu odkryto najstarsze osady tej kultury, lokalizowane na brzegach dolin rzecznych. Osadnictwo było ruchome, po wyeksploatowaniu ziemi przenoszono się na nowe tereny. Osady były zasiedlane przez około 15 lat, po czym przenoszono się w nowe miejsca. Do starych siedzib powracano nie wcześniej niż po 45-60 latach. Podstawową jednostką osadniczą KCWR był dom-gospodarstwo. Kilka takich domów składało się na osadę, w której mogło mieszkać od 100 do 200 osób przez kilka pokoleń. Wielkość osady mogła dochodzić do 30 ha. Domy miały pokaźne rozmiary. Zbudowane na planie prostokąta, ich długość sięgała 40 m, a szerokość 6-7 m. Konstrukcja budowli opierała się na dębowych słupach wkopanych w ziemię, a przestrzeń między nimi była wypełniona plecionką, uszczelnioną gliną. Całość wraz z dachem podtrzymywał rząd słupów biegnący przez środek domostwa. Pierwsze osady KCWR miały charakter otwarty, pozbawiony jakichkolwiek umocnień. Dopiero w późnej fazie rozwojowej zaczęły się pojawiać osady obronne, zwłaszcza w zachodniej strefie tej kultury. Być może pojawienie się tych prostych fortyfikacji należy łączyć z niepokojami w tym okresie, choć istnieją teorie, które interpretują te umocnienia poprzez powstanie nowej ideologii, kładącej silny nacisk na identyfikację z określonym terytorium. Osiedla KCWR zakładane były na żyznych terasach rzecznych. Na ich skraju zakładano pola otoczone krzewiastymi zaroślami. Uprawiano na nich różnego rodzaju zboża jak: pszenicę płaskurkę, samopszę, orkisz, pszenicę zbitokłosą, jęczmień, proso, groch, soczewicę i mak. Zbierano dzikie jabłka, orzechy, poziomki, czereśnie. Oprócz uprawy zbóż hodowano bydło, owce lub kozy. W późniejszym okresie rozpowszechniła się gospodarka żarowa. Polegała ona na karczowaniu lasu i wypalaniu go. Żywny popiół zapewniał wystarczająco wysokie plony przez kilka lat. Następnie grupa postępowała tak samo z innym fragmentem lasu.

Kultura pucharów lejkowatych (KPL)

Następnym etapem zasiedlania tych ziem było pojawienie się ludności rolniczej, która reprezentowała zawansowane rolnictwo i hodowlę udomowionych zwierząt. Wprowadziła też orkę sprzężajną. Tą szczególną rolę w pradziejach zajmuje kultura pucharów lejkowatych – nazwa pochodzi od charakterystycznych form naczyń glinianych których część wylewowa była ukształtowana w formie zbliżonej do lejka – której przedstawiciele zintensyfikowali na masową skalę rolnictwo. Wylesiano ogromne obszary by prowadzić na ich uprawy i hodowlę. Jest to najczęściej występująca kultura archeologiczna wczesnej fazy neolitu. Trwała ona na naszych ziemiach od około 3900 lat pne. do około 1900 lat pne. Ludność tej kultury wytwarzała zawansowane narzędzia

krzemienne np. sierpy, siekiery kamienne, motyki rogowe, topory kamienne i rogowe. Wysoko zawansowane było tkactwo o czym świadczą liczne znaleziska ciężarków tkackich. Ponadto zajmowała się wydobywaniem i obróbką na masową skalę krzemienia do wyrobu potrzebnych narzędzi. Niedaleko od Łazisk, bo w Sieciechowie na masową skalę wydobywany był krzemień. Ten charakterystyczny surowiec - szary biało nakrapiany - jest często wyznacznikiem dla tej kultury a o skali jego wydobywania świadczą znaleziska z ternu całej Polski i poza jej granicami. Z kulturą tą wiążą się też pierwsze w Polsce znaleziska drobnych przedmiotów metalowych – głównie miedzianych.

Z terenu Gminy Łaziska mamy dużą liczbę ewidentnych stanowisk tej kultury (patrz zestawienie tabelaryczne) i w wielu przypadkach, pomimo małej czułości chronologicznej, można po krzemienych odpadach produkcyjnych znajdujących z drobnymi fragmentami nie charakterystycznej ceramiki przypuszczać iż mamy do czynienia ze śladowymi znaleziskami KPL.

Kultura ceramiki grzebykowo dołkowej

Kolejną kulturą, a właściwie zespołem cech łączących niewielkie grupy ludności zamieszkującej enklawy leśne (nazywana do niedawna kulturą ceramiki grzebykowo dołkowej), łączące tradycje gospodarki zbieracko-łowieckiej z rolnictwem zwane dziś subneolitem lub leśnymi kulturami paraneolitycznymi, datowanymi na okres III i początek II tysiąclecia pne. zostały znalezione na terenie Gminy Łaziska. Jest to o tyle interesujące że grupy tej ludności egzystowały głównie w Polsce wschodniej i północno wschodniej. Z terenu Lubelszczyzny znanych obecnie i identyfikowanych z tą jednostką niewiele stanowisk. Dlatego tym bardziej ciekawe jest to iż w mezoregionie małopolskiego przełomu Wisły znajdują się ślady osadnictwa związanych z tym kręgiem.

Kultura ceramiki sznurowej (KCSz)

Okres neolitu zamyka na opisywanym obszarze kultura ceramiki sznurowej. Nazwa pochodzi od charakterystycznego sposobu zdobienia naczyń glinianych odciskami sznura. Posługiwała się już przedmiotami i ozdobami metalowymi (miedź, brąz, srebro i nawet złoto). Społeczność o charakterze, jak się przypuszcza, koczowniczym – pasterskim. Rozpowszechniona szeroko w Europie środkowej i wschodniej. Liczna w Polsce południowej i wschodniej. Okres jej występowania to w przybliżeniu 2800 – 1900pne. Ludność reprezentująca tą kulturę wypełniła terytoria opuszczane przez społeczności KPL.

Na terenie objętym niniejszym opisem występuje ona wprawdzie nielicznie ale można sądzić że jest kwestią czasu natrafienie na nowe znaleziska zwłaszcza że na terenie sąsiednich gmin Józefów i Opole Lubelskie w ostatnich czasach natrafiono na kilka nie znanych wcześniej znalezisk .

Epoka Brązu :

Jest to najliczniej reprezentowane osadnictwo na terenie Gminy Łaziska. Starsza kultura z wczesnej epoki brązu **kultura trzcieniecka** (około 1900 -1000 pne) została zarejestrowana na obszarach AZP obejmujących Gminę Łaziska jednak nie tak licznie, jak by się można było spodziewać, biorąc pod uwagę zespół bogatych stanowisk eponimicznych z nieodległego Trzcinka. Ludność tej kultury posiadała umiejętność wytopu metali, w szczególności brązu i wytwarzała z niego zarówno narzędzia, broń jak i ozdoby. Nie odstąpiła jednak od wytwórczości krzemieniarskiej i właściwie przez cały okres jej trwania posługiwała się wyrobami krzemiennymi. Ludność tej kultury prowadziła raczej osiadły tryb życia trudniąc się głównie rolnictwem. Niektórzy badacze utożsamiali ją z ludnością prasłowiańską co nie jest jednoznaczne i do dziś toczą się spory o jej przynależność etniczną.

Kultura Łużycka

Około połowę określonych kulturowo stanowisk to stanowiska kultury łużyckiej. Znaleziska tej kultury powszechnie występują na terenie Polski i Europy i datowane są od epoki brązu do epoki żelaza. Mieszczą się więc w dość rozległym przedziale chronologiczno-kulturowym, zarówno w środkowej jak i młodszej epoce brązu do epoki żelaza (od 1700-1500 pne, faza środkowa do 700-400 pne, faza późna sięgająca do epoki żelaza - tzw.Halsztat D). Należy to tzw. Kręgu kultur pól popielnicowych do którego zaliczana jest głównie ze względu na formę pochówków ciałopalnych, w których zwęglone szczątki umieszczano w urnach i zakopywano w ziemi. Na cmentarzyskach znajdowane są liczne urny, często z bogatym wyposażeniem. Ludność tej kultury opanowała w wysokim stopniu umiejętność wytopu metali kolorowych, a w późnej fazie swojego rozwoju, także żelaza. Charakteryzowała się bogatym zdobnictwem wytwarzanych przedmiotów i naczyń. Zamieszkiwała zamknięte osady, nie rzadko mające charakter obronny oraz budowała trudno dostępne warownie. Z terenu Polski znane są grodziska tej kultury.

Materiały znajdujące na terenie Gminy Łaziska należą raczej do późnej fazy epoki brązu i wczesnej fazy epoki żelaza. Wyróżniony w materiałach AZP **Okres lateński** – okres w pradziejach Europy Środkowej i Zachodniej trwający od 400 p.n.e. do początku naszej ery, może być powiązany z fazą halsztacką kultury Łużyckiej. W tym czasie Europa znajdowała się pod kulturowymi wpływami stylu lateńskiego wywodzącymi się z obszarów zamieszkałych przez Celtów. Również do kręgu

związanego Kulturą Łużycką (tzw .zespół kultur pól popielnicowych) należą występujące na tych ziemiach elementy **kultury pomorskiej**, znane na naszym terenie głównie z grobów popielnicowych znajdujących nie rzadko pod „kloszami” z dużych naczyń glinianych.

Okres Wpływów Rzymskich i Wędrówek Ludów .

Na terenie Gminy Łaziska znajduje się kilka stanowisk z tego okresu, zamykającego się w przedziale czasowym III wieku pne do V wieku naszej ery i jest reprezentowany głównie przez stanowiska **kultury przeworskiej**. Choć większa część znalezisk tej kultury pochodzi z badań powierzchniowych to wspomnieć jednak należy że, na terenie sąsiedniej gminy Józefów we wsi Nieszawa przeprowadzono stacjonarne badania wykopaliskowe, które wykazują że w tej miejscowości funkcjonowała rozległa osada ludności kultury przeworskiej. Wyniki badań znacznie powiększyły naszą wiedzę na temat tej kultury gdyż znamy niewiele jej osad, zaś wiedzę czerpano głównie z badań obiektów sepulkralnych, to jest cmentarzysk. Geneza tej kultury jest nie jednoznaczna. Powstała prawdopodobnie na bazie kultury pomorskiej okresu lateńskiego. Tworzyły ją plemiona zaliczane przez starożytnych autorów do, między innymi germańskich ludów. Dla terenów Polskich byli by to Wandalowie. Nie brak jednak teorii o miejscowym - autochtonicznym pochodzeniu ludności, pozostającej pod wpływem starożytnego Rzymu i ludów migrujących przez jego prowincje. Liczni badacze sugerują że, ludność zamieszkująca w tym czasie tereny w dorzeczu Wisły mogła stanowić element protosłowiański. Znaleziska przedmiotów kultury materialnej manifestują się elementami uzbrojenia, są to miecze, „umba” tarcz, noże, groty włóczni i strzał, oraz bogatym zdobnictwem przedmiotów metalowych, zarówno z metali szlachetnych, jak i brązu, miedzi. Są to głównie różnego rodzaju zapinki (fibule), guzy ,pierścienie itp. Często spotykane są rzymskie denary zarówno z okresu Republiki jak i cesarstwa.

Oprócz ewidentnie określonych jako materiały przeworskie w trakcie badań AZP wyznaczono kilka stanowisk bez określania przynależności kulturowej a oznaczone jako Okres Wpływów Rzymskich. Trudno więc przyporządkować je konkretnej kulturze ale, przez analogie, możemy mówić o plemionach wędrujących przez tereny Polski np. Gotów.

Wczesne średniowiecze i średniowiecze

Okres ten jest nierozzerwalnie związany z żywiołem słowiańskim i początkami Państwowości Polskiej. Najstarsze znaleziska z terenu gminy Łaziska pochodzą z VIII-IX wieku. Zaś ich największa liczba z IX –XII wieku. Są to głównie osady otwarte w formie mniejszych lub rozległych osad, niekiedy wzmocnionych ostrokołem. Z terenu Gminy Łaziska jest to druga co do ilości grupa stanowisk archeologicznych.

Późniejsze osadnictwo do końca XV wieku związane jest z tzw. drobnymi rycerskimi nadaniami i z czasem przechodzi w powstawanie większych jednostek tworzące majątki szlacheckie zaliczane do okresu Staropolskiego. Z okresu tego dysponujemy już źródłami pisanymi, z których pochodzą wzmianki o najstarszych miejscowościach w gminie.

Janiszów. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1409 r. Własność szlachecka w 1409 r. Parafia Piotrawin w średniowieczu. Pojawia się pod nazwami: Janiszew(1417) , Ianisuoicze , Janischow (1426) , Jenisow(1444).

Głodno. Pierwsze wzmianki z 1270 r. Parafia Piotrawin. Własność opactwa świętokrzyskiego. W 1428 r. Andrzej z Krępy na polecenie opata świętokrzyskiego rozstrzyga w dworze opata w Braciejowicach spór między Goworkiem z Chobrzan a kmieciami z Głodna, oskarżonymi o spowodowanie utonięcia w Wiśle 21 dzikich koni, czyli „swerzepicze”, należących do Goworka.

Braciejowice. Wieś z metryką sięgająca wieku XIII. Od roku 1270 własność klasztoru świętokrzyskiego. W 1270 r. Bolesław Wstydlivy nadaje posiadłościom klasztoru świętokrzyskiego immunitety między innymi zwalniając mieszkańców Braciejowic od obowiązku podejmowania bobrowników. W roku 1286 Leszek Czarny potwierdza z pewnymi zmianami powyższe przywileje, między innymi zwalniając mieszkańców Braciejowic, Głodna i Ciepłej od wyżej wymienionych powinności. W roku 1351 Kazimierz Wielki przenosi na prawo średzkie imiennie wymienione posiadłości klasztoru świętokrzyskiego, w tym Braciejowice, Głodno i Zakrzów. Następnie w roku 1374 sąd ziemski sandomierski uznaje prawa klasztoru świętokrzyskiego do wsi Broniewice przeciw opartym na sfałszowanym dokumencie roszczeniom kanonika Mikołaja syna „Hebostasii”.

Niedźwiada (1427 Medzwada, 1433 Nyczwyada, 1456 Myedzvyada, 1468 Nedzwyada, 1470-80 Myedzwyadza, 1529 Nyedzwada). 1477 parafia Opole. Granice 1443 z Opolem ,1468 z Łaziskami. 1496 między częścią szlachecką a klasztorną: od jeziora Jeżyna należącego do części szlacheckiej ,do drogi z młyna w Niedźwiadzie do wsi Łaziska, za drogą borem do strumienia, borem i dąbrową do wielkiego potoka i granicy z Głodnem , Janiszowem i Łaziskami. Część opactwa świętokrzyskiego.

Wrzelów. (1409 nazwa Wrzelow, 1441 n. Wrzelowicze) graniczy ze Żmijowiskami polem nad Wisłą, a w 1485 z wsią Szczekarków). Własność szlachecka od 1409 r.

Piotrawin. Źródła pisane, w których występuje nazwa Piotrawin, pochodzą dopiero z połowy XIII w. W dokumencie sieciechowskim z 1252 r. jest wymienione *theloneum in Pyotrawin* w kontekście, że klasztorowi zostało nadane przez księcia Henryka Sandomierskiego; wzmianka odnosi się do drugiej połowy XII w. W *Vita Minor Sancti Stanislai*, napisanym przez Wincentego z Kielc ok. połowy XIII w. w opisie tzw. Cudu piotrawińskiego - a więc wypadków sprzed roku 1079 - wymieniony jest

Piotrawin jako siedziba kościoła. Jako źródło wczesnośredniowieczne można też traktować pierwotne wezwanie kościoła św. Tomasza Apostoła. Z początku XIV w. (rok 1309) pochodzi średniowieczny dokument dotyczący Piotrawina; jest nim nadanie wsi biskupowi krakowskiemu przez Władysława Łokietka. W XIV w. Piotrawin notowany był w spisach świętopietrza i dziesięciny papieskiej jako ośrodek parafii; występuje w wykazach z lat 1326 - 1358. Wzmianki o tej miejscowości pojawiają się w dokumentach z roku 1259 i dalszych, a także w *Historii* Jana Długosza. W *Liber Beneficiorum* Długosza Piotrawin i wsie należące do parafii są wymieniane kilkakrotnie.

Piotrawin i okolice znajdował się w granicznym punkcie dróg komunikacyjnych i handlowych. Znaczenie ich zależało od komunikacji wodnej i prowadziło wzdłuż Wisły drogą lądową z południa ku północy. W związku z trudnościami komunikacyjnymi funkcjonowały w rejonie Piotrawina przeprawy. Mogło być ich kilka. Główna przeprawa była prawdopodobnie w samym Piotrawinie, gdzie z tej racji najpóźniej w drugiej połowie XII w. ustanowiono komorę celną. Dochody z komory nadane zostały przez Henryka Sandomierskiego klasztorowi w Sieciechowie. W późniejszym okresie funkcjonuje wciąż handel solą i przeprawa przez Wisłę. W Piotrawinie odkryto budynek z podpiwniczeniem z XVI lub XVII w., służący zapewne jako magazyn soli. W 1674 r. odnotowano tam istnienie komory celnej, w 1676 r. zaś - pisarza solnego. Taki pisarz działał wówczas również w Puławach przy obiekcie, określonym jako *depositorium salis* alias *żupa*. W XVIII w. skład soli istnieje w Kamieniu. W czasach nowożytnych istniała przeprawa między Solcem a Piotrawinem. W 1704r. August II przepłynął się pod Solcem po prowizorycznym moście, który następnie jego artyleria zdołała rozebrać; jednak po kilku dniach postoju w Piotrawinie wybuchł w obozie 9 IV gwałtowny pożar, który spowodował duże straty. Także Stanisław August, jadąc do Kaniowa, zatrzymał się 2 IX 1787r. w Piotrawinie dla obejrzenia kościoła. W okresie międzywojennym w 1939r. istniał most drewniany, łączący Solec i Kamień.

Żywa pozostaje legenda o wskrzeszeniu komesa Piotra przez bp. Stanisława, którą przytaczamy. Wieś Piotrawin kupił biskup Stanisław ze Szczepanowa od rycerza Piotra Strzemińczyka z Janiszowa. Rodzina zmarłego, nakłoniona przez króla Bolesława Śmiałego, będącego w zatargu z krakowskim biskupem, pozwała hierarchę przed sąd królewski, zarzucając bezprawne zagarnięcie rycerskiego majątku. Aby wykazać swą niewinność, biskup Stanisław musiał przedstawić świadków transakcji. Rycerz Piotr nie żył już od trzech lat, a inni świadkowie bali się narazić na gniew króla. Osamotniony biskup, uzyskawszy od sądu zgodę na trzy dni zwłoki, udał się do kościoła w Piotrawinie i odprawił trzydniowy post, leżąc krzyżem u stóp ołtarza. Gdy nadszedł dzień sądu, wyszedł z kościoła w asyście duchowieństwa i licznie zgromadzonego ludu i udał się do grobu Piotra. Poleciał odkopać grób zmarłego rycerza i w gorącej modlitwie zwrócił się do Boga, by pozwolił rycerzowi zmartwychwstać i

dać świadectwo prawdzie. Po modlitwie dotknął pastorałem zwłok Piotra i kazał mu powstać z grobu. Rycerz wyszedł z grobu, włożył na siebie kościelną albę i - prowadzony przez biskupa - udał się przed sąd królewski. Przed zgromadzonymi na błoniach nadwiślańskich między Solcem a Piotrawinem królem i jego świtą, którzy przybyli na "wielkie roki", zmartwychwstały Piotr Strzemieńczyk potwierdził, że sprzedał wieś biskupowi Stanisławowi. Jeden z obecnych przy składaniu zeznań krewnych rycerza nie wytrzymał zapachu jego rozkładającego się ciała i zakrył sobie chustą nos i usta. - Ponieważ się mną brzydzisz - powiedział rycerz - to do dwudziestego piątego pokolenia twego wszystkim czuć będzie z ust i nosa. Klątwa została zdjęta z tej gałęzi rodu Piotra dopiero w 1850 r. Po rozprawie biskup odprowadził Piotra do grobu. Rycerz nie chciał pozostać wśród żywych. Prosił tylko biskupa Stanisława o modlitwę w intencji skrócenia czyścicowej pokuty. Złożony do grobu umarł powtórnie. Biskup zerwał gałązkę lipy i wsadziwszy ją wierzchołkiem w ziemię w pobliżu grobu rzekł: "Rośnij na pamiątkę!" Lipa, która robiła wrażenie drzewa rosnącego korzeniami do góry, dotrwała do 1930 r. Zniszczyła ją burza.

Kamień. W XV wieku była to wieś królewska (wzmiankowana przez Długosza pod nazwami „Kamyn”, „Kamyen”). W wieku XIX była to wieś z folwarkiem, a także dobra w powiecie nowoaleksandryjskim, gminie Kamień, parafii Piotrowin, „odległy 35 wiorst od Nowo Aleksandryi (Puław)”. Według spisu z roku 1827 r. Kamień liczył 57 domów, 445 mieszkańców. Dobra Kamień składały się z folwarku Kamień i Kopanina, wsi Kamień, Jarantowice, Grabowiec, Dół Okrągły i Las Dębowy.

Łaziska. Najstarsze wzmianki źródłowe dotyczące Łazisk pochodzą z początku XV wieku. Historia własności wsi zaczyna się od wzmiankowanego w 1414 r. dziedzica Goworko. Następna informacja dotyczy Grota z Chwalisławic, który sprzedaje część wsi Piotrowi z Wrzelowa. Dość długo, bo przez ponad 100 lat Łaziska były w posiadaniu rodziny Chobrzeńskich aż do roku 1604, kiedy zostają podzielone i przechodzą kolejno we władanie rodziny Słupeckich, Dunin-Borkowskich, Tarłów, Lubomirskich, Rzewuskich, Potkańskich i Wojciechowskich. W 1847 roku Łaziska zakupił Kazimierz Wydrychiewicz, który przyczynił się do zagospodarowania klucza łaziskiego wchodzącego odtąd w skład dóbr opolskich. Jednakże największy rozwój Łazisk następuje gdy stają się one własnością rodziny Kleniewskich, którzy zakupili majątek w 1871r. a gospodarzem jego stał się Jan Kleniewski. Jako wybitny gospodarz i organizator majątek pomnożył przeprowadzając w nim szereg reform. Początkowo mieszkał w Łaziskach, znacznie przyczyniając się do ich rozwoju gospodarczego. Po wybudowaniu „Domu” w Kluczkowicach ciężar zarządzania majątkiem przeniósł się do Kluczkowic. Projekt budynku został zamówiony u Stanisława Witkiewicza wg stylu zakopiańskiego. W latach 1901-1902 zbudowany został drewniany „Dom” z przeznaczeniem na prywatną szkołę. Budowany był

z myślą o synu właściciela Kluczkowic, Przemysławie, którego ze względu na stan zdrowia Kleniewscy nie chcieli kształcić poza Kluczkowicami. Szkoła zwana umownie „domem” była drewniana. W związku z ukończeniem w 1907r edukacji przez Przemysława, budynek stał nieużytkowany. Postanowiono więc że przeniesiony zostanie on do Łazisk. Przenosiny te związane były również z faktem zamążpójścia Haliny która, w 1907roku otrzymała klucz łaziski w posagu i miała tam zamieszkać. Ponieważ w Łaziskach nie było odpowiedniego lokum do zamieszkania zdecydowano się na translokację dawnej szkoły. Po drobnych przeróbkach i adaptacji budynek zaczął pełnić funkcje mieszkalno-reprezentacyjne zamożnej rodziny ziemiańskiej.

Plan dworu z 1922 roku oraz przekazy ikonograficzne z lat późniejszych ukazuje obiekt już po przeniesieniu do Łazisk. Brak jest informacji jak wyglądał przed przeniesieniem z Kluczkowic. Zdaniem Adama Hłakowicza (rodzina ostatnich właścicieli), po przeniesieniu dworu do Łazisk dokonano jedynie niewielkich poprawek . Dwór zbudowany był z drewna modrzewiowego, ściany konstrukcji wieńcowej pokrywał szalunek z desek sosnowych przybijanych pionowo . Duży dach dwuspadowy przykryty był dachówką ceramiczną. Posadowiony na wysokiej podmurówce (w czasie II wojny Światowej Niemcy dodatkowo obłożyli ją kamiennymi płytami - były to macewy przywiezione z przez Niemców z opolskiego cmentarza żydowskiego - celem osłonięcia od kul partyzanckich), parterowy z mieszkalnym poddaszem o powierzchni zwiększonej systemem facjat i ‘wygląd”. Na planie dwór składał się z dwu prostokątów i w rzucie przypominał odwróconą literę L. Pośrodku elewacji wschodniej dostawiona była wieża na planie ośmioboku ,górująca nad bryłą dworu. Dwór przetrwał pożogę wojenną. W 1944 roku urządzono w nim szpital dla rannych sowietów. Po 1945 roku urządzono w nim siedzibę urzędów administracji państwowej, oddział banku i sklepy. Dwór spłonął na początku lat 50-tych XX wieku. Przyczyną pożaru było prawdopodobnie podpalenie. Dwór w Łaziskach był jednym z nielicznych obiektów między Wisłą a Bugiem zbudowanych wg stylu zakopiańskiego Stanisława Witkiewicza..

Na terenach gminy Łaziska oraz na terenach sąsiadujących toczyły się bardzo ciężkie walki w okresie I wojny światowej, których świadectwem jest cmentarz wojenny w Zgodzie. Szczególnie krwawa była tak zwana „druga bitwa pod Kraśnikiem, tocząca się w okresie od 1-10 lipca 1915 r. na terenie gminy Łaziska. Na tym odcinku przeciwko nacierającym od pld-zach połączonym siłom 4 armii austro-węgierskiej wspomaganej dwoma korpusami wojsk niemieckich, pod wspólnym dowództwem feldmarszałka Mackensena, stała dowodzona przez gen. Iwanowa armia wojsk rosyjskich. W wyniku starć obu stron doszło do dziesięciodniowych zmagać zwanych drugą bitwą pod Kraśnikiem. Z końcem czerwca 1915 r. jednostki wojsk austriackich, a wśród nich III batalion i brygady legionów podeszły pod przyczółek mostowy na Wiśle między Józefowej i Rybitwami, który

III batalion zdobywa krwawym szturmem 2 lipca 1915 r. Wkrótce Austriacy przeprowadzają się na prawy brzeg Wisły i po krótkich zmaganiach zajmują spalone miasto. Tymczasem 5 lipca Iwanow połączonymi siłami uderzył na nieprzyjaciela zajmującego stanowiska wzdłuż lewego brzegu Wyżnicy. Atak wojsk rosyjskich był tak silny, że chwilowo sprzymierzonym wojskom austro-niemieckim groziło przerwanie linii frontu. Ostatecznie jednak, w wyniku krwawych zmagania 3 i 13 armia rosyjska zmuszona została do odwrotu na linię rzeki Chodelki - Wilkołaza i Bychawę (17 lipca 1915 r).

5.2.3. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne jest źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie. Termin ten został przyjęty przez organizację UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu w Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Zgodnie z treścią artykuł 2 Konwencji za dziedzictwo niematerialne uważa się: „zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki”.

Za dziedzictwo niematerialne uważa się więc:

- Tradycje i przekazy ustne, których nośnikiem jest język: bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania
- Zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne: rytuały i zwyczaje doroczne, sytuacyjne, rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne, zwyczaje odpustowe, pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki nawiązywania kontaktów międzyludzkich, Gwarę,
- Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym;
- Wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata: tradycyjne sposoby leczenia, zamawiania medyczne, meteorologia ludowa, wiedza o wszechświecie,

Dziedzictwo niematerialne gminy związane jest między innymi z podtrzymywaniem lokalnych tradycji ludowo-folklorystycznych, pielęgnujących tożsamość regionu. Proces budowania tożsamości regionalnej powinien rozpocząć się od pielęgnowania i kultywowania tożsamości lokalnej.

Wciąż zachowanym i ciągle kultywowanym na terenie gminy Łaziska zjawiskiem są kapliczki i krzyże przydrożne. Kapliczki te o różnej genezie: jako przejaw kultu Maryjnego i jako wota (po przeżytych epidemiach), itp.. Stanowią one lokalne ośrodki życia duchowego, szczególnie w postaci

Nabożeństw Majowych odprawianych w formie litanii do Najświętszej Marii Panny w wioskach przy kapliczkach, które są szczególnie starannie w tym okresie przystrajane.

Dobór miejsca, w którym stawiano kapliczki czy krzyże nie był przypadkowy i był zawsze uzasadniony. Mógł wiązać się z upamiętnieniem ważnych wydarzeń historycznych, a także osobistych. Były kapliczki dziękczynne a także błagalne. Powstawały na obrzeżach wsi, w centrach wsi, nad zbiornikami wodnymi, w miejscu przepraw przez wodę, w lasach czy na ich obrzeżach.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Łaziska funkcjonują dwie z wymienionych form ochrony: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Uchwała Rady Gminy Nr XXV/124/2017 z dnia 29 marca 2017 r. uznała Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska za częściowo nieaktualne oraz uznała za potrzebną aktualizację Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska. Niemniej obowiązują ustalenia dotychczasowego planu i należy przypuszczać, że w zaktualizowanym studium pojawią się zapisy dotyczące utworzenia Parku kulturowego Przełomu Środkowej Wisły – Południe.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego oraz dokumencie programowym jakim jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015-2018 rekomendowano utworzenie **Parku kulturowym Przełomu Środkowej Wisły – Południowy**, obejmującego swoim zasięgiem gminę Łaziska i Józefów nad Wisłą. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami utworzenie parku kulturowego należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

choćby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gminy (związku gmin), na których terenie ma być utworzony. Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organa administracji państwowej powinny podjąć szeroko zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony dopomóc mogą zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

5.3.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Łaziska znajdują się 2 zespoły zabytków nieruchomych wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego – tabela nr 1. Są to tym samym najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej.

Tabela nr 1: Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków w Gminie Łaziska

	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	ZAKRES WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW	NR WPISU DO REJ
1	KAMIENŃ	Kamień	„zespół przestrzenny (pałacowo-parkowy): ruiny pałacu z wieżą, wozownia, fragmenty ogrodzenia, park, w gran. wg zał. planu i opracowania ewidencyjnego”	A/810
2	PIOTRAWIN	Piotrawin	„kościół paraf. pw. śś. Tomasza Ap. i Stanisława BM z wystrojem i zabytkami ruchomymi, - otaczający drzewostan w granicach cmentarza kościelnego, mur otaczający cmentarz kościelny, dzwonnica, kaplica pw. Św. Stanisława BM i pozostałościami polichromii i wyposażeniem w zabytki ruchome.”	A/119

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna ewidencja zabytków formalnie nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 pkt 1). Pomimo nie ujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) określa zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków nakładając obowiązek uzyskania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków .

W latach 2011 - 2014 odnotowano znaczący postęp w procesach remontowo - konserwatorskich prowadzonych w kościołach rzymskokatolickich w ramach projektu „Kazimierz Dolny oraz wybrane zespoły zabytkowe Powiśla Lubelskiego – renowacja i ochrona dziedzictwa”, prowadzonego przez Archidiecezję Lubelską. Wykorzystując współfinansowanie przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko przeprowadzona prace w kościołach w Piotrawinie i Józefowie nad Wisłą.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Łaziska

Gminna Ewidencja Zabytków nie jest dokumentem zamkniętym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków).

Tabela nr 2: Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Łaziska – w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego.

	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	CZAS POWSTANIA
1.	BRACIEJOWICE	Braciejowice, dz. 752	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
2.	BRACIEJOWICE	Braciejowice, dz. 825	Kapliczka – krzyż przydrożny	1918 r.
3.	BRACIEJOWICE	Braciejowice nr 46, dz. 1067	Kapliczka – krzyż przydrożny	XIX/XX w.
4.	BRACIEJOWICE	Braciejowice, dz. 1234	Kapliczka – krzyż przydrożny	Lata 30-te XX w.
5.	BRACIEJOWICE	Braciejowice, dz. 1239	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
6.	BRACIEJOWICE	Braciejowice, dz. 1662/2	Kapliczka – krzyż przydrożny	1958 r.
7.	GŁODNO	Głodno, dz. 159/2	Kapliczka przydrożna	I poł. XX w.
8.	GŁODNO	Głodno, dz. 447	Kapliczka – krzyż przydrożny	1917 r.
9.	GŁODNO	Głodno, dz. 693	Kapliczka – krzyż przydrożny	1917 r.
10.	GŁODNO	Głodno, dz. 768	Kapliczka – krzyż przydrożny	1917 r.
11.	JANISZÓW	Janiszów, dz. 548	Pomnik partyzantów Batalionów Chłopskich	1965 r.
12.	JANISZÓW	Janiszów nr 12, dz. 439	Kapliczka – krzyż przydrożny	1915 r.
13.	JANISZÓW	Janiszów, dz. 317	Kapliczka – krzyż przydrożny	1956 r.
14.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4, 270/5, 270/6, cz. 263/1	Zespół przestrzenny pałacowo-parkowy	1834, 1915
15.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4	Ruiny pałacu z wieżą w zespole pałacowo-parkowym	1834, 1915
16.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4	Ruiny pałacu	1834, 1915
17.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4	Wieża w zespole pałacowo-parkowym	1834, 1915
18.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4	Wozownia w zespole pałacowo-parkowym	Ok. 1915 r.
19.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4, 270/5, 270/6, cz. 263/1	Ogrodzenie w zespole pałacowo-parkowym	1834
20.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 270/4, 270/5, 270/6, cz. 263/1	Park w zespole pałacowo-parkowym	1834
21.	KAMIEŃ	Kamień nr 143, dz. nr 257/4	Gorzelnia z magazynem spirytusu i słodownią w zespole folwarcznym	1900, po 1903 r.
22.	KAMIEŃ	Kamień nr 143, dz. nr 257/4	Gorzelnia w zespole folwarcznym	1900 r.
23.	KAMIEŃ	Kamień nr 143, dz. nr 257/4	Magazyn spirytusu w zespole folwarcznym	1900 r.
24.	KAMIEŃ	Kamień nr 143, dz. nr 257/4	Słodownia w zespole folwarcznym	1903 r.
25.	KAMIEŃ	Kamień nr 143A, dz. nr 263/2	Stajnia w zespole folwarcznym	Ok. 1915 r.
26.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 390	Kapliczka – krzyż przydrożny	1947 r.
27.	KAMIEŃ	Kamień nr 24, dz. nr 667	Kapliczka – krzyż przydrożny	1947 r.
28.	KAMIEŃ	Kamień, dz. nr 859/2	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
29.	KĘPA GOSTECKA	Kępa Gostecka, dz. 827/1	Kapliczka – krzyż przydrożny	1943 r.
30.	KĘPA GOSTECKA	Kępa Gostecka nr 55, dz. 255	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
31.	KĘPA PIOTRAWIŃSKA	Kępa Piotrawińska, dz. nr 232	Kapliczka – krzyż przydrożny	1959 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

32.	KEPA PIOTRAWIŃSKA	Kępa Piotrawińska, dz. nr 331	Kapliczka – krzyż przydrożny	1918 r.
33.	KEPA SOLECKA	Kępa Solecka nr 6, dz. 756	Kapliczka – krzyż przydrożny	1917 r.
34.	KOPANINA KAMIENSKA	Kopanina Kamieńska, dz. nr 42	Kapliczka – krzyż przydrożny	1953 r.
35.	KOPANINA KAMIENSKA	Kopanina Kamieńska, dz. nr 201/4	Kapliczka – krzyż przydrożny	1910 r.
36.	LAS DĘBOWY	Las Dębowy, dz. nr 290/2	Kapliczka – krzyż przydrożny	1947 r.
37.	LAS DĘBOWY	Las Dębowy, dz. nr 460	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
38.	LAS DĘBOWY	Las Dębowy, dz. nr 508	Kapliczka – krzyż przydrożny	1915 r.
39.	ŁAZISKA	Łaziska	Układ drożny wsi Łaziska	XIX/XX w.
40.	ŁAZISKA	Łaziska, dz. nr 694/23	Obora dworska w zespole folwarcznym	I. 20-te XX w.
41.	ŁAZISKA	Łaziska nr 62A, dz. nr 694/33, 694/26	Magazyn zbożowy, d. spichlerz dworski i suszarnia chmielu w zespole folwarcznym	I. 20-te XX w.
42.	ŁAZISKA	Łaziska nr 61, dz. nr 364/6	Magazyn i rozlewnia spirytusu w zespole folwarcznym	I. 20-te XX w.
43.	ŁAZISKA	Łaziska, dz. nr 364/1	Gorzelnia i młyn w zespole folwarcznym	I. 20-te XX w.
44.	ŁAZISKA	Łaziska nr 971, dz. nr 695/9	Pompa studzienna ręczna w zespole folwarcznym	1938 r.
45.	ŁAZISKA	Łaziska nr 50, dz. nr 293	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
46.	ŁAZISKA	Łaziska nr 91, dz. nr 695/10	Kapliczka – krzyż przydrożny	1905 r.
47.	ŁAZISKA	Łaziska, dz. nr 720	Kapliczka – krzyż przydrożny	1920 r.
48.	NIEDŹWIADA DUŻA	Niedźwiada Duża nr 77A, dz. nr 1397	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
49.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Zespół kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	1440-1441
50.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Kościół parafialny p.w. śś Tomasza AP. i Stanisława BM w zespole kościoła parafialnego	1440-1441
51.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Kaplica p.w. ŚŚ Stanisława BM w zespole kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	1440-1441
52.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	1791 r.
53.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Drzewostan w zespole kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	XIX w.
54.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Ogrodenie dawnego cmentarza kościelnego w zespole kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	1902 r.
55.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 194	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	XII – XIII w.
56.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 195	Plebania w zespole kościoła parafialnego p.w. śś Tomasza AP. I Stanisława BM	1904 r.
57.	PIOTRAWIN	Piotrawin, dz. nr 42	Cmentarz parafialny	Pocz. XIX w.
58.	PIOTRAWIN	Piotrawin, dz. nr 17/1	Cmentarz choleryczny	1874-77
59.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 192	Zespół dworsko-parkowy	Pocz. XIX w.
60.	PIOTRAWIN	Piotrawin, na dz. nr 192	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Pocz. XIX w.
61.	PIOTRAWIN	Piotrawin, dz. nr 215	Kapliczka przydrożna z figurą Matki Boskiej	1910 r.
62.	PIOTRAWIN	Piotrawin, dz. nr 105	Kapliczka przydrożna z figurą Św. Jana Nepomucena	XVIII/XIX w.
63.	PIOTRAWIN	Piotrawin nr 93, dz. nr 199	Kapliczka – krzyż przydrożny	Ok. 1779-72 i k. XIX w.
64.	PIOTRAWIN	Piotrawin nr 45A, dz. nr 272	Kapliczka – krzyż przydrożny	XIX w.
65.	PIOTRAWIN	Piotrawin nr 33, dz. nr 333	Płyta pamiątkowa ku czci pomordowanych w 1944 r. mieszkańców Piotrawina	II poł. XX w.
66.	TRZCINIEC	Trzcinięc nr 61, dz. nr 104	Kapliczka – krzyż przydrożny	1914 r.
67.	WOJCIECHÓW	Wojciechów, dz. nr 2/2	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
68.	WOJCIECHÓW	Wojciechów 9A, dz. nr 23	Kapliczka – krzyż przydrożny	1906 r.
69.	WOJCIECHÓW	Wojciechów nr 25, dz. nr 109/2	Kapliczka – krzyż przydrożny	1952 r.
70.	WRZELÓW	Wrzelów nr 6, dz. nr 104	Kapliczka – krzyż przydrożny	1928 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

71.	WRZELÓW	Wrzelów nr 33, dz. nr 227	Remiza	1928 r.
72.	ZAKRZÓW	Zakrzów, dz. nr 381	Kapliczka – figura Matki Boskiej Różańcowej	I ćw. XX w.
73.	ZAKRZÓW	Zakrzów, dz. nr 382	Kapliczka – krzyż przydrożny	I poł. XX w.
74.	ZAKRZÓW	Zakrzów, dz. nr 499	Kapliczka – krzyż przydrożny	1920 r.
75.	ZAKRZÓW	Zakrzów nr 42, dz. nr 887	Kapliczka – krzyż przydrożny	1926 r.
76.	ZAKRZÓW	Zakrzów, dz. nr 963/1	Kapliczka – krzyż przydrożny	XIX/XX w.
77.	ZGODA	Zgoda, dz. nr 309	Cmentarz wojenny	1914 - 1918

Najważniejsze miejsca pamięci narodowej będące w gminnej ewidencji zabytków gminy Łaziska:

Tabela nr 3: Najważniejsze miejsca pamięci narodowej, ujęte także w tabeli nr 2.

	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATOWANIE
1	JANISZÓW	Pomnik partyzantów Batalionów Chłopskich	1965 r.
2	PIOTRAWIN	Płyta pamiątkowa ku czci pomordowanych w 1944 r. mieszkańców Piotrawina r.	II poł. XX w.
3	ZGODA	Cmentarz wojenny	1914 - 1918

5.4.2 Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy

Łaziska

Na terenie gminy Łaziska zlokalizowano 89 stanowisk archeologicznych. Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Łaziska, zostały odkryte podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

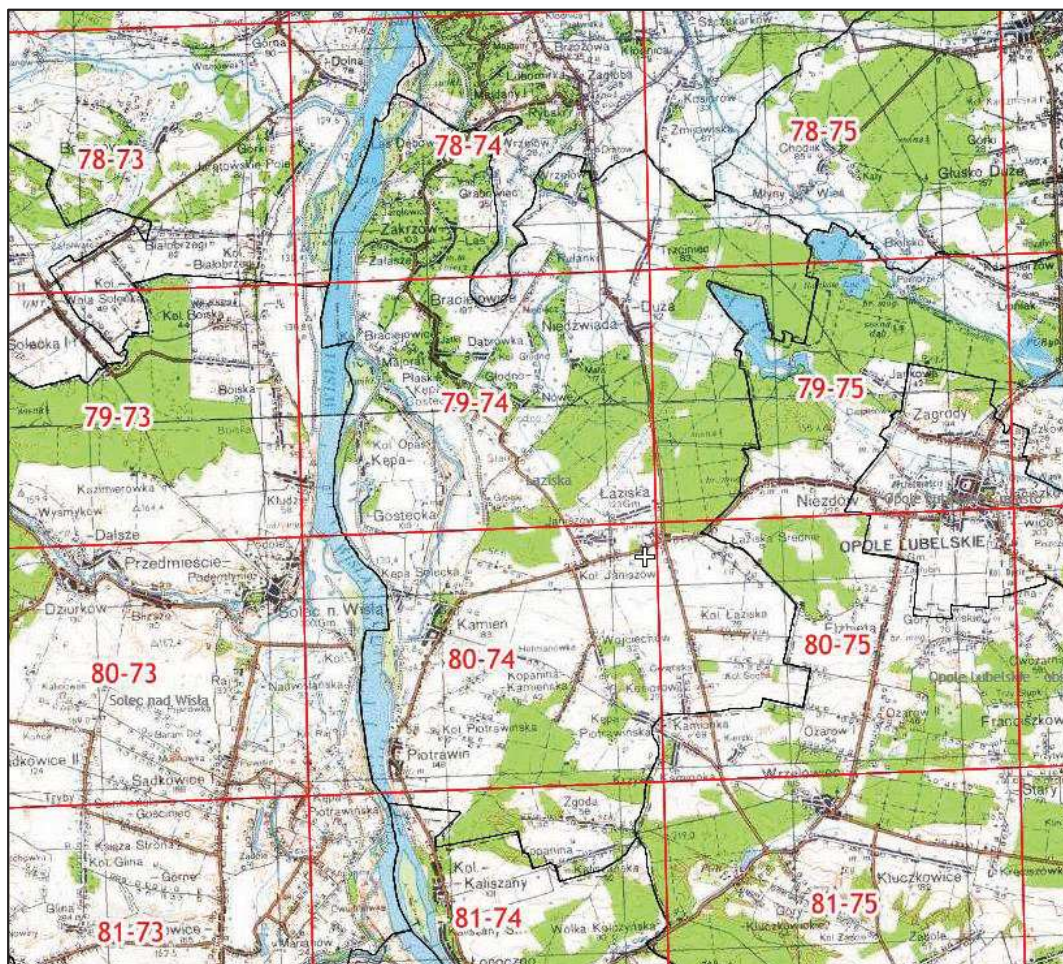
Archeologiczne Zdjęcie Polski to ogólnopolski program badawczo-ewidencyjny opracowany w Ośrodku Dokumentacji Zabytków i wdrożony do realizacji w 1978 r. Jego celem jest rozpoznanie, metodą badań powierzchniowych i poprzez kwerendę źródłową, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Na potrzeby realizacji programu podzielono obszar kraju na tzw. arkusze i tereny gminy Łaziska znajdują się na następujących arkuszach AZP – 78-74, 78-75; 79-74; 79-75; 80-74; 80-75; 81-74. Z wymienionych 10 obszarów, na 7 odkryto stanowiska leżące na terenie gminy Łaziska: 78-74, 78-75; 79-74, 79-75; 80-74, 80-75; 81-74.

Na obszarach 78-74, 78-75; 79-74, 79-75; 80-74, 80-75 badania powierzchniowe w ramach AZP zostały przeprowadzone w latach 1979 i 1980. Dokumentacje wymienionych obszarów zawierają pewne braki w kwerendzie źródłowej, a materiał kartograficzny w nich zawarty nie odpowiada aktualnym standardom dokumentacji AZP.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

Mapa 1. Gmina Łaziska na tle podziału na arkusze AZP

Na obszarze 80-74 znajduje się stanowisko w Piotrawinie, na którym badania wykopaliskowe na początku lat 70-tych ub. wieku przeprowadziła Maria Chyżewska-Sułowska z Katedry Archeologii Polskiej KUL w Lublinie. Odkryte podczas badań relikty budownictwa najstarszej fazy Piotrawina reprezentowane były przez jeden obiekt mieszkalny, odkryty w otoczeniu zabudowy XII - XIII - wiecznej. Jego pozostałością była jama, której wypełnisko stanowiła jednolita próchnica, z zawartością materiału ruchomego, na który złożyły się kości zwierzęce, przepalone kamienie granitowe i węgle drzewne oraz ceramika we fragmentach. Znaczna powierzchnia jamy skłoniła badaczkę do interpretacji jej jako pozostałości ziemianki. Mamy do czynienia z obiektem, który można uważać za mieszkalny, nadający się jednak do wykorzystania głównie sezonowo. Pełnił on funkcję schronu, analogicznie jak dzisiejsze szałas pasterskie. Palenisko znajdowało się zapewne na zewnątrz. Chronologia obiektu wynika z analizy materiału ceramicznego. Ceramika wyznacza czas użytkowania

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

jamy na okres VIII/IX - początek X wieku. Innych śladów zabudowy II okresu wczesnego średniowiecza nie odnaleziono. W 1970 r. do rąk Marii Sułowskiej-Chyżewskiej trafiło siedem żelaznych przedmiotów odkrytych przypadkowo w Piotrawinie nad Wisłą. Zabytki zostały określone przez Sułowską jako „siekiery”, natomiast przez innych badaczy jako „topory”, bądź „grzywny siekieropodobne”. Ze skarbu zachowały się dwa artefakty przechowywane w Muzeum Lubelskim.

Stanowiska archeologiczne dostarczają nam podstawowej wiedzy o osadnictwie na przestrzeni pradziejów i pozwalają nam wnioskować o najdawniejszych dziejach gminy Łaziska.

Miejsca stanowisk archeologicznych podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej. Dlatego wszelkie planowane inwestycje lub trwałe przekształcenia terenu musi być uzgadniane z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Lublinie, który może wskazać na konieczność przeprowadzenia przed inwestycyjnych badań archeologicznych lub/i nadzorów archeologicznych nad prowadzonymi pracami ziemnymi.

AZP.

Tabela 4: wykaz stanowisk archeologicznych z gminy Łaziska

np.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Funkcja osadnicza	Chronologia
1.	BRACIEJOWICE	79 - 74	19	ślad osadnictwa	kultura łużycka
2.	BRACIEJOWICE	79 - 74	20	ślad osadnictwa osada	kul. ceramiki grzebykowo-dołkowej kultura łużycka
3.	GŁODNO	79 - 74	2	osada?	kultura łużycka
4.	GŁODNO	79 - 74	3	osada?	kultura łużycka
5.	GŁODNO	79 - 74	4	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada cmentarzysko? ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych kultura ceramiki sznurowej kultura łużycka kultura pomorska kultura przeworska
6.	GŁODNO	79 - 74	5	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych wczesne średniowiecze
7.	GŁODNO	79 - 74	6	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada osada	nieokreślone kultura ceramiki sznurowej Kultura trzciniecka kultura łużycka kultura przeworska
8.	GŁODNO	79 - 74	15	osada	wczesne średniowiecze
9.	GŁODNO	79 - 74	16	osada ślad osadnictwa	nieokreślone nieokreślone
10.	GŁODNO	79 - 74	17	ślad osadnictwa osada osada ślad osadnictwa	nieokreślone neolit kultura łużycka wczesne średniowiecze
11.	GŁODNO	79 - 74	18	ślad osadnictwa osada osada	nieokreślone cykl kultur wstęgowych kultura łużycka
12.	GŁODNO	79 - 74	21	ślad osadnictwa	nieokreślone

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

13.	GŁODNO	79 - 74	22	śląd osadnictwa	nieokreślone
14.	GŁODNO	79 - 74	23	osada osada śląd osadnictwa	Nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze.
15.	GŁODNO	79 - 74	26	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit wczesny brąz nieokreślona
16.	GŁODNO	79 - 74	32	osada ? osada	kultura trzciniecka kultura łużycka
17.	GŁODNO	79-74	33	osada ?	kultura łużycka
18.	GŁODNO	79-74	34	osada ?	kultura łużycka
19.	JANISZÓW	79 - 74	8	osada śląd osadnictwa	kultura łużycka nieokreślone
20.	JANISZÓW	79 - 74	9	śląd osadnictwa	kultura łużycka
21.	JANISZÓW	79 - 74	10	osada śląd osadnictwa	kultura łużycka nieokreślone
22.	JANISZÓW	79 - 74	11	śląd osadnictwa	nieokreślone
23.	JANISZÓW	79 - 74	12	śląd osadnictwa osada?	nieokreślone wczesne średniowiecze
24.	JANISZÓW	79 - 74	13	śląd osadnictwa osada?	nieokreślone kultura przeworska
25.	JANISZÓW / ŁAZISKA	79 - 74	14	osada osada	kultura łużycka kultura przeworska
26.	KAMIEŃ	79 - 74	7	osada śląd osadnictwa	kultura łużycka nieokreślone
27.	KAMIEŃ	80 - 74	9	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślone wczesne średniowiecze
28.	KOLONIA ŁAZISKA	80 - 75	17	śląd osadnictwa	nieokreślone
29.	KOLONIA ŁAZISKA	80 - 75	19	śląd osadnictwa	nieokreślone
30.	KOLONIA ŁAZISKA	80 - 75	20	śląd osadnictwa	nieokreślone
31.	KOLONIA ŁAZISKA	80 - 75	21	śląd osadnictwa	nieokreślone
32.	ŁAZISKA	80 - 75	22	śląd osadnictwa	nieokreślone
33.	ŁAZISKA	79 - 75	16	śląd osadnictwa	nieokreślone
34.	ŁAZISKA	79 - 75	17	śląd osadnictwa	nieokreślone
35.	ŁAZISKA	79 - 75	18	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślone wczesne średniowiecze
36.	ŁAZISKA	79 - 75	19	śląd osadnictwa osada osada	nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze
37.	ŁAZISKA	79 - 75	20	osada	wczesne średniowiecze
38.	ŁAZISKA	79 - 75	21	śląd osadnictwa osada osada	nieokreślone wczesne średniowiecze średniowiecze
39.	ŁAZISKA	79 - 75	22	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze
40.	ŁAZISKA	79 - 75	62	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślone kul. ceramiki wstęgowej rytej
41.	ŁAZISKA	80 - 75	18	śląd osadnictwa	neolit
42.	NIEDŹWIADA DUŻA / NIEDŹWIADA MAŁA / GŁODNO	79 - 74	27	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

43.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 74	24	osada śląd osadnictwa	kultura łużycka nieokreślone
44.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 74	29	śląd osadnictwa osada	nieokreślone kultura łużycka
45.	NIEDŹWIADA DUŻA	78 - 74	11	osada	wczesne średniowiecze
46.	NIEDŹWIADA DUŻA	78 - 74	12	śląd osadnictwa	kultura przeworska
47.	NIEDŹWIADA DUŻA	78 - 74	13	osada?	wczesne średniowiecze
48.	NIEDŹWIADA DUŻA	78 - 74	14	śląd osadnictwa	nieokreślone
49.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 75	48	śląd osadnictwa	nieokreślone
50.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 75	49	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
51.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 75	50	śląd osadnictwa	nieokreślone
52.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 75	51	śląd osadnictwa osada	nieokreślone kultura pomorska
53.	NIEDŹWIADA DUŻA / GŁODNO	79 - 74	25	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślone kultura łużycka
54.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 74	30	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
55.	NIEDŹWIADA DUŻA	79 - 74	31	śląd osadnictwa	nieokreślone
56.	NIEDŹWIADA MAŁA	79 - 74	28	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślone kultura łużycka
57.	PIOTRAWIN	80 - 74	1	śląd osadnictwa	nieokreślone
58.	PIOTRAWIN	80 - 74	2	śląd osadnictwa	średniowiecze
59.	PIOTRAWIN	80 - 74	3	śląd osadnictwa	nieokreślone
60.	PIOTRAWIN	80 - 74	4	śląd osadnictwa	nieokreślone
61.	PIOTRAWIN	80 - 74	5	śląd osadnictwa osada osada	nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze
62.	PIOTRAWIN	80 - 74	10	osada osada osada osada	nieokreślone kultura łużycka kultura przeworska wczesne średniowiecze
63.	PIOTRAWIN	80 - 74	11	osada	wczesne średniowiecze
64.	PIOTRAWIN	80 - 74	12	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
65.	PIOTRAWIN	81 - 74	15	śląd osadnictwa	nieokreślone
66.	TRZCINIEC	78 - 75	1	cmentarzysko osada	kultura trzciniecka kultura łużycka
67.	TRZCINIEC	78 - 75	12	osada śląd osadnictwa osada osada osada śląd osadnictwa	nieokreślone kultura pucharów lejkowatych kultura trzciniecka kultura pomorska kultura przeworska wczesne średniowiecze
68.	TRZCINIEC	78 - 75	13	śląd osadnictwa	nieokreślone
69.	TRZCINIEC	78 - 75	14	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	nieokreślone kultura pucharów lejkowatych kultura ceramiki sznurowej, kul. ceramiki grzebykowo-dołkowej
70.	TRZCINIEC	78 - 75	16	osada osada	okres rzymski wczesne średniowiecze
71.	TRZCINIEC	78 - 75	17	śląd osadnictwa	kultura łużycka
72.	TRZCINIEC	78 - 75	18	śląd osadnictwa śląd osadnictwa grób ciałopalny	nieokreślone kultura łużycka kultura łużycka

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
73.	TRZCINIEC	78 - 75	19	śląd osadnictwa	kul. ceramiki grzebykowo-dołkowej
74.	TRZCINIEC	78 - 75	20	śląd osadnictwa osada	Nieokreślone wczesny brąz
75.	TRZCINIEC	78 - 75	21	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
76.	TRZCINIEC	78 - 75	22	osada śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze średniowiecze
77.	TRZCINIEC	78 - 75	23	śląd osadnictwa osada osada	nieokreślone kultura trzciniecka kultura łużycka
78.	TRZCINIEC	78 - 75	24	śląd osadnictwa osada osada osada osada śląd osadnictwa	nieokreślone wczesny brąz kultura łużycka Laten B okres rzymski wczesne średniowiecze
79.	TRZCINIEC	78 - 75	25	śląd osadnictwa	nieokreślone
80.	TRZCINIEC	78 - 75	26	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze
81.	TRZCINIEC	78 - 75	27	śląd osadnictwa osada	nieokreślone kultura łużycka
82.	TRZCINIEC / JANKOWA	79 - 75	54	osada	kultura łużycka
83.	WRZELÓW / ZAGŁOBA	78 - 74	5	śląd osadnictwa osada	kultura trzciniecka wczesne średniowiecze
84.	WRZELÓW	78 - 74	6	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
85.	WRZELÓW	78 - 74	7	śląd osadnictwa osada osada	nieokreślone kultura łużycka wczesne średniowiecze
86.	WRZELÓW	78 - 74	8	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych kultura łużycka wczesne średniowiecze
87.	WRZELÓW	78 - 74	9	osada	wczesne średniowiecze
88.	WRZELÓW	78 - 74	10	osada osada osada	kultura łużycka wczesne średniowiecze średniowiecze
89.	WRZELÓW	78 - 74	22	?	?

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Łaziska należą wpisane do rejestru zabytków nieruchomych:

- Zespół przestrzenny pałacowo-parkowy w Kamieniu, w którego skład wchodzi: ruiny pałacu z wieżą, wozownia, fragmenty ogrodzenia oraz park. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A-810

- Kościół parafialny pw. ŚŚ Tomasza Apostoła i Stanisława BM z wystrojem i zabytkami ruchomymi, dzwonnica, kaplica pw. Św. Stanisława BM z pozostałościami polichromii i wyposażeniem w zabytki ruchome, drzewostan w granicach cmentarza kościelnego oraz mur otaczający cmentarz kościelny w Piotrawinie. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A-119

Zespół przestrzenny pałacowo-parkowy w Kamieniu.

Założenie usytuowane jest w północno-zachodniej części wsi Kamień, ograniczone od wschodu szosą Opole-Józefów, od południa szosą w kierunku Kępy Sołeckiej. Od strony północnej do założenia przylegały budynki folwarczne. Całość założenia otoczona była murem ogrodzeniowym, obecnie zachowane jedynie we fragmentach od strony północnej wykonane z kamienia wapiennego łączącego

zaprawą i od strony południowej w postaci muru ceglanego ze wstawkami z kamienia wapiennego. Pierwotnie założenie składało się z pałacu połączonego z kuchnią i wieżą, suszarni chmielu, wozowni oraz parku. Pałac w Kamieniu powstał w 1834 r., wybudowany przez Brzozowskich, ówczesnych właścicieli Kamienia. W tym samym okresie powstał też krajobrazowy park w stylu angielskim, którego układ jest nadal czytelny, pomimo dużego zakrzewienia. W parku znajdował się kort tenisowy, za którymi były ogrody warzywne. Nieistniejący obecnie pałac wybudowany był na planie wydłużonego prostokąta z dwoma portykami i dwoma ryzalitami, od strony południowej połączony z murem kuchnią jednokondygnacyjnym korytarzem. Rozbudowa

pałacu na początku XX w., dobudowanie piętra wraz z portykiem kolumnowym, budowa wozowni wiąże się z rodziną Cywińskich, którzy zostali właścicielami Kamienia w 1880 r. i zarządzali majątkiem do 1944 r. Cywińscy rozbudowali także folwark, wzniesiono wówczas budynki stajni, gorzelni, słodowni, magazyn spirytusu oraz spichlerze i suszarnię chmielu.

Obecnie z całego założenia poza parkiem i zachowały się jedynie wieża i fragmenty (ruiny) wozowni. Z dawnego klasycystycznego pałacu zachowały się jedynie ruiny piwnic. Wieża, jest obecnie jedynym zachowanym fragmentem pałacu, przylegającym do północno-wschodniego naroża pałacu, tworząc ryzalit. Jest to budynek dwukondygnacyjny, wybudowany z kamienia wapiennego łączącego z cegłą, na planie regularnego ośmiokąta, przykryty dachem wieżowym łamanym. Od północy do wieży przylegały schody zewnętrzne.

Budynek wozowni zachował się jedynie w fragmentach. Wybudowany z kamienia wapiennego z ceglanymi narożnikami i obramieniami otworów

Zespół kościoła parafialnego pw. ŚŚ Tomasza Apostoła i Stanisława biskupa w Piotrawinie.

Według tradycji w Piotrawinie, w miejscu obecnej kaplicy, istniał już w 1076 r. modrzewiowy kościół pw. Św. Tomasza Apostoła. Piotrawin w latach 1310 – 1365 stanowił własność kapituły krakowskiej a parafię wzmiankowano w 1326 r. Obecny, gotycki kościół został wzniesiony w latach 1440-1441 z fundacji biskupa Tomasza Oleśnickiego. Kościół na przestrzeni wieków był wielokrotnie

remontowany i restaurowany: w latach 1603-1611, 1791 (zmiana dachu nad korpusem), 1858, 1866, 1867, 1869 i 1899 (gruntowne remonty oraz dobudowanie kruchty oraz zakrystii). Po uszkodzeniach z okresu I wojny światowej kościół remontowany w 1918 i 1930 r. oraz w 1945 po uszkodzeniach z okresu II wojny światowej. Kościół odnowiony 1959 r. a w latach 2010 – 2013 trwały prace

remontowo-konserwatorskie w ramach projektu „Kazimierz Dolny oraz wybrane zespoły zabytkowe Powiśla Lubelskiego – renowacja i ochrona dziedzictwa”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Zespół kościelny usytuowany jest na wysokiej skarpie Wiślanej, pośrodku cmentarza kościelnego, od wschodu ograniczonego szosą Józefów-Opole Lubelskie. Na południe od kościoła znajduje się kaplica pw. św. Stanisława Biskupa a w narożniku północno-wschodnim murowana dzwonnica. W zachodniej części placu kościelnego ekspozycja z głowic i kapiteli kolumn, które miały być użyte przy planowanej budowie bazyliki. Cmentarz kościelny prawdopodobnie z XII-XIII w.

funkcjonował do końca XVIII w. Na cmentarzu kościelnym dobrze zachowany drzewostan, nagrobki z zatartymi napisami z nagrobkiem z 1853 r. Jadwigi Kicińskiej.

Kościół wybudowany w stylu gotyckim z czerwonej cegły wiśniówki i zendrówki, nieotynkowany (otynkowana część kruchty), orientowany, jednonawowy, trójprzęsłowy z niższym i węższym od nawy trójbocznym prezbiterium, do którego od północy przylega pierwotna zakrystia a od południa, dobudowana w XIX w. kruchta. W nawie i prezbiterium sklepienie sieciowo-żebrowe spięte zwornikami z herbami Dębno, w zakrystiach sklepienie kolebkowe a w przedsiönku sklepienie krzyżowe. Z zewnątrz kościół opięty szkarpami, nad cokołem, pod oknami i okapami fryz obiegający bryłę kościoła

z cegieł układanych na kant. Otwory okienne ostrołukowe. Dachy dwuspadowe. Na wyposażeniu kościoła cztery drewniane złożone ołtarze, ambona, rokokowa chrzcielnica z XVIII w., tablica fundacyjna z 1440 r. przedstawiająca św. Stanisława BM i bpa Zbigniewa Oleśnickiego, który klęcząc ofiarowuje kościół Matce Bożej, organy z XIX w. z balustradą zdobioną obrazami z czterema Ewangelistami, Chrystusem, Św. Tomaszem Apostołem i św. Stanisławie BM. Na ścianach kościoła obrazy wotywnie z XVI i XVII w. W prezbiterium znajduje się pochodzący z XVIII w. barokowy ołtarz główny z pochodzącym z XVII w. obrazem Św. Stanisława BM. Obok ołtarza relikwiarz z relikwiami Św. Stanisława BM oraz Św. Benedykta. Ołtarze boczne pochodzą z XVIII/XIX w..

Na południe od kościoła znajduje się gotycka kaplica pw. św. Stanisława Biskupa, wzniesiona podobnie jak kościół w latach 1440-1441. Kaplica ozdabiana i remontowana w latach 1620-40, kiedy to zmieniono formę dachu, ufundowano portale oraz w latach 1620 (tablica pamiątkowa związana ze św. Stanisławem ufundowana przez Stanisława Garwaskiego), w 1798, 1858 oraz po uszkodzeniach wojennych w 1945 r.. W latach 2010 – 2013 prace remontowo-konserwatorskie w ramach projektu „Kazimierz Dolny oraz wybrane zespoły zabytkowe Powiśla Lubelskiego – renowacja i ochrona dziedzictwa”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej. Kaplica orientowana, murowana z

cegły o układzie polskim. Od wschodu współczesny ołtarz połowy. Pod kaplicą krypta. Wewnątrz sklepienie krzyżowo-żebrowe ze zwornikiem z herbu Dębno. Z zewnątrz budynek oszkarpowany, z dwoma fryzami z cegieł układanych na kant, ściany zwieńczone gzymsem kroksztynowym. W elewacji północnej i południowej dwa analogiczne marmurowe portale. We wnęce od wschodu rokokowa rzeźba św. Stanisława biskupa i marmurowa renesansowa tablica pamiątkowa, od zachodu epitafium z piaskowca. Dach dwuspadowy. Wewnątrz kaplicy pośrodku marmurowa płyta nagrobna związana z legendą św. Stanisława, w ścianie północnej gotycka płyta nagrobna według legendy Piotra Strzemieńczyka wskrzeszonego przez św. Stanisława biskupa.

Zarówno kościół parafialny pw. Tomasza Apostoła i Św. Stanisława BM oraz wolnostojąca kaplica pw. Św. Stanisława BM uznawane są za najstarsze i najcenniejsze zabytki na Lubelszczyźnie i zaliczane są do najstarszych budowli gotyckich w Polsce.

Na terenie Drogi Krzyżowej umiejscowionej na terenie kościelnym eksponowane są bazy oraz kapitule kamiennych głowic z lat 1770 – 1772, przygotowywanych do budowy bazyliki pod wezwaniem św. Stanisława biskupa, która nie doszła do skutku.

Położona w północno-wschodnim narożniku zespołu kościelnego murowana, późnobarokowa dzwonnica została wybudowana w 1791 r. i remontowana w latach 1842, 1869, 1923 (po zniszczeniu w 1914 r.), 1945 – po zniszczeniu w 1944 r. Dzwonnica murowana, tynkowana z drewnianą konstrukcją podtrzymującą dzwony i drewnianymi schodkami. Bryła dwukondygnacyjna z dolną kondygnacją bez otworów, w górnej kondygnacji trzy przelotowe okna z półkolistymi łukami, przykryta czterospadowym dachem. W elewacji płaskie pilastry z gzymśami, pod wszystkim oknami wgłębienia w murze w formie krzyża.

Na terenie zespołu kościelnego znajduje się wybudowana w 1904 r. plebania. Z Piotrawinem związany jest kult św. Stanisława biskupa.

Zespół dworsko-parkowy w Piotrawinie

Obecny klasycystyczny kształt budynku dworu w Piotrawinie zawdzięcza przeprowadzonym, trwającym 14 lat pracom renowacyjno-odtworzeniowym. Budynek usytuowany jest na 12 metrowej, wapiennej skarpie wiślanej, na planie wydłużonego prostokąta z symetrycznymi ryzalitami od wschodu i zachodu. Część centralna piętrowa, z tarasami. Dookoła elewacji gzymsy, od wschodu podcień z arkadami. W części zachodniej dwuskrzydłowe schody z balustradą prowadzące na taras, z którego widok na Wisłę. Dach wielospadowy, łamany z symetrycznymi lukarnami z każdej strony.

W otoczeniu pałacu znajdowały się niezachowane elementy zespołu dworsko-parkowego: park z klombami, gazonem, kortem tenisowym, powozownią, stajnią koni cugowych, stajnią koni pociągowych, mieszkaniem stangreta, mieszkaniem szofera, spichlerzem z suszarnią chmielu, czworakami, rządcówką, oficyną, domem fornała, oborą dworską i ogrodem warzywnym – całość otoczona murem parkanem.

Przy drodze prowadzącej z Kamienia do Piotrawina, po jej wschodniej stronie znajduje się niezwykle malownicza, murowana kaplica z przełomu XVIII/XIX w. z figurą świętego Jana Nepomucena, patrona dobrej spowiedzi i spowiedników, strzegącego także przepraw oraz chroniącego przed powodzią.

Zespół folwarczny w Kamieniu

Od strony północnej do zespołu pałacowo-parkowego w Kamieniu przylegały zabudowania zespołu folwarcznego, z których do dziś zachowały się powstałe na początku XX w. budynki gorzelni z magazynem spirytusu i słodowni oraz stajni. Gorzelnia została wzniesiona w miejsce starszej, wybudowanej w 1880 r., która uległa spaleniu w 1899 r.. Gorzelnia po 1944, była wielokrotnie przebudowywana i modernizowana, przez cały czas jednak pracowała maszyna parowa niemieckiej firmy Borman und Schwede.

Całość założenia folwarcznego posiada do dziś czytelny układ przestrzenny. Szereg budynków, które znalazły się w strefie pośredniej ochrony konserwatorskiej Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska z 2004 r., zostało rozebranych (czworak, obora) a

inne częściowo rozebrane zachowały się w szczątkowej formie, na przykład budynek rządcówki usytuowany w zachodniej części zespołu.

Zespół folwarczny w Łaziskach

Zachowane do dziś zabudowania folwarczne w Łaziskach powstały w okresie, kiedy właścicielami byli Halina z Kleniewskich i Witold Hłakowiczowie, którzy przeprowadzili modernizację zabudowy całego folwarku. Z dawnego zespołu folwarcznego w Łaziskach w formie mniej lub bardziej przekształconej zachowały się budynki dawnej obory dworskiej, dawnego spichlerza dworskiego z suszarnią chmielu (obecnie magazyn zbożowy), magazynu i rozlewni spirytusu, gorzelnii i młyna oraz sześcioraka z dobrze zachowaną ręczną pompą studzienną. Do dziś zachował się we fragmentach budynek dawnej stajni dworskiej, który po przejściu przez państwo od 1945 uległ dewastacji. Nie zachował się budynek dawnych warsztatów dworskich i kuźni, który jeszcze w 1984 (przeprowadzona inwentaryzacja w postaci tak zwanej karty białej) zachowany był w dobrym, pierwotnym stanie prezentując stylowe cechy: budynek wykonany był z białego kamienia wapiennego (opoki) i czerwonej cegły stanowiącej obramienie każdej z elewacji. Wyburzenie budynku świadczy o postępującej dewastacji zabytkowych zespołów folwarcznych, które po podziałach i przejściu w prywatne ręce z reguły ulegają szybkiemu unicestwieniu.

Magazyn zbożowy i dawna suszarnia chmielu powstały w latach 20-tych XX w., w okresie modernizacji zabudowy całego folwarku w Łaziskach. W chwili obecnej budynek suszarni chmielu zachowany fragmentarycznie.

Budynek dawnej obory pierwotnie był wyższy i posiadał dach dwuspadowy pokryty dachówką a poddasze wykorzystywane było do celów gospodarczych. Po przejściu przez państwo w latach 60-tych XX w. dach obniżono i zmieniono układ wnętrza.

Cmentarz z I wojny światowej w Zgodzie (w archiwum WUOZ jako Kamień Puławski)

Prawdopodobnie cmentarz został założony jesienią 1915 r., po ugruntowaniu się władzy okupacyjnych wojsk austriacko-węgierskich. Brak jest jednak materiałów źródłowych dotyczących cmentarza z tego okresu, co jest o tyle znamienne, że w przypadku cmentarzy wojennych na terenie sąsiedniej gminy Józefów nad Wisłą istnieją zachowane materiały źródłowe dokumentujące powstanie cmentarza. Dopiero z 1918 r. pochodzą informacje, potwierdzające objęcie cmentarza akcją porządkowania cmentarzy wojennych, którą przeprowadziły austriackie władze okupacyjne. Według meldunku starostwa powiatowego z Puław na początku sierpnia 1918 r. na cmentarzu trwały prace porządkowe a ciała żołnierzy, ekshumowane z okolicznych pól zostały zwiezione na cmentarz i niektóre z nich zostały zidentyfikowane. Z okresu tego pochodzi informacja, że na cmentarzu spoczywają ciała 622

żołnierzy: 375 żołnierzy austro-węgierskich oraz 247 Rosjan którzy polegli podczas działań wojennych latem 1915 r., podczas operacji zwanej drugą bitwą pod Kraśnikiem. *Prawie wszyscy polegli zginęli w 1 połowie lipca 1915 r, między 1 a 13 lipca, a więc podczas walk ofensywnych prowadzonych przez rosyjskiego gen. Iwanowa, podczas tzw. drugiej bitwy pod Kraśnikiem. Ofensywa gen. Iwanowa prowadzona była w okolicach Józefowa i na linii Józefów – rzeka Wyżnica i dalej w kierunku Bychawy i Izbicy przeciwko nacierającym wojskom austro-niemieckim pod dowództwem feldmarszałka Makcensenena.*

Prace nie zostały prawdopodobnie zakończone z powodu opuszczenia tych terenów przez wojska austriackie.

Cmentarz był porządkowany wiosną 1930 – z tego okresu zachował się plan. Obecnie na terenie cmentarza przeprowadzono prace porządkowe polegające na wycięciu krzaków, jednak układ cmentarza pozostał całkowicie zatarty. Należałoby, wykorzystując plan cmentarza z 1930 r. oraz wykonując sondażowe wykopy pod nadzorem archeologa, dążyć do odtworzenia układu mogił na cmentarzu.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego gminy Łaziska oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT.

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

MOCNE STRONY Gminy Łaziska	SŁABE STRONY Gminy Łaziska
<ul style="list-style-type: none"> • bogate zasoby kulturowe gminy: liczne zabytki sakralne i świeckie (w tym o uznanej ogólnopolskiej renomie na szlaku Renesansu Lubelskiego”, cmentarze wojenne z I wojny światowej oraz zabytki archeologiczne z 	<ul style="list-style-type: none"> • niewykorzystanie nowej formy ochrony krajobrazu kulturowego polegającej na utworzeniu parku kulturowego • brak skutecznego systemu zachęt do podejmowania prac (adaptacyjnych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

<p>eponimicznym stanowiskiem w Trzcincu</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktualna gminna ewidencja zabytków • Istniejący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego z jasnymi i jednoznacznymi uregulowaniami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego • Dobry stan zachowania ważnych zabytków w gminie, • Jednoznaczna struktura własności obiektów zabytkowych • ciekawa historia terenów leżących na terenie gminy mająca duży potencjał dla inicjatyw popularyzatorskich historii gminy (np. bitwy w okresie I wojny światowej) • gotycki kościół w Piotrawinie i związana z nim legenda • duża liczba kapliczek, krzyży przydrożnych, których obecność uatrakcyjnia szlaki turystyki pieszej i rowerowej • opieka społeczności lokalnej nad kapliczkami i krzyżami przydrożnymi • Unikalne walory przyrodnicze i krajobrazowe, stanowiące bodziec sprzyjający rozwojowi turystyki • Planowane inwestycje podnoszące walory turystyczne gminy • potencjał demograficzny, w tym dobrze rozwinięte szkolnictwo jako podstawa budowania konkurencyjności gminy i rozwoju przedsiębiorczości • istniejąca infrastruktura w postaci bibliotek i punktów bibliotecznych i udział placówek oświatowych i bibliotek w organizowaniu imprez kulturalnych • działające w ramach GBiDK w Łaziskach grupa 	<p>konserwatorskich) w obiektach figurujących w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru), zwłaszcza położonych na obszarach zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> • niska skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego (znacznie niższa w stosunku do ochrony środowiska przyrodniczego) • niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych • niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • niewystarczające działania związane z promocją gminy – brak zintegrowanego podejścia do turystyki • niewystarczająca promocja miejscowości i regionu • niekorzystna struktura wieku ludności: niski udział dzieci i młodzieży i bardzo wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym • ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji • wysoka stopa bezrobocia oraz zjawisko ukrytego bezrobocia, powodujące izolację społeczną i ograniczenie uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym • brak powszechnego, taniego dostępu do internetu • rolnictwo podstawą gospodarki gminy przy bardzo małym udziale przemysłu i usług • Słaby stan techniczny dróg gminnych – brak dróg krajowych • Brak ponadlokalnego punktu informacji turystycznej • Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej
--	--

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

<p>folklorystyczna „Powiśle” oraz grupa wokalna „Wisielka”, których działalność wykracza poza teren gminy;</p> <ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjne środowisko przyrodnicze i krajobrazowe: Wrzelowiecki Park Krajobrazowy z otuliną, Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu, Rezerwat „Wyspy Gnizdkowskie”, zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Las Powiślański – Grodzisko Chodlik”, Las Grodzieński, Skarpa Nadwiślańska • Liczne szlaki turystyczne, np. szlaki rowerowe: „Powiśle”, „Kazimierz Dolny – Kraśnik”, „Opole Lubelskie – Solec”, „Małopolski Przełom Wisły”, „Gościniec Piotrawiński”, szlaki pieszo-rowerowe: „Szlak Nadwiślański”, atrakcje „Kamieniołom Piotrawin”; szlaki kajakowe • Cykliczne imprezy o charakterze kulturalnym - istnienie harmonogramu imprez o charakterze kulturalno-sportowym • Dobra dostępność komunikacyjna (przecinanie się ważnych szlaków komunikacyjnych) – szczególnie istotna jest droga wojewódzka łącząca gminę ze stołecznym Lublinem i z centralną Polską dogodną przeprawą mostową w Kamieniu; • W miarę dobry stan dróg powiatowych • Bogata oferta edukacyjna i liczne obiekty sportowe • Rozwijająca się agroturystyka na bazie atrakcji przyrodniczo – kulturowych gminy • Aktywni i skuteczni samorządowcy oraz przedsiębiorcy i aktywni mieszkańcy • Przychylność władz samorządowych • Wzrost wykształcenia i zamożności obywateli • Przedsiębiorczość i powszechna zaradność 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczające wykorzystanie potencjału krajobrazowego gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji • Niewystarczający dostęp do szybkiego Internetu • brak obsługi zaplecza turystycznego • niska aktywność społeczna mieszkańców • brak zainteresowania tradycją i folklorem ze strony młodzieży, • mało zadowalająca oferta instytucji kultury • niski poziom kompetencji medialnych, cyfrowych i językowych • słabo rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna na przebiegu tras turystycznych • zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej • brak systemu informacji gminnej (tablic kierujących do obiektów) • kształtowanie nowej zabudowy wsi, bez uwzględniania tradycji budowlanej • postępująca degradacja obiektów w gminnej ewidencji zabytków • brak środków finansowych na renowację i utrzymanie • obowiązek opieki nad zabytkami a zasady dofinansowania obiektów zabytkowych pozostających w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru) przerzucający koszty utrzymania obiektów na barki właścicieli • prawo dysponowania własnością a zapewnienie publicznego dostępu do zabytków
---	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

<p>społeczeństwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zasoby i walory przyrodnicze • Brak uciążliwego przemysłu • Naturalne łowiska wędkarskie na Wiśle i Wyżnicy • Tradycje sportowe • Dobre połączenie z miastem powiatowym i wojewódzkim • wysoki poziom bezpieczeństwa (niski poziom przestępczości) 	
--	--

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • integracja europejska i możliwość pozyskanie funduszy unijnych w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 na dalszy rozwój • Liczne programy krajowe oraz unijne programy pomocowe służące zachowaniu i remontom obiektów stanowiącym dziedzictwo narodowe • utworzenie Parku Kulturowego Przełomu Środkowej Wisły - Południe • rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym • rozwój turystyki na basie terenu nadwiślańskiego • Pełne wykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki • Wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek na obszarach wiejskich i blisko natury • postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego • Dostęp do informacji i zasobów sieciowych • Duża otwartość młodych mieszkańców na nowe techniki przekazu medialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Obawa samorządu przed utworzeniem Parku Kulturowego jako formy ograniczającej swobodę inwestowania • Wzrost bezrobocia • Wyludnianie się obszarów wiejskich wskutek ujemnego przyrostu naturalnego oraz emigracji ludzi młodych do większych miast lub za granicę • Pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego (związane m.in. z brakiem zatrudnienia, ubóstwem, trudnościami w zapewnieniu właściwej opieki społecznej i medycznej dla osób starszych), zjawisko wykluczenia cyfrowego • Polityka finansowa państwa – zmniejszanie subwencji • Ograniczone środki budżetu i rosnące zadłużenie gmin i powiatu niepozwalające na realizację inwestycji prorozwojowych • Niedorozwój usług i infrastruktury dla rozwoju turystyki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

<ul style="list-style-type: none"> • Przystąpienie przez gminę do programu rozwoju turystyki Krainy Lessowych Wąwozów na Obszarze Funkcjonalnym Powiśle • pozyskiwanie inwestorów, zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej • rozwój bazy sportowej, promowanie kultury fizycznej • poprawa infrastruktury technicznej • ożywienie polityki kulturalnej • kultywowanie tradycji, świadomość tożsamości lokalnej • wykształcona kadra • Budowa szlaków, ścieżek rowerowych i pieszych – połączenie ze Szlakiem Bursztynowym • Możliwość wykorzystania lasów i Wisły w agroturystyce • Poprawa zdrowotności lasów • Rozwój rolnictwa ekologicznego • Możliwość współpracy z sąsiednimi gminami w celu podejmowania wspólnych inicjatyw • Promocja gminy poprzez uczestnictwo w różnych imprezach kulturalnych, sportowych itp. • Istnienie strony internetowej oraz promocja gminy w telewizji • Możliwość stworzenia kompleksowej spójnej i nowoczesnej polityki informacyjnej władz gminy • W społeczności gminnej istnieje coraz większa świadomość ochrony środowiska • Wykorzystanie funduszy unijnych w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 w celu dofinansowania sektora turystycznego, funkcji uzdrowiskowej oraz rozwoju ponadregionalnych produktów turystycznych, • Wpisanie się Krainy w OSI „obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych”, będący obszarem 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego • Negatywny wpływ skutków kryzysu gospodarczego • niedostateczna wiedza o wartościach chronionych obiektów • niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych • niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • skomplikowane procedury o ubieganie się o środki zewnętrzne, zwłaszcza przez osoby prywatne • zerwanie ciągłości kulturowej pomiędzy pokoleniami skutkująca zmianą systemu wartości • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
---	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

szczególnego wsparcia według Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020,	
---	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łaziska są dokumentami programowymi wytworzonymi na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017, Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015 – 2018 oraz Strategią rozwoju powiatu opolskiego na lata 2016-2023 – powiat Opole Lubelskie nie posiada dokumentu programowego jakim jest Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami. W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Łaziska został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łaziska na lata 2018-2021:

„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w gminie Łaziska w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego gminy”

W osiągnięciu zamierzenia dopomóc mają cele szczegółowe, wśród których należy wymienić:

1. Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi;
2. Pomoc w kształtowaniu tożsamości regionalnej;
3. budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego regionu;
4. zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu.
5. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy
6. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu

Cel 1:	
Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	
Kierunki działań:	Działania:
1. Ochrona nieruchomości	<ul style="list-style-type: none"> • sporządzenie przez Gminę „Planu ochrony zabytków gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

dziedzictwa materialnego	<p>Łaziska na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” obejmującego ochronę i zabezpieczenie przed niszczeniem – w tym przed kradzieżą, pożarem, zalaniem - obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków;</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomoc ze strony administracji lokalnej w czytelnym oznakowaniu obiektów wpisanych do rejestru zabytków i terenów chronionych, • poinformowanie właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków o wymogach prawa związanych z posiadaniem obiektów zabytkowych, a więc konieczności uzyskania pozwolenia na budowę, prace budowlane, remontowe przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, o konieczności zgłoszenia właściwemu organowi budowy ogrodzeń o wysokości powyżej 2,20 m i wykonywanie robót budowlanych polegających na instalowaniu krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków, • właściwa dbałość o obiekty zabytkowe będące w zasobach samorządu poprzez ich oznakowanie, umieszczenie tablic informacyjnych, • nawiązanie współpracy z gminą Józefów nad Wisłą w zakresie utworzenia Parku Kulturowego Przełomu Środkowej Wisły – Południe; • inicjowanie ochrony i zachowania obiektów architektury tradycyjnej, przemysłowej, układów urbanistycznych poprzez popularyzację istniejących przykładów architektury (np. zabudowa z w Piotrawinie), • wspieranie działań właścicieli obiektów zabytkowych w działaniach służących ich utrzymaniu w jak najlepszym stanie, • tworzenie odpowiedniego klimatu dla współpracy z właścicielami lub zarządcami obiektów zabytkowych na rzecz usuwania zagrożeń i konfliktów w sferze opieki nad zabytkami; • pozyskiwanie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do rejestru – w cyklach najrzadziej dwuletnich - o przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych
--------------------------	--

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

2. Ochrona zabytków ruchomych	<ul style="list-style-type: none"> • ujęcie problematyki ochrony zabytków nieruchomych w Planie ochrony zabytków gminy Łaziska na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych ze szczególnym uwzględnieniem wyposażenia zespołu kościoła parafialnego w Piotrawinie oraz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków, • wsparcie prywatnych inicjatyw dla zakładania placówek o charakterze muzealnym, • zapobieganie niszczeniu cennych obiektów przed dewastacją (cmentarze, kapliczki), pożarem, kradzieżą, itp. • prowadzenie regularnych prac pielęgnacyjnych na terenach cmentarzy oraz zabytkowej zieleni będących własnością gminy
3. Ochrona zabytków archeologicznych	<ul style="list-style-type: none"> • kontrola procesów inwestycyjnych w zakresie wykonywania i realizacji zaleceń konserwatorskich, • ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych przed ingerencją nieuprawnionych osób, na przykład „poszukiwaczy skarbów” korzystających z wykrywaczy metali, • upublicznianie w lokalnych publikatorach, na stronach internetowych informacji o odkryciach archeologicznych w celu kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.
4. Konserwacja, renowacja i adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem, w tym na cele użyteczności publicznej.	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie prac o charakterze konserwatorskim, mające na celu odnowienie cmentarza wojennego w Zgodzie (możliwość wykorzystania funduszy rządu Austrii) w oparciu o istniejący plan cmentarza z 1930 roku.
5. Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • propagowanie i wspieranie aktualizacji i uzupełnienia gminnej ewidencji zabytków, • monitorowanie stanu zachowania obiektów, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, • uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe, czyli inwentaryzacja tzw. małej architektury: krzyży, kapliczek przydrożnych, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków ujęcie ich w gminnej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

	<p>ewidencji,</p> <ul style="list-style-type: none"> • uwzględnienie w aktualizowanym studium zagospodarowania przestrzennego i planie zagospodarowania przestrzennego postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego, • digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – na przykład zainicjowanie przez Urząd Gminy akcji skanowania zdjęć z archiwów rodzinnych, przedstawiających miejscowości gminy Łaziska, ale także mieszkańców gminy przy ich zajęciach codziennych, obchodzonych uroczystościach, świętach itp., oraz organizowanie wystaw o charakterze tematycznym w szkołach i ośrodkach życia kulturalnego • wyznaczenie szlaków pieszych i rowerowych popularyzujących dziedzictwo kulturalne i przyrodnicze gminy, na przykład szlaku z zabytkowymi kapliczkami; • oznakowanie dróg i szlaków biegnących przez tereny z obiektami godnymi zabytkowymi;
6. Pomoc w kształtowaniu i ochronie przestrzeni historycznych miast i wsi	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie lokalnego kodeksu reklamowego dla gminy Łaziska jako narzędzia wspomagającego kształtowanie ładu przestrzennego • popularyzacja rewitalizacji zabytkowych układów ruralistycznych i urbanistycznych, z których najcenniejsze to zabytkowy układ Łazisk; • ochrona panoram zabytkowych miast i wsi poprzez nadzór nad zapisami w studium zagospodarowania i planie zagospodarowania przestrzennego oraz ich późniejsze egzekwowanie, • ochrona zespołów zieleni pozostającej w gestii samorządu, • zachowanie osi widokowych i zapewnienie właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych, • propagowanie wzorców budownictwa zgodnego z tradycją lokalną
7. Rewitalizacja ośrodków życia kulturalnego	<ul style="list-style-type: none"> • Promocja i wspieranie inicjatyw realizowanych w zabytkowych obiektach
8. Pielęgnacja tradycji i lokalnego folkloru	<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”, • promocja i wspieranie twórczości ludowej: zarówno materialnej jak i nie materialnej jak zwyczaje całoroczne na wsi,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

	<p>przyśpiewki, tańce a także tradycyjnych wyrobów kulinarnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> wspieranie i inicjowanie wydawnictw o charakterze regionalnym propagujących walory turystyczne gminy ale także adresowanych do mieszkańców gminy ukazujących znane postaci, twórców, rodziny;
9. Popularyzacja i zwiększenie dostępności do zasobów dziedzictwa	<ul style="list-style-type: none"> w ramach portalu internetowego gminy wprowadzenie zakładki sprofilowanych na tematy dziedzictwa kulturowego w powiązaniu z informacjami o charakterze turystycznym
Cel 2:	
Kształowanie tożsamości regionalnej	
Kierunki działań:	Działania:
1. Wspieranie działań edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu na różnych poziomach nauczania.	<ul style="list-style-type: none"> inicjowanie i pomoc w kształceniu nauczycieli oraz animatorów życia kulturalnego, inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach szkolnych, bibliotekach, wspieranie lokalnych inicjatyw w tworzeniu w obiektach zabytkowych ogólnodostępnych ekspozycji związanych z osobami, wydarzeniami historycznymi, tradycją miejsca
2. Kształowanie tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje, na przykład w budownictwie regionalnym	<ul style="list-style-type: none"> organizowanie konkursów i wystaw dotyczących dziedzictwa i tradycji związanych z historią terenów dzisiejszej gminy, prowadzenie działalności edukacyjnej w szkołach, przeprowadzanie konkursów i wystaw popularyzujących historię gminy i jej zabytki, tradycje niematerialne.
3. Wykorzystanie pamięci historycznej do integracji społeczności lokalnej i popularyzacji dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> pomoc w organizowaniu inscenizacji ważnych wydarzeń historycznych, (bitwy powstania listopadowego i styczniowego na terenie gminy; walki w okresie I wojny światowej, tradycje żołnierzy „wyklętych”), publikowanie zeskanowanych zdjęć ukazujących codzienne zajęcia mieszkańców gminy, mieszkańców podczas świętowania uroczystości religijnych, świeckich, służących integracji społeczności lokalnej pomoc w organizowaniu wydarzeń plenerowych związanych z promocją kultury ludowej, pomoc w organizowaniu wydarzeń plenerowych związanych z promocją tradycyjnego rzemiosła wspieranie inicjatyw oddolnych dotyczących popularyzacji

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

dziedzictwa kulturowego regionu i gminy	
Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy	
Kierunki działań:	Działania:
1. Dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> • opublikowanie na stronie internetowej Urzędu Gminnej Ewidencji Zabytków • Opublikowanie na stronie internetowej Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami • wspieranie i promowanie na stronach internetowych Gminy inicjatyw mieszkańców zaangażowanych w gromadzenie informacji o dziedzictwie kulturowym gminy (np. tradycyjnych narzędzi pracy)
2. Przystąpienie gminy do Lokalnej Organizacji Turystycznej „Kraina Lessowych Wąwozów”	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie zgromadzonego przez Organizację potencjału organizacyjnego, informacyjnego i istniejącej infrastruktury, • włączenie gminy Łaziska do kalendarza promowanych imprez o charakterze kulturalnym, dla popularyzacji obszaru gminy Łaziska i przedsięwzięć organizowanych przez władze samorządowe gminy
3. Edukacja mieszkańców w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> • promowanie dobrych praktyk w zakresie konserwacji i opieki nad obiektami zabytkowymi, np. w formie reguł postępowania przy przeprowadzaniu prac budowlanych na obiektach zabytkowych, w formie wytycznych budowlanych uzgodnionych z urzędem konserwatora zabytków; • szkolenia dla radnych, urzędników, właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki nad zabytkami, • upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych.
4. Stymulowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie mechanizmów współpracy różnych podmiotów w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa regionu; • promocja dobrych praktyk w ochronie zachowania dziedzictwa regionu, np. poprzez upublicznianie przykładów poprawnie przeprowadzonych remontów, adaptacji obiektów i terenów chronionych;
5. Zaangażowanie mieszkańców w	<ul style="list-style-type: none"> • inicjowanie działań wielopokoleniowych, łączących

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

działania na rzecz kultury	uczestnictwo różnych grup wiekowych, np. na bazie miejscowych zwyczajów i tradycji <ul style="list-style-type: none"> • wspieranie i promowanie działalności artystycznej, w tym amatorskiej, m. in. poprzez konkursy i wystawy; • wspieranie i promowanie inicjatyw mieszkańców służących zachowaniu tradycyjnych form obrzędowości, zwyczajów towarzyszących codziennym obowiązkom, np. poprzez zainicjowanie akcji wśród młodzieży szkolnej mającej na celu zebranie informacji od najstarszych członów rodziny dotyczącej nie kultywowanych już form życia codziennego (np. narzędzia pracy, rodzaje wykonywanych czynności), świętowania (ubiór, potrawy, ich przygotowanie), wierzeń itp.
Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	
Kierunki działań:	Działania:
1. Wspieranie właścicieli posiadających obiekty zabytkowe	<ul style="list-style-type: none"> • stymulowanie aktywności właścicieli obiektów zabytkowych w pozyskiwaniu nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. środków pomocowych Unii Europejskiej; • doradztwo i pomoc w przygotowaniu wniosków o dofinansowanie,
2. Stymulowanie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju przemysłów kultury i czasu wolnego	<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie i stymulowanie rozwoju turystyki kulturowej, np. pielgrzymkowej, wiejskiej, sentymentalnej, tematycznej – np. archeologicznej, industrialnej związanej z zabudową folwarczną, • współpraca z organizatorami turystyki oraz zagospodarowania czasu wolnego w celu uzyskania informacji zwrotnej dotyczącej aktualnych form spędzania czasu i ich propagowanie wśród dostawców produktów turystycznych z terenu gminy;
3. Tworzenie pasm turystyczno-kulturowych	<ul style="list-style-type: none"> • promocja szlaków turystyki kulturowej w oparciu o atrakcje krajobrazowo-architektoniczne wzdłuż doliny Wisły (np. wytyczenie odnogi odcinka „Szlaku Bursztynowego” z Basoni gdzie odkryto jeden z największych skarbów bursztynowych na terenach ziem Polski do Kamienia, gdzie połączyły się z istniejącym już szlakiem bursztynowym). • popularyzacja szlaków rowerowych z organizowaniem

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

	<p>rodzinych rajdów, wyścigów z zachowaniem zasady, że każdy uczestnik wyścigu otrzymuje nagrodę,</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizacja ciągów wydarzeń w miejscowościach położonych na obszarach poszczególnych pasm, • publikacja map i planów z umiejscowieniem obiektów czy wydarzeń historycznych włączonych do pasma turystyki kulturowej; np. zaczynając od publikacji na stronach internetowych gminy; • współpraca z organizatorami turystyki i rozwój bazy turystycznej (w tym agroturystyki), • podnoszenie poziomu wykształcenia przez udział w odpowiednich szkoleniach dla pracowników Urzędu Gminy odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego.
4. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach historycznych	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie miejsc historycznych jako scenarii widowisk historycznych, • propagowanie wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy.
5. Wykorzystanie historycznej wielokulturowości i wielonarodowości na przestrzeni dziejów gminy.	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie skansenów historycznych i parków kulturowych
6. Propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju lokalnego	<ul style="list-style-type: none"> • propagowanie tradycyjnych technik budowlanych i form architektonicznych oraz materiałów służących do budowy, • wspieranie rozwoju turystyki (w tym agroturystyki), propagowanie szlaków turystycznych pieszych, rowerowych, wodnych, • promocja i kultywowanie lokalnych i regionalnych tradycji, • realizacja projektów promocyjnych budujących atrakcyjny wizerunek gminy, • podtrzymywanie warunków sprzyjających wytwarzaniu tradycyjnych wyrobów kulinarnych
Cel 5:	
Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	
Kierunki działań:	Działania:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

1. Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • w ramach portalu internetowego gminy wprowadzenie zakładki sprofilowanych na tematy ochrony dziedzictwa kulturowego, na przykład opisy tradycyjnych technik i narzędzi rolniczych, rzemieślniczych w formie wywiadów z przedstawicielami tradycyjnych zawodów
2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmocnienia społecznej świadomości	<ul style="list-style-type: none"> • w ramach portalu internetowego gminy prowadzenie akcji edukacyjnych na rzecz nękającego niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jak na przykład wywiady z najstarszymi mieszkańcami o dawnych formach obrzędowych związanych z narodzinami dziecka, weselami, świętowaniem, pogrzebami, formami spędzania wolnego czasu, itp.
3. Edukacja użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie zasad konserwatorskich: profilaktyki, etyki, i zabezpieczeń obiektów zabytkowych przed kradzieżą, pożarami, powodzią itp.	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie i opublikowanie na stronie internetowej gminy zbioru porad obejmujących zasady konserwatorskie, zabezpieczenia itp. tematy dotyczące obiektów zabytkowych • promowanie dobrych praktyk dotyczących konserwacji obiektów zabytkowych, nie tylko z terenu gminy Łaziska
4. Wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zagrożonego.	<ul style="list-style-type: none"> • nawiązanie współpracy z Muzeum Wsi Lubelskiej oraz z ośrodkami uniwersyteckimi w Lublinie w celu opracowania i zainicjowania programów badawczych i dokumentacyjnych dla inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego • wsparcie młodzieży studiującej kierunku historycznego do włączenia się do programów badawczych i dokumentacyjnych w formie np. stypendiów na cele badawcze i dokumentacyjne
Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	
Kierunki działań:	Działania:
1. Rozwijanie nowoczesnych form promocji gminy wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i	<ul style="list-style-type: none"> • w ramach portalu internetowego gminy wprowadzenie zakładki sprofilowanych na tematy ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

niematerialnego	
2. Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji gminy	<ul style="list-style-type: none"> w ramach portalu internetowego gminy opracowanie i prowadzenie zakładki tematycznej dotyczącej istniejących szlaków kulturowych i częsta aktualizacja zawartych tam informacji, np. na temat bazy noclegowej, gastronomicznej, dostępności dla osób niepełnosprawnych
3. Promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację lokalnych oraz ponad lokalnych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych	<ul style="list-style-type: none"> Inicjowanie, pomoc w organizacji (na przykład poprzez wynajęcie profesjonalnej organizacji zajmującej się organizacją i promocją turystyki kulturalnej) lokalnych oraz ponad lokalnych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych – na przykład wspólne przedsięwzięcia z sąsiadującymi gminami: Józefów nad Wisłą, Opole Lubelskie, Karczmiska, Wilków
4. Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie wspólnej promocji regionu	<ul style="list-style-type: none"> Inicjowanie współpracy z gminami Józefów nad Wisłą, Opole Lubelskie, Karczmiska, Wilków w organizacji ponad lokalnych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych
5. Promocja wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno-ekonomicznego	<ul style="list-style-type: none"> w ramach portalu internetowego gminy prowadzenie akcji popularyzatorskiej „przemysłów kultury”, to jest przemysłu audiowizualnego i filmowego, fonograficznego, wydawniczego i prasowego jako nowoczesnego podejścia do problematyki związanej z upowszechnieniem zasobów kulturalnych;
6. Promocja krajobrazu kulturowego gminy, jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności twórczej poprzez pomoc w organizacji plenerów malarskich, rzeźbiarskich, fotograficznych, filmowych	<ul style="list-style-type: none"> nawiązanie współpracy ze stowarzyszeniami twórców i promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy dla organizacji plenerów artystycznych; w ramach portalu internetowego gminy prowadzenie akcji promocyjnej wartości krajobrazu kulturowego gminy oraz sprawozdań z odbytych plenerów malarskich, rzeźbiarskich, fotograficznych, filmowych

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łaziska stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że zakreślone w Programie kierunki i działania były wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

1. instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych
  - aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych,
  - budowa parków kulturowych,
  - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
  - wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
2. instrumentów finansowych
  - m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
  - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
3. instrumentów koordynacji
  - m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
  - współpraca z Austriackim Czarnym Krzyżem w sprawowaniu opieki nad cmentarzami wojennymi w Zgodzie;
  - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
4. instrumentów społecznych
  - działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
5. instrumentów kontrolnych
  - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
  - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje, co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Łaziska.

Monitoring obejmował będzie następujące działania:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

- systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- prowadzenie analiz porównawczych i tematycznych, przygotowywanie raportów ukazujących stopień realizacji Programu;
- ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowaniu kluczowych efektów Programu;
- planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na lata 2022-2025 ....

Nazwa celu	wskaźnik
Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba zabytków nieruchomych w rejestrze zabytków i ewidencji 2. Liczba utworzonych parków kulturowych 3. Czy sporządzono Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy? 4. Liczba obiektów, w których wykonano zabezpieczenia przed kradzieżą, pożarem, zalaniem 5. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków i terenów chronionych, które zostały oznakowane 6. Liczba obiektów wymagających remontu, rewaloryzacji 7. Ilość/Wielkość dotacji udzielonych na realizację prac w obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru 8. Ilość/Wielkość dotacji udzielonych na realizację prac w obiektach będących w ewidencji gminnej 9. Liczba wydanych zaleceń konserwatorskich w procesach realizacji inwestycji (nadzory archeologiczne, nadzory konserwatorskie) 10. Czy opracowano lokalny kodeks reklamowy? 11. Liczba akcji informacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych 12. Liczba ankiet skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych dotyczących pozyskiwania informacji o przeprowadzonych lub planowanych pracach konserwacyjnych, remontowo – budowlanych na obiektach 13. Liczba prac pielęgnacyjnych na cmentarzach 14. Liczba wizytacji obiektów wpisanych do GEZ 15. Liczba uzupełnień w GEZ 16. Liczba nowo wyznaczonych tras pieszych i rowerowych i ich

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

	oznakowanie
Pomoc w kształtowaniu tożsamości regionalnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba inicjatyw kulturalnych w sferze opieki nad zabytkami (konkursy, wystawy, inscenizacje); 2. Liczba dotacji dla stowarzyszeń i grup nieformalnych na projekty dotyczące promocji tradycji lokalnych
budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego regionu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba szkoleń / warsztatów dla radnych, urzędników i właścicieli z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego 2. Liczba konkursów / nagród związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego 3. Liczba stowarzyszeń i związków działających na rzecz lokalnego dziedzictwa kulturowego
zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba zabytków zaadaptowanych na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne w gminie 2. Liczba obiektów na terenie gminy, które pozostają niezagospodarowane 3. Liczba wystaw stałych i czasowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy 4. Liczba tras rowerowych, ścieżek przyrodniczych propagujących dziedzictwo kulturowe i zasoby przyrodnicze gminy
Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba artykułów, publikacji na stronach internetowych Urzędu Gminy zainicjowanych przez władze samorządowe 2. Liczba akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego: nawiązanie współpracy z Muzeum Wsi Lubelskiej, z Uniwersytetami 3. Liczba stypendiów celowych dla młodzieży włączającej się do programów badawczych i inwentaryzacyjnych 4. Liczba akcji edukacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych dotyczących zasad konserwatorskich
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy wprowadzono zakładki sprofilowane w ramach portalu internetowego Gminy? 2. Liczba akcji propagujących szlaki kulturowe i ich tworzenie 3. Liczba akcji promujących turystykę kulturalną o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym 4. Liczba wspólnych akcji promocyjnych regionu z sąsiednimi gminami 5. Liczba współorganizowanych plenerów malarskich, rzeźbiarskich,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

fotograficznych, filmowych ....

Obowiązek kontroli wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446):

Art. 87:

4. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W rozdziale tym wskazane zostały środki pozabudżetowe, służące realizacji celów ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Łaziska. Istotnym jest, aby władze Gminy podjęły starania o zapewnienie w budżecie środków na realizację Programu opieki nad zabytkami. Cały ciężar zapewnienia źródeł finansowania prac konserwatorskich spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych, choćby poprzez wymóg zapewnienia wkładu własnego w przypadku korzystania z programów pomocowych, subwencji czy dotacji.

Potencjalne źródła finansowania możemy wyszczególnić na:

- 1) środki krajowe
  - a) dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
  - b) dotacje Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
  - c) dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji (fundusz kościelny)
  - d) dotacje wojewódzkie i powiatowe
  - e) dotacje gminne
  - f) programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
  - g) promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- 2) środki europejskie

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Zasady finansowania opieki nad zabytkami uregulowane są art.71-83 ustawy z dnia 23 lipca 2003r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*Rozdział 7 – Zasady finansowania i opieki nad zabytkami*) tekst jednolity Dz. U. z 2014 roku, poz.1446/, oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005r – w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków / Dz.U. z 2005 r, nr 112 poz.940 z późn. zmianami / Dotacja może być udzielona na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane planowane do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym (art.76 ust.1 pkt 1), bądź przed upływem 3 lat po ich wykonaniu (art. 76 ust. 1 pkt 2) na wniosek właściciela, posiadacza zabytku wpisanego do rejestru zabytków bądź osoby posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Dofinansowaniu podlegają jedynie nakłady konieczne, poniesione na przeprowadzenie wspomnianych prac. W przypadku refundacji wniosek może być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace i roboty, wymienione w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 76 ust.2).

Okres ich wykonania nie może przekroczyć 3 lat. Prace, na które udzielono dotacji mogą być ponownie dofinansowane (po ponownym przeprowadzeniu) po upływie 10 lat od roku udzielenia dotacji (§ 3 ust. 3 rozp.)

Wykaz działań podlegających dofinansowaniu (art. 77):

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
8. stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁAZISKA NA LATA 2018 – 2021

12. modernizacja instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wysokość udzielanych dotacji: do 50% nakładów (art.78 ust. 1);-do 100% nakładów, w przypadku:

- zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej, naukowej(art. 78 ust.2)
- zabytku o stanie zachowania wymagającym niezwłocznego podjęcia prac (art. 78 ust.3)
- zabytku wymagającego przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych(art. 78 ust.2);

Dotacja udzielona łącznie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekroczyć 100% nakładów koniecznych poniesionych lub planowanych (art. 78 ust. 4). W przypadku nie wykorzystania dotacji lub wykorzystania niezgodnie z przeznaczeniem, podmiot, który ją otrzymał, zostanie zobowiązany do jej zwrotu.

PORZĄDEK PROCEDURY DOTACYJNEJ w przypadku dofinansowania planowanych prac lub robót:

1. wniosek o udzielenie dotacji – dofinansowania złożony do 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona
2. pismo o przyznaniu dotacji z prośbą o dostarczenie harmonogramu prac oraz oświadczenia o wyrażeniu zgody na przetwarzanie danych osobowych.
3. umowa
4. udzielenie dotacji (przekazanie określonej kwoty na rachunek podmiotu dotowanego) zgodnie z umową

Więcej informacji: <http://wosoz.bip.mbnet.pl/pomoc-publiczna/dotacje>

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji (fundusz kościelny)

Fundusz Kościelny umożliwia pozyskanie środków na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacją z tego źródła mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt, takie jak: osuszanie, odgrzybianie, izolacja, remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski. Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosków o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie - udziela pomocy finansowej w formie: preferencyjnych pożyczek, dotacji, dopłat do oprocentowania kredytów bankowych, przekazuje środki finansowe jednostkom budżetowym poprzez rezerwę celową budżetu państwa. WFOŚiGW wspiera przedsięwzięcia realizowane według określonych priorytetów:
– XI Kultura i dziedzictwo kulturowe,

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie

prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy

Rada Gminy Łaziska, uchwałą nr VII/45/2011 z dnia 09 sierpnia 2011 r. ustaliła zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków oraz sposobu jej rozliczania i kontroli. Dotacja z budżetu gminy Łaziska może być udzielona na sfinansowanie prac restauratorskich, konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, jeżeli zabytek spełnia łącznie następujące kryteria:

- 1) znajduje się na stałe na obszarze Gminy Łaziska,
- 2) stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- 3) jest dostępny dla ogółu społeczności lokalnej i turystów,
- 4) posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańców Gminy Łaziska.

Dotacja z budżetu gminy może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac, a w przypadku gdy podmiot otrzymuje również inne środki publiczne, kwota dotacji przyznanej z budżetu Gminy Łaziska wraz z kwotami przyznanych na ten cel innych środków publicznych nie może przekraczać 100 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku.

Szczegółowe zasady dotyczące wniosku oraz sposobu przyznawania dotacji określone są w cytowanej Uchwale Rady Gminy.

Programy Operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹³ finansowane są ze środków przyznawanych na podstawie: rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 1 września 2005 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa, szczegółowego trybu składania wniosków o

udzielenie dotacji oraz trybu przekazywania i rozliczania udzielonych dotacji (Dz. U. Nr 177, poz. 1474, z 2006 r. Nr 12, poz. 72 i Nr 222, poz. 1632, z 2007 r. Nr 247, poz. 1831, z 2008 r. Nr 139, poz. 879 oraz z 2010 r. Nr 150, poz. 1005) oraz rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 czerwca 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. Nr 118, poz. 797). Należy podkreślić, że Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza co roku programy operacyjne obowiązujące w roku następnym. Listę funkcjonujących programów można znaleźć pod adresem internetowym: <http://www.mkidn.gov.pl/np/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2017.php>. Tam także szczegółowe informacje dotyczące naborów. Nabory na programy obowiązujące w 2017 zostały przeprowadzone w październiku 2016 i marcu 2017 r. . W celu skorzystania należy śledzić wymienioną stronę. Poniżej lista obowiązujących w 2017 r. programów z krótkim opisem.

Dziedzictwo kulturowe - Ochrona zabytków.

Dziedzictwo kulturowe – Wspieranie działań muzealnych.

Dziedzictwo kulturowe – Kultura ludowa i tradycyjna.

Dziedzictwo kulturowe – Ochrona zabytków archeologicznych.

Dziedzictwo kulturowe – Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 zakłada dofinansowanie zadań realizowanych w ramach celów szczegółowych: *Zwiększona dostępność zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu i Wzmocnione mechanizmy ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w regionie* w ramach osi priorytetowej 7 *Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego*.

Oś priorytetowa 7 będzie realizowana m.in. poprzez priorytet: 6 c *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. Działanie ma na celu zwiększenie dostępności zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego jednego z ciekawszych kulturowo regionów Polski. W ramach priorytetu wsparciem objęte będą projekty dotyczące m.in.:

- renowacji, restauracji, rewaloryzacji i zabezpieczenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem,
- konserwacji oraz zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego,

- rozwoju oraz poprawy stanu infrastruktury kultury,
- adaptacji obiektów dla nowych funkcji kulturalnych,
- rozwoju atrakcyjnych turystycznie miejsc dziedzictwa naturalnego.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Perspektywa finansowa 2014 – 2020.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Perspektywa finansowa 2014 – 2020, zakłada dofinansowanie w ramach osi priorytetowej VIII: *ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury*

.Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020

W ramach Działania VII. Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich zaplanowano:

poddziałanie 2. Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej. Zakresem objęto *ochronę zabytków i budownictwa tradycyjnego*. Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje:

- odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego,
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

poddziałanie 3. Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury, i powiązanej infrastruktury. Zakresem objęto: *inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej*.

Środki europejskie

Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) na lata 2014 – 2020.

Jest to program finansowy dotowany przez Unię Europejską, w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), z którego możliwe jest finansowanie przedsięwzięć związanych z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego.

W jego ramach przewidziane jest działanie 7.8. „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”, a w nim poddziałanie 7.8.2.1. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”. W ramach tego poddziałania mogą być wspierane następujące typy działań:

- odnawianie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu, przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty prac konserwatorskich lub restauratorskich;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 w ramach Działania VII. Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich zaplanowano:

Poddziałanie 2. Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno - gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej. Zakresem objęto ochronę zabytków i budownictwa tradycyjnego. Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje:

- odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Poddziałanie 3. Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury, i powiązanej infrastruktury. Zakresem objęto: inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej.

Wsparcie do 500 tys. zł na miejscowość w okresie realizacji Programu, łącznie na inwestycje realizowane w ramach poddziałania 2 i 3. W ramach operacji wartość całkowitego kwalifikowalnego kosztu nie może przekroczyć 1 mln euro. W obu przypadkach beneficjentami są gmina lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich. Główne obszary na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

11. Bibliografia

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 r (Dz. U. nr 78 poz. 483 z późniejszymi zmianami)
2. **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446), wraz z Aktami wykonawczymi do ustawy
3. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (tekst jednolity Dz. U. 2016 r., poz. 446)
4. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 778)
5. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane** (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 290)
6. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 519)
7. **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 2134)
8. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 2147)
9. **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406)
10. **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (tekst jednolity Dz. U. 2012, poz. 987)
11. **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (tekst jednolity Dz. U. 2012, poz. 642)
12. **Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych** (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 681)
13. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 239, 395)
14. **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych** (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 716)
15. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 – 2017**
16. **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie strategii na lata 2004-2020**
17. **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**
18. **Założenia do Narodowego Planu Rewitalizacji 2022**
19. **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego**
20. **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020**

21. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020
22. Strategia Sprawne Państwo 2020
23. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 (z perspektywą do 2030)
24. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020
25. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego
26. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015 – 2018
27. Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast dla Województwa Lubelskiego z 2006 r.
28. Strategia funkcjonalno-przestrzenna rozwoju turystyki Krainy Lessowych Wąwozów na Obszarze Funkcjonalnym Powiśle
29. Przestrzenne aspekty lokalizacji energetyki wiatrowej w województwie lubelskim – opracowanie studialne
30. Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubelskiego
31. Strategia rozwoju powiatu opolskiego na lata 2016-2023
32. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla powiatu opolskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku
33. Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Łaziska
34. Ocena aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łaziska oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
35. Strategia Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2016-2020
36. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2009 - 2015
37. Plan rozwoju lokalnego Gminy Łaziska
38. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Łaziska na lata 2004 - 2015
39. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Gminy Łaziska na lata 2015 – 2020
40. Plan odnowy miejscowości Piotrawin na lata 2009 – 2016
41. Stowarzyszenie lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”